

T.C.

**ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

DOĞAL AFETLERİN RİSK YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

**ÖZEL GEREKSİNİMLİ BİREYLERİN AİLELERİNE YÖNELİK
AFET EĞİTİM PROGRAMI GELİŞTİRİLMESİ, UYGULANMASI
VE DEĞERLENDİRİLMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

SULTAN ÖRENOĞLU TORAMAN

**TEZ DANIŞMANI
PROF. DR. TOLGA BEKLER**

ÇANAKKALE – 2023

T.C.

ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

DOĞAL AFETLERİN RİSK YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

**ÖZEL GEREKSİNİMLİ BİREYLERİN AİLELERİNE YÖNELİK AFET
EĞİTİM PROGRAMI GELİŞTİRİLMESİ, UYGULANMASI VE
DEĞERLENDİRİLMESİ**

Yüksek Lisans Tezi

Sultan ÖRENOĞLU TORAMAN

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Tolga BEKLER

Çanakkale-2023

T.C.
ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

Sultan ÖRENOĞLU TORAMAN tarafından Prof. Dr. Tolga BEKLER yönetiminde hazırlanan ve **20/06/2023** tarihinde aşağıdaki jüri karşısında sunulan “**Özel Gereksinimli Bireylerin Ailelerine Yönelik Afet Eğitim Programı Geliştirilmesi, Uygulanması ve Değerlendirilmesi**” başlıklı çalışma, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü **Doğal Afetlerin Risk Yönetimi Anabilim Dalı**’nda **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak oy birliği ile kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri

İmza

Prof. Dr. Tolga BEKLER
(Danışman)

Dr. Öğr. Üyesi Osman AKTAN

Dr. Öğr. Üyesi Yusuf Arif KUTLU

.....

.....

.....

Tez No : 10555806

Tez Savunma Tarihi : 20/06/2023

Prof. Dr. Ahmet Evren ERGİNAL

Enstitü Müdürü

...../...../2023

ETİK BEYAN

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tez Yazım Kuralları'na uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada; tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi taahhüt ve beyan ederim.

Sultan ÖRENOĞLU TORAMAN

20 /06/2023

TEŞEKKÜR

Bu tezin gerçekleştirilmesinde ve çalışmam boyunca beni destekleyen danışman hocam Prof. Dr. Tolga BEKLER'e çok teşekkür ederim. Tez jüri üyelerim Dr. Öğretim Üyesi Osman AKTAN ve Dr. Öğretim Üyesi Yusuf Arif KUTLU hocama çok teşekkür ederim.

Tezin gerçekleştirilen eğitimleri esnasında bana yardımcı olan Çanakkale Şehit Tuğgeneral Sezgin Erdoğan Özel Eğitim Uygulama Okulu Müdürü Selahhatin KÖÇKAR'a, Okul Müdür Yardımcısı Sema YONAR YILMAZ'a, özel gereksinimli çocuklara çok büyük destekler sağlayarak eğitim veren değerli hocam Rubabe AZERİTÜRK'e, özel gereksinimli çocuklara spor desteği veren Serap Şengezer hocama, nefes egzersizleri için destek veren fizyoterapist Elif NUHOĞLULARI'na, yüksek lisans süresince çalıştığım kurumda bana çok büyük destekleri olan Çanakkale Rehberlik ve Araştırma Merkezi Özel Eğitim Bölüm Başkanı Hasan ERIŞİK ve İlker ERTÜRK'e ve hep yanımda olan mesai arkadaşlarıma teşekkürü bir borç bilirim.

Tezin oluşumunda beni destekleyen ve özel gereksinimli bireylerin afet eğitimi konusunda beni yönlendiren ve gelişimine katkı sağlayan Türk Japon Vakfı ikinci başkanı Doç. Dr. Emin ÖZDAMAR'a, JICA Türkiye Ofisine, Bursa AFAD Eğitim Merkezi Müdürü Abdullah Yiğit'e, Gülgün TEZGİDER hocama, ilk yardım bilgilerinin aktarılmasında desteği olan Meryem ÖKTEM AKÇAY'a, her zaman ihtiyacım olan zamanlarda hep desteğini hissettiğim ve her zaman yanımda olan değerli büyüğüm Zeynep Didem İNCE'ye çok teşekkür ederim.

Bu tez özel gereksinimli çocuklar ve onların aillerine yönelik afet konusunda farkındalık yaratmak amacıyla yazılmıştır. Bu nedenle tez tüm özel gereksinimli çocukların ailelerine ithaf olunur.

Eğitim hayatım boyunca hep beni destekleyen anne ve babama teşekkürü borç bilirim. Onlara bana gösterdikleri tüm fedakarlıklar için çok teşekkür ederim. Hep yanımda olan ve daima kalbimde yaşayacak olan kardeşim Özgür'e teşekkür ederim. Tezin program hazırlama sürecinde bana çok büyük katkısı olan ve her zaman desteğini yanımda hissettiğim çok kıymetli eşim Doç. Dr. Çetin TORAMAN'a teşekkürü borç bilirim.

Sultan ÖRENOĞLU TORAMAN

Çanakkale, Haziran 2023

ÖZET

ÖZEL GEREKSİNİMLİ BİREYLERİN AİLELERİNE YÖNELİK AFET EĞİTİM PROGRAMI GELİŞTİRİLMESİ, UYGULANMASI VE DEĞERLENDİRİLMESİ

Sultan ÖRENOĞLU TORAMAN

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Doğal Afetlerin Risk Yönetimi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Prof. Dr. Tolga BEKLER

20/06/2023,60

Bu tez kapsamında gerçekleştirilen araştırmada, özel gereksinimli bireylerin ailelerine yönelik afet eğitim programının geliştirmesi, uygulaması ve değerlendirmesi hedeflenmiştir. Ailelerin afet ve afet durumunda özel gereksinimli çocuğuna yönelik eğitim ihtiyacını belirlemek amacıyla ihtiyaç belirleme çalışması yapılmıştır. İhtiyaç analizi iki aşamalı yürütülmüştür. İlk aşamada 48 ebeveyne açık uçlu soru uygulaması yapılmıştır. İkinci aşamada açık uçlu soru uygulamasından elde edilen bulgulardan yola çıkılarak bir anket oluşturulmuş ve anket 150 özel gereksinimli çocuğu bulunan ebeveyne uygulanmıştır. Belirlenen ihtiyaçlar doğrultusunda özel gereksinimli bireylerin ailelerine yönelik afet eğitim programının amaçları, içeriği ve etkinlikleri oluşturulmuştur. 54 ebeveyn geliştirilen eğitim programına göre eğitime alınmıştır. Eğitim programının etkililiğinin değerlendirilmesi iki aşamalı olarak yapılmıştır. İlk aşamada eğitime katılan 54 ebeveyne afet bilgi testi ön-test, son-test olarak uygulanmıştır. İkinci aşamada ise eğitim sonunda, eğitime ilişkin değerlendirme anketi uygulanmıştır. Araştırma sonuçları göstermiştir ki; ebeveynlerin ihtiyaç önceliği özelde afet türleri (depren, sel gibi) ve bu afet türünde yapılması gerekenler değildir. Ebeveynler genel anlamda afet durumlarında ne yapılması, nasıl davranılmasına gerektiğine odaklanmıştır. Afet türlerinde (sel, yangın, deprem gibi) yapılması gerekenlerin ise öncelik sıralamasında ikinci sıraya düşmüştür. Ön-test, son-test uygulama sonuçları özel gereksinimli bireylerin ailelerine verilen eğitim sonucu katılımcı ailelerin bilgi düzeylerinin arttığını göstermiştir. Ebeveynlerin eğitim sonunda katıldıkları anket sonuçları verilen eğitimden memnun oldukları ancak eğitimin daha çok örnekli olması ve bir miktar daha uygulamaya dönük olması yönünde düşünceleri olduğunu göstermiştir.

Anahtar Kelimeler: Afet, Özel Gereksinimli Bireyler, Afet Eğitimi, Aile Eğitimi,
Eğitim Programı

ABSTRACT

MASTER OF SCIENCE THESIS IN DEVELOPING, IMPLEMENTING AND EVALUATING A DISASTER EDUCATION PROGRAM FOR THE FAMILIES OF INDIVIDUALS WITH SPECIAL NEEDS

Sultan ÖRENOĞLU TORAMAN

Çanakkale Onsekiz Mart University

School of Graduate Studies

Master of Science Thesis in Risk Management of Natural Disasters

Advisor: Prof. Dr. Tolga BEKLER

20/06/2023, 60

The aim of this dissertation is to develop, implement and evaluate the disaster education curriculum for the families of individuals with special needs. A needs assessment analysis was carried out to determine the educational needs of the children with special needs in case of disasters. Needs analysis was conducted in two stages. In the first stage, open-ended questions were applied to 48 parents, and in the second stage, a questionnaire was developed based on the findings obtained from the application from the first stage. This questionnaire was applied to 150 parents with special needs children. In line with the results from the needs analysis, learning outcomes, content and educational activities were determined for the curriculum that will be developed for the parents. 54 parents were trained about this curriculum. Evaluation of the effectiveness of the curriculum was carried out in two stages. First, the disaster knowledge test was administered to 54 parents who attended the training as pre-test and post-test. In the second stage, at the end of the training, a questionnaire to evaluate the training was applied. The findings revealed that the priority of the parents are not the types of disasters (earthquakes, floods, etc.) and what needs to be done in case of any disasters. Parents generally focused on what to do and how to behave in disasters. Things to do in disasters (flood, fire, earthquake, etc.) were in the second place of importance for parents. The pre-test and post-test results revealed that the knowledge level of the families increased following the training. The results of the survey conducted at the end of the training showed that the parents were satisfied with the training; however, they

showed that they thought that the education should be more exemplary and should be a little more practical.

Keywords: Disaster, Individuals with Special Needs, Disaster Education, Family Education, Curriculum

İÇİNDEKİLER

JÜRİ ONAY SAYFASI	i
ETİK BEYAN	ii
TEŞEKKÜR	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	viii
SİMGELER ve KISALTMALAR	xi
TABLolar DİZİNİ	xii
ŞEKİLLER DİZİNİ	xiii
BİRİNCİ BÖLÜM	
GİRİŞ	
1	
1.1. Problem Durumu	1
1.2. Araştırmanın Amacı	2
1.3. Araştırmanın Sınırlılıkları	3
1.4. Araştırmanın Önemi	4
İKİNCİ BÖLÜM	
KURAMSAL ÇERÇEVE/ÖNCEKİ ÇALIŞMALAR	
6	
2.1. Afet	6
2.2. Afet Eğitimi	10
2.3. Özel Gereksinimli Bireyler	12
2.4. Özel Gereksinimli Bireyler ve Ailelerine Yönelik Afet Eğitimi	15
2.5. Önceki Çalışmalar	21
2.5.1. Yurt İçi Araştırmalar	21
2.5.2. Yurt Dışı Araştırmalar	27

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM		33
ARAŞTIRMA METEDOLOJİSİ/MATERYAL YÖNTEM		
3.1.	Yöntem	33
3.2.	Araştırma Evreni ve Örneklem	34
3.3.	Veri Toplama Araçları	35
3.3.1.	Açık Uçlu Soru	35
3.3.2.	İhtiyaç Belirleme Anketi	35
3.3.3.	Afet Bilgi Testi	36
3.3.4.	Etkinlik Sonu Değerlendirme Anketi	38
3.4.	Süreç	38
3.4.1.	Aşama 1- İhtiyaç Çözümlemesi	38
3.4.2.	Aşama 2-Program Geliştirme	39
3.4.3.	Aşama 3- Program Uygulama	39
3.4.4.	Aşama 4- Program Değerlendirme	39
3.5.	Verilerin Analizi	40
3.5.1.	Açık Uçlu Sorulardan Elde Edilen Verilerin Analizi	40
3.5.2.	İhtiyaç Belirleme Anketinden Elde Edilen Verilerin Analizi	40
3.5.3.	Bilgi Testinden Elde Edilen Verilerin Analizi	40
3.5.4.	Etkinlik Sonu Değerlendirme Anketinden Elde Edilen Verilerin Analizi	41
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM		
ARAŞTIRMA BULGULARI		42
4.1.	Bulgular	42
4.1.1.	Araştırma Sorusu 1 İçin Elde Edilen Bulgular	42
4.1.2.	Araştırma Sorusu 2 İçin Elde Edilen Bulgular	44
BEŞİNCİ BÖLÜM		
SONUÇ ve ÖNERİLER		47
5.1.	Sonuç	47
5.2.	Öneriler	50
KAYNAKÇA		52

EKLER	I
EK 1. ÖZEL GEREKSİNİMLİ BİREYLERİN AİLELERİNE YÖNELİK AFET EĞİTİM PROGRAMI	I
EK 2. AFET BİLGİ TESTİ	V
EK 3. AFET EĞİTİM PROGRAMI ETKİNLİKLERİ	IX
EK 4. ETİK KURUL ONAYI	XLII

SİMGELER VE KISALTMALAR

BM	Birleşmiş Milletler
TAMP	Türkiye Afet Müdahale Planı
STK	Sivil Toplum Kuruluşu
JICA	Japon Uluslararası İşbirliği Ajansı
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
MEB	Milli Eğitim Bakanlığı
AFAD	T.C. İçişleri Bakanlığı Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı
UNDRR	Birleşmiş Milletler Risk Azaltma Ofisi
FOCPA	Federal Sivil Koruma ve Afet Yardımı Merkezi
%	Yüzde oranı
UNISDR	Birleşmiş Milletler Risk Azaltma Komitesi
EHA	Pan African Acil Eğitim Merkezi
OSB	Otizm Spektrum Bozukluğu
ASHB	Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı
CBS	Coğrafi Bilgi Sistemleri
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 1. Afet bilgi testindeki soruların madde güçlük ve ayırt edicilik düzeyleri	37
Tablo 2. İhtiyaç belirleme anketine verilen yanıtların frekans ve yüzdeleri.....	43
Tablo 3. Afet başarı testi ön test ve son test karşılaştırılması (Wilcoxon Test).....	44
Tablo 4. Etkinlik sonu değerlendirme anketine verilen yanıtların frekans ve yüzdeleri	45

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1. Araştırma tasarımı..... 33

Şekil 2. Afet başarı ön test ve son test aritmetik ortalama ve ortanca düzeyi.....45

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

1.1. Problem Durumu

Dünya var olduğundan beri doğa kaynaklı depremler, seller, heyelanlar, fırtınalar, çığlar, volkan patlamaları ve insan kaynaklı savaşlar, biyolojik hastalıkların salgınları hep var olmuştur. Ancak zamanla hem doğa kaynaklı hem de insan kaynaklı meydana gelen bu olaylar zamanla insanlara daha fazla zarar vermeye başlamıştır. Can kaybıyla birlikte ekonomik anlamda da oluşan zararların miktarında artış görülmesi sebebiyle meydana gelen olaylar artık afet olarak adlandırılmıştır. Afetler meydana geldiğinde pek çok insanın hayatını olumsuz etkilemekte ve bazende yaşanan afetler sonrasında insanlar hiçbir zaman eski hayatlarına dönememektedir. Eski hayatlarına dönememelerinin en temel sebeplerinden biri afetin yarattığı korku ve panik duygusu ile yaşamak zorunda kalmalarıdır.

Afetler herhangi bir yetersizliği olmayan insanlar için zorlayıcı olduğu gibi özel gereksinimli bireyler ve aileleri için ise çok daha zor olabilmektedir. İnsanlar doğuştan yetersizliğe sahip olarak doğabileceği gibi herhangi bir yetersizliği olmayan bireyler de afetler sonucunda özel gereksinimli birey haline gelebilmektedir. Özel gereksinimli bireyler için afetler zihin karışıklığı yaratan, korku, çaresizlik hissi oluşturabilecek olaylardır. Tüm dünyada meydana gelen afetlerde çocuklar ve gelişimsel olarak yetersiz olan bireyler daha savunmasız hale gelebilmektedir. Bu savunmasızlık durumu hem özel gereksinimli bireylerde hem de bakıma ihtiyaç duyan bireylerde sahip olunan yetersizliğin derecesinin artmasıyla daha da fazla artış göstermektedir.

Özel gereksinimli çocuklar/yetişkinler afetler ve etkilerine karşı oldukça savunmasızdırlar. ABD’de yaklaşık 14,6 milyon özel gereksinimli veya sağlık bakım ihtiyacı duyan çocuk bulunmaktadır. Türkiye’de ise Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü resmi istatistiklerine göre genel nüfus içinde % 6,9 oranında yani yaklaşık olarak resmi kayıtlara geçen 3 yaş ve üzeri özel gereksinimli birey sayısı 4.876.000’dir. Kadın özel gereksinimli birey sayısı erkek özel gereksinimli birey sayısından fazladır (Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı [ASHB], 2023). Tüm bireyler acil durumlarda risk altında iken, özel gereksinimli olduklarında bu risk çok fazla artış

gösterebilmektedir. Çünkü sahip olunan yetersizliğin yanında ikincil sağlık sorunlarının olması, ek bakım hizmeti ile birlikte daha fazla psikolojik destek sağlanmasını gerektirebilir. Özel gereksinimli bireyler daha fazla kırılgan özellik gösterirler. Özel ilaçları, özel diyetleri, eğitimleri için belli programları takip etmeleri gerekebilir. Ancak afet gibi acil durumlarda tüm bunlar ciddi kesintiye uğrayabilir. Özellikle sınırlı iletişim becerisine sahip ve kendini koruma konusunda önlem anlama eksiklikleri olan özel gereksinimli bir birey afet anında da kendini koruma ve ifade etmede ciddi zorluklar yaşayabilir. Bu durumların olması acil durumda bu bireylerin eksik hizmet almasına ya da hizmetlerin gecikmesine neden olabilir. Ayrıca pek çok araştırma müdahale edenler ve acil durum yöneticilerinin özel gereksinimli bireylerin olası ihtiyaçları konusunda bilgi eksikliği olduğunu belirtmektedir. Araştırmacılar çocuklarını en iyi tanıyan aileler olduğu için acil durumlarda çocuklarının sorumluluğunu almalarının önemli olduğunu belirtmektedirler. Yine ailenin acil durum ve afet konusunda eğitilmiş olmasının yardım etmede son derece kritik rolü olduğu vurgulanmaktadır. Ancak afet durumunda ailelerin hazırlıklı olma ve eğitim alma durumlarının yeterince araştırılmadığı ve literatür eksikliği olduğu araştırmacılar tarafından belirtilmektedir (Wolf-Fordham vd., 2015).

Ülkemizde çok eski yıllardan beri afetler meydana gelmiş ve bu afetler sonucunda çok ciddi can ve mal kayıpları yaşanmıştır. Yaşanan doğa kaynaklı afetler sonucunda pek çok insan özel gereksinimli birey haline gelmiş ya da bir yakını bu durumla karşı karşıya kalmıştır. Ancak resmi kurumlardan toplumda kaç kişinin böyle bir durumla karşılaştığına dair resmi bir bilgi bulunmamakla birlikte kurumlar arası iletişim sorunları nedeniyle de kişilerin tam sayısı ve yaşadıkları engelin durumu net olarak ortaya konulamamaktadır. Bu nedenle olası bir afete karşı herkesin benzer bir durumla karşılaşabilme olasılığına karşı toplumu bilinçlendirmek ve afet eğitimlerini zarar görebilirliği yüksek olan özel gereksinimli bireyler ve onların ailelerine de vermek oldukça önem arz etmektedir.

1.2. Araştırmanın Amacı

Araştırmanın amacı özel gereksinimli bireylerin ailelerine yönelik olarak afet eğitim programı geliştirerek onları olası bir afete karşı hazırlamak ve bilinçlendirmektir. Özel gereksinimli bireyler ve onların ailelerinin ihtiyaçları doğrultusunda bir eğitim programı geliştirilmesi ve uygulanması amaçlanmaktadır.

Bu araştırmada aşağıdaki sorulara yanıt aranacaktır:

1. Özel gereksinimli bireylerin ailelerinin afet eğitimi konusundaki eğitim ihtiyaçı nedir?
2. Özel gereksinimli bireylerin ailelerine yönelik hazırlanmış ve uygulanmış afet eğitim programı etkili midir?

Son yıllarda ülkemizde afet eğitimleri verilmeye başlanmış ve buna bağlı olarak afet eğitimi alan insan sayısı giderek artmıştır. Ancak genel nüfusa oranına bakıldığında afet eğitimi alan özel gereksinimli birey ve onların ailelerin sayısının oldukça az olduğu görülmektedir. Bu tez kapsamında Millî Eğitim Bakanlığı'na bağlı resmi özel eğitim okul ve sınıflarında eğitim ğretim gören özel gereksinimli bireyler ve onların ailelerine eğitim verilmesi planlanmaktadır. Ayrıca zel zel Eğitim Rehabilitasyona giden ve örgün eğitim çağını bitirmiş olup Halk Eğitim Merkezlerinde çeşitli kurslar aracılığıyla eğitim alan özel gereksinimli bireylerin ailelerine yönelik de eğitim verilmesi planlanmaktadır. Eğitimleri vermek amacıyla özel gereksinimli birey ve onların ailelerinin ihtiyaçları doğrultusunda bir eğitim programı geliştirilmesi ve uygulanması amaçlanmaktadır.

1.3. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırma kapsamında Çanakkale ilinde yaşamakta olan Millî Eğitim Bakanlığı'na bağlı resmi özel eğitim okul ve sınıflarında eğitim ğretim gören özel gereksinimli bireyler ve onların ailelerine eğitim verilmesi planlanmaktadır. Ayrıca zel zel Eğitim Rehabilitasyona giden ve örgün eğitim çağını bitirmiş olup Halk Eğitim Merkezlerinde çeşitli kurslar aracılığıyla eğitim alan özel gereksinimli bireylerin ailelerine yönelik de eğitim verilmesi planlanmaktadır. Çanakkale ili göz önünde bulundurulduğuna hazırlanacak olan eğitim programının uygulama ilinin Çanakkale olması düşünülmektedir.

1.4. Araştırmanın Önemi

Tüm dünyada özel gereksinimli bireyler için afet konusunda yapılan araştırmalar ve uygulamalar son derece kısıtlıdır (Wolf- Fordham vd., 2015). Bu nedenle hem özel gereksinimli bireylerin hem de onlara bir afet durumunda en büyük desteği sağlayacak olan ailelerin ihtiyaçları göz önünde bulundurularak hazırlanacak bir eğitim programı oldukça önem arz etmektedir. Özellikle Türkiye gibi afetlerin fazla yaşandığı ülkelerde özel gereksinimli bireylerin ailelerine yönelik afet eğitim programı hazırlamak gerekli hale gelmiştir. Çünkü yaşanabilecek bir afette meydana gelebilecek can kaybını en aza indirmek ve afet konusunda eğitilmiş insan sayısının artması zaruri bir ihtiyaçtır. Ailelere afet eğitimi verilirken sadece afet eğitimi verilmekle kalmayıp afet anında gelişebilecek olası davranış sorunlarına müdahale eğitimi verilmesi de bu tez kapsamında planlanmıştır.

Afet anında özel gereksinimli bireylerin ihtiyaçlarına yönelik literatür son derece kısıtlıdır. Bu konuda daha fazla araştırma yapmak özel gereksinimli bireylerin afet anındaki savunmasızlıklarının azalmasına ve onlara sunulan mevcut kaynakların güçlendirilmesini sağlayabilir (Juen vd., 2017). Afet planlaması yapılırken özel gereksinimli insanların afet planlamasından genelde hariç tutuldukları, gözden kaçabildikleri ve iyileştirme çalışmalarında özel gereksinimli bireylere çok az yer verildiği görülmektedir. (Hay ve Pascoe, 2019). Bu nedenle özel gereksinimli bireylerin ailelerine yönelik özel olarak geliştirilmiş bir afet eğitim programı hazırlamak ve uygulamak afet gibi kaos yaratan durumlarda bu bireylerin gözden kaçmasının önüne geçecek ve afetlerde özel gereksinimli bireylere yönelik toplum farkındalığının oluşmasına da katkı sağlayacaktır.

Özel gereksinimli bireylere yönelik şu ana kadar hazırlanmış kapsamlı bir afet eğitim programı olmaması nedeniyle özel olarak geliştirilmiş bir afet eğitim programının hazırlanması önemli bir gerekliliktir. Dünya da meydana gelen afetler sırasında özel gereksinimli bireylere yönelik yapılan çalışmalar ve yapılan yardımlarla ilgili çok az sayıda çalışma bulunmaktadır. Ayrıca bu çalışmalarda afete müdahale eden personelin özel gereksinimli bireylerle çalışma konusunda bilgisinin olmadığı ve neler yapabileceği konusunda bilgi eksiklikleri olduğu görülmektedir. Bu bilgi eksikliği zaman zaman üzücü olan kayıplarında yaşanmasına neden olmuştur. Yapılacak olan çalışma ile özel gereksinimli çocuğa sahip aileler hem afet konusunda bilgilendirilecek hem de olası özel gereksinimli

yakınlarına karşı doğru davranış sergileme konusunda bilgi sahibi olacaklardır. Afet ile karşı karşıya kaldıklarında neler yapabilecekleri konusunda bilgi sahibi olunca yardım kaynakları ve onlarla iletişim kurma konusunda fikir sahibi olacaklardır. Ayrıca bilgisizlik ve eğitim eksikliği nedeniyle afet sırasında problemlerle karşılaşan aileler afet eğitimi aldıklarında afet sonrası normal yaşama daha kısa sürede geçebilir. Bu noktada tez çalışması ile elde edilecek bulguların özel gereksinimli bireyler ve ailelerinin afet sonrası normal hayata geçiş sürelerine muhtemel olumlu katkıları nedeniyle oldukça önemli bir çalışma olduğu ifade edilebilir. Ayrıca bu konuda farkındalığın gelişmesi ile toplumun özel gereksinimli bireylere yönelik kabulüne ve onlarla doğru şekilde iletişim kurulmasına da katkı verecektir (Erkal ve Değerliyurt, 2011) Çünkü farklı toplumlarda özel gereksinimli bireye yaklaşım konusunda normal gelişim gösteren bireyler bilgi eksiklikleri nedeniyle önyargılı olabilmektedirler. Bu araştırmadan elde edilecek bulguların aynı zamanda özel gereksinimli bireylere yönelik önyargıları azaltması, onların sosyal kabullerinin sağlanmasına muhtemel katkıları nedeniyle de araştırmanın oldukça önemli olduğu söylenebilir.

Afetler yaşandıktan sonra insanlar bir başkasının yardımına ihtiyaç duyacak şekilde özel gereksinimli bir birey haline gelebilmektedir. Bu nedenle de afetlerin meydana geldiği zaman gerçekleştirilecek doğru kurtarma ve ilk yardım uygulamaları kadar afetler öncesinde insanları bilinçlendirmekte son derece önemlidir. Eğitim çalışmalarının yapılması özellikle bu eğitim çalışmalarında özel gereksinimli bireylerin yakınlarının da öncelikli kılınması afetler ve ortaya çıkardıkları zararlarla mücadele etmekte önemli katkılar sağlayabilir. Ayrıca yapılacak olan müdahalelerinde etkililiğini geliştirebilir.

İKİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE/ ÖNCEKİ ÇALIŞMALAR

2.1. Afet

Afetler insanoğlunun öngöremediği başa geldiği zaman da yeterli bilgi ve teknolojiye sahip olmalarına karşın çaresiz kalabildikleri durumlardır. Afetin net bir tanımını ortaya koymak için hem sosyal bilimler hem de doğa ile ilgilenen bilim uzmanları bir tanım ortaya koymak için çalışmışlardır. Afetleri tanımlarken elbette meydana gelen olayın büyüklüğü son derece önemlidir. Ancak toplumun bilinçli olması, afete dirençli toplum yaratılması, binaların sağlam yapılması, fay hatlarından uzak kentleşmenin gerçekleşmesi, doğayla savaşmadan doğayla uyum içinde yaşam alanlarının oluşturulması, özel gereksinim kapsamındaki insanları da kapsayacak afet yaklaşımlarının geliştirilmesi afet kavramını daha iyi anlamamıza ve yorumlamamıza yardımcı olacaktır. Bazı doğa olayları meydana geldiğinde tehlike yaratabilir ve sonucunda bir afetin meydana gelmesine neden olabilir.

Doğal tehlikeler üç ana başlıkta toplanır.

1. Jeolojik/tektonik olaylar (Depremler, volkanlar)
2. İklimsel olaylar (Sel, kuraklık ve kasırgalar oluşturulabilen)
3. Jeomorfolojik/arazi istikrarsızlığının yol açtığı tehlikeler

Doğal tehlikeler ile insani tehlikeler arasında ayırım yapmak çok önemlidir. Doğa olayları insan hayatına zarar verdiğinde afet haline gelir (Priestley ve Hemingway, 2007)

Afet, hayatın olağan akışını kesintiye uğrayan, toplumları etkileyen, insanlarda yüksek düzeyde acıya neden olan, normalin dışında gelişen olaylardır (Pan African Acil Eğitim Merkezi [EHA], 2002). Afetler “canlıların canı ve/veya mülkünü yok eden olay ya da süreç” biçiminde tanımlanmaktadır (Abbott, 2020). Afetler meydana gelmeden önce tahmin edilemeyen, ani ve hızlı gelişen, yerel imkânlarla başa çıkılması çok mümkün olmayan, hem ülke çapında hem de uluslararası yardıma ihtiyaç duyulmasına sebep olabilen, çok büyük ölçekte yıkıma sebep olabilen olaylardır. Ayrıca insanların acı çekmesine sebep olup en az 10’dan fazla insanın ölmesine sebep olan ve 100’ün üzerinde insanın meydana

gelen doğa olayından çok yüksek düzeyde etkilenmesi ile oluşan olay/ olgu ya da durumlardır (Below vd., 2009).

Uluslararası Sosyoloji Enstitüsü 1993 yılında Fransa’da düzenlemiş olduğu kongrede afetin ne olduğuna dair tanımlamalar yapılmasını istemiş ve kongre konusunu da afet olarak belirtmiştir. Kongreye katılan pek çok bilim insanı özellikle coğrafya alanıyla ilgilenenler afet denildiği zaman ortada bir “felaketin” var olmasını yani gözle görülür sel, deprem, siklon (kasırga/fırtına) olması gerektiğini savunmuşlardır. Bazı bilim insanları ise afetin sadece bunlarla sınırlı tutulamayacağını savaş, terörizm, salgınlar, sivil ayaklanmalar, rehin almalar, insanların gruplar halinde psikolojik şiddete maruz kalmalarının da afet olarak nitelendirilebileceğini savunmuştur. Afet kavramı çok farklı disiplinlerin bir araya gelip tartışması ve çözüm üretmesi gereken bir olgu olarak nitelendirilmiştir (Quarantelli, 1998).

Bering vd. (2017) afeti üç temel özellikte tanımlamaktadır. Birincisi ani bir başlangıcının olması, ikincisi meydana gelen olaydan toplu olarak etkilenme durumunun oluşması ve üçüncüsü de toplu bir şekilde tehdit ve yıkımın meydana gelmesidir. Afet sonrası çok sayıda insan felaketten etkilenir. Pek çok insan büyük fiziksel, sosyal ve zihinsel zorluklar yaşayabilirken afet bölgesinde acil sağlık hizmetleri ve psikososyal müdahaleler yaşanan zorluklar karşısında yetersiz kalabilmektedir. Ayrıca kişilerin etrafını çevreleyen güvenlik artık mevcut olmayıp kişilerin güvenliği ve kamu görevlileri ile arasındaki iletişim zorlanabilir (Bering vd., 2017).

Kadıoğlu (2011) afeti bir olayın kendisi olmayıp meydana getirdiği sonuç olarak tanımlamaktadır. Ayrıca afeti ölüme, yaralanmaya ya da hastalığa yol açan, mala, alt yapı ve çevre hasarına neden olup insanların gündelik yaşamını bozan, insanların yerel kaynaklarla baş etmekte zorlanacağı kadar büyük, yavaş veya hızlı gelişebilen insan ya da doğa kaynaklı tehditlerin sonucunda meydana gelen bir durum olarak tanımlamaktadır.

AFAD (2014) ise yayınlamış olduğu Açıklamalı Afet Yönetimi Terimleri Sözlüğünde afeti “Toplumun tamamı veya belli kesimleri için fiziksel, ekonomik ve sosyal kayıplar doğuran, normal hayatı ve insan faaliyetlerini durduran veya kesintiye uğratan, etkilenen toplumun baş etme kapasitesinin yeterli olmadığı doğa, teknoloji veya insan

kaynaklı olay” olarak tanımlamıştır. Ayrıca afeti bir olayın kendisi değil, doğurduğu sonuç olarak nitelendirmiştir.

Afetler ikiye ayrılır. Doğa olayları sonucunda meydana gelenlere doğal afetler, insanlarla ilişkili olaylar sonucunda meydana gelenlere ise beşeri afetler denilmektedir. Dünyanın her yerinde hem beşeri hem de doğa kaynaklı afetler meydana gelmektedir. Doğa kaynaklı afetler hızlı ve yavaş gelişen afetler olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Deprem, seller ve taşkınlar, yıldırım düşmesi, orman yangınları, tsunami, fırtınalar, çığlar ve donlar hızlı gelişim gösteren kuraklık, çölleşme, heyelan, iklim değişikliği ve ormansızlaşma ise yavaş gelişme gösteren afetlerdir. İnsanların neden olduğu beşeri afetler ise yangınlar, büyük kazalar, kontrolü mümkün olmayan nükleer olaylar ve patlamalar, savaşlar, terörizm, salgınlar, ekonomik-politik eylemlerdir (Şahin ve Sipahioğlu, 2003).

Can ve mal kaybına yol açan doğa olayları insanlara olan olumsuz etkileri nedeniyle afetlere dönüşebilmektedir. Bunlar sel, deprem, heyelan, kasırgalar vb. olabilir. Meydana gelen doğa olaylarına “tehlike” ve bunların zarar verici etkilerine karşı insanın ve onun ürettiği su, alt yapı ve elektrik vb. sistemlerin doğa olaylarının yarattığı zararın etkisine karşı duyarlılığına ise “hassasiyet” denilmektedir. Risk ise bu mevcut sistemlerinin ve insanoğlunun tehlikeden etkilenme olasılığıdır.

RİSK= Hassasiyet X Tehlike olarak nitelenir (Pan American Health Organization, 2000).

Bir doğa olayı terkedilmiş bir alanda meydana geliyorsa örneğin bir deprem afete yol açmayan sismik bir olay olarak kaydedilir. Doğa olayı sonucunda kimse zarar görmüyorsa bu doğa olayı afet olarak nitelendirilemez. Depremlerde ve diğer afetlerde can kaybının temel sebebi sismik olaylara karşı güçsüz yapılar yapmak ve diğer doğa olaylarını hesaba katmadan yapılaşmanın yapılmasıdır.

Afetlerde şu üç değişken dikkate alınmalıdır.

- a. Tehlike ve zarar görülebilirlik ne durumda,
- b. Afete karşı hazırlık önlemlerinde bireylerin sahip oldukları farkındalık düzeyi,
- c. Acilen harekete geçilip müdahale edileceğine karşı güven.

Tüm bu üç değişken göz önünde bulundurulduğunda unutulmaması gereken bir doğa olayını afete dönüştürmeyecek doğru yapıların kurulması, eğitim ve farkındalık kazandırma çalışmalarının etkin ve doğru yapılmasının sağlanması, yapılacak olan her türlü çalışmada merkezi yönetimlerin yerel yönetimlerle eş güdümlü ve koodineli çalışmasını sağlamaktır. En önemli olan işlev ise tüm bu çalışmaların afet konusunda profesyonel eğitimi olan kişilere yapılmasıdır. Ayrıca afet riskini azaltmada erken uyarı ve ikaz korucuyu sistemlerin aktif olmasının önemi afetlerden korunmada oldukça önemli bir yere sahiptir (Tatsuki, 2018).

Afetin büyüklüğü ifade ederken belli başlı etkenler etkili olabilmektedir.

- a. Gerçekleşen afetin fiziksel olarak büyüklüğü,
- b. Kalabalık nüfus alanlarına olan uzaklık,
- c. Ekonomik az gelişmişlik ve artan nüfus artışı,
- d. Kontrolsüz kentleşme ve endüstrileşme,
- e. Toplumun bilgisiz ve eğitimsiz olması
- f. Koruyucu ve önleyici tedbirlerin yeterince uygulanmaması (Erkal ve Değerliyurt, 2009).

Afetler meydana gelince bazı yönetim sorunları ile karşılaşılacaktır. Bunlar:

- a. Afet kriz yönetimi sorunları,
- b. Alt yapı ve ulaşım sorunları,
- c. Arama, kurtarma ve tahliye ile ilgili sorunlar,
- d. Afet bölgesinin güvenlik sorunları,
- e. Gelen yardımların kabulü ve dağıtımını ile ilgili sorunlar,
- f. Bölgedeki inşaatlarla ilgili sorunlar (mühendis ve mimar hataları)
- g. Afetzedelerin geçici ve kalıcı barınma sorunları (Koçak, 2018).

Dünyada son yılda Avrupa dâhil pek çok ülkede büyük ölçekteki afetlerin sayısında büyük bir artış meydana gelmiştir. Karmaşık doğa olayları ve teknik sorunlardan kaynaklanan olaylarla birlikte terör saldırısı gibi insan eliyle yapılan afetlerin sayısı ve yoğunluğunda da artış meydana gelmiştir (Schedlich vd., 2017). Türkiye’de afetlerde en çok can kaybına neden olan iki afet söz konusudur. Birinci sırada deprem ikinci sırada ise terör

olayları yer almaktadır. Her afet önemlidir ancak sosyo-ekonomik açıdan bakıldığında bu iki afet türünün daha fazla kayba sebep olduğu görülmektedir (Çağlar, 2020).

Afet yönetiminde iki seçenek bulunmaktadır. Birincisi afetlere hazır olmak, ikincisi ise cevap verebilmektir. Hyogo (2005-2015) çerçevesinde afet kriz yönetiminin sadece arama kurtarma ile ilgili olmadığı aynı zamanda olası olay meydana gelmeden önce son teknoloji kriz yönetiminin de olası olaylar için hazır olunması gerektiği önem kazanmıştır (Bering vd., 2017).

Afetler insanları birey, aile, toplum, ulusal veya küresel düzeyde etkileyebilmektedir. Afetler kasıtlı olsun veya olmasın önemli sonuçlar doğurabilir (Hay ve Pascoe, 2019). Afetler olmadan önce etkili önleme mekanizmalarının kullanılması ve afet sonrasında doğru yönetim yaklaşımlarının uygulanması pek çok sorununun dağ gibi büyümeden çözüme kavuşmasına, can ve mal kayıplarının en aza indirgenmesini sağlayabilir. Ancak etkili bir yönetim ve krize müdahale olmazsa insanoğlunun afetlerde çok büyük zararlar görmesi muhtemeldir.

2.2. Afet Eğitimi

Eğitim insan hayatında son derece önemlidir. Özellikle yaşadığı coğrafya bakımından afet tehlikesi ile karşılaşma olasılığı yüksek bölgelerde yaşayan insanların bu konuda eğitim almaları oldukça önemlidir. Bu eğitimler afete karşı direnç gösteren bir toplum yaratmak için son derece gereklidir. Eğitimler sayesinde insanlar hem daha yüksek korunma sağlarlar hem de etkili müdahale ile birlikte oluşabilecek kayıp sayısı da aza indirgenerek afet sonrası normal hayata alışmalarında kolaylık sağlar. Afet eğitimlerinin mutlaka bu konuda deneyimli kişiler tarafından verilmesi gerekir (Mızrak, 2018; Gerdan, 2019).

Afet eğitimi kavramı araştırmacılar için yeni bir alandır. Sadece okullarda yapılan eğitimler yeterli olmayıp aile ve toplum eğitimleri yapıp bu eğitimlere popüler kültürün unsurları olan sosyal medya, internet, televizyon, kişisel bloglarda bahsetme gibi uygulamalar da eklenmelidir. Bu eğitimlerde de mümkün olduğunca karmaşıklıktan uzak durulmalıdır (Preston, 2012)

Afet eğitimi, afet bilgisini, risk yönetimi ve algısını ve olası afetlere hazırlığı etkilemektedir (Adiyoso ve Kanegae, 2012). Son yıllarda doğal afetler belirgin şekilde artış göstermekle birlikte teknik arızalar ve terörizmde insanoğluna büyük kayıplar verilmektedir. Bu kayıplar pek çok insanın sadece tek başına etkilenmesi ile kalmayıp ailelerini de zor durumda bırakabilmektedir. Bu nedenle afet anında akut müdahalenin yanında orta ve uzun vadede afetten etkilenen insanlara yardım yapılması ve riskleri azaltmak için eğitim ve müdahale programlarının oluşturulması özellikle Avrupa ülkelerinde giderek önem kazanmaktadır. Her afet olduğunda meydana gelen afete müdahale sonrası eğitim ve müdahale planlaması afetin türüne ve meydana geldiği koşullara göre değişiklik gösterebilmektedir. Bir afet meydana geldiğinde afetten etkilenen kişilerde, olaya tanık olanlarda, afetzedelerin yakınlarında, özel gereksinimli bireylerde, yaşlılarda ve kurtarma ekiplerinde orta ve uzun vadede stres tepkileri görülmektedir. Önemli olan bu stres tepkilerini mağduriyet yaşayanları destekleyecek şekilde kontrol altına almak ve onların normal yaşamlarına dönmelerine yardımcı olacak yaklaşımları geliştirmektir. Afet eğitiminde ilk şok atılmadan afet ilk yardımı ve danışmanlık yapılmamalıdır (Bering vd., 2017)

Afet eğitimi çalışmaları afetin türüne, toplum ve ülkeye göre farklılık gösterebilmektedir. Endonezya'da tsunamiden sonra halkın farkındalığı çeşitli bilgiler içeren tabelalarla dinç tutulmaya çalışılmıştır (Sugimoto vd., 2010). Afet eğitiminde kurslar, oyunlaştırılmış tatbikat, video, proje, müzik, belgesel de kullanılan diğer yöntemler arasında sayılabilir (Daniel vd., 2016; Petal ve Izadkhah, 2008). Japonya'da 2011'de meydana gelen deprem ve tsunami sonucunda oluşan nükleer santral tehlikesi üniversitelerin eğitim programlarında değişiklik yapılma nedeni olmuştur (Yasui vd., 2017).

Koçkan (2015) tarafından afetlerde sadece afet olduktan sonra müdahale etmenin artık etkisiz olduğunu afet öncesi, sırası ve sonrasında bütünleşik bir stratejinin uygulanması gerektiğinin ve bu uygulanırken de kurumların bir biri ile eşgüdümlü çalışmasının son derece önemli olduğu vurgulanmıştır. Ayrıca sivil halkın eğitimler yoluyla bilinçlendirilmesinin son derece önemli olduğu bu bilinçlendirme faaliyetlerinde merkezi ve yerel yönetimlerin eş güdümlü olarak çalışmasının başarıyı arttıracakını vurgulamıştır. Verilecek eğitimlerin

bireyden aileye, yerelden merkeze mahalleden ilçeye yaygınlaştırılmasının önemli olduğunu da vurgulamıştır.

Topluma yönelik afet eğitimi girişimleri bulunmasına karşın özel gereksinimi olan bireylere yönelik afet eğitim çalışması yok denecek kadar azdır (Wolf- Fordham vd., 2015). Afetlerde çocuklar ve özel gereksinimli bireyler savunmasız hale gelebilmektedir. Bu nedenle onlara onlara ve ailelerine yönelik yapılacak her türlü eğitim çok büyük fayda sağlayacaktır.

2.3. Özel Gereksinimli Bireyler

Özel gereksinimli bireyleri anlamak ve tanımak için özel eğitimde belli tanımları bilmek gerekmektedir. Bunlar zedelenme, yetersizlik, özür/engel ve risk taşımadır. Zedelenme bir insanın sahip olduğu fiziksel, anatomik veya psikolojik özelliklerinde geçici veya kalıcı olacak şekilde kayıp yaşaması ya da işleyiş bozukluğuna sahip olmasıdır. Yetersizlik bireyin bir işi yaparken yeterli olamaması ve sınırlı performans göstermesidir. Engel/özür, bireyin sahip olduğu yetersizlik sonucu toplumun kendisinden beklediği yaş, cinsiyet, sosyal ve kültürel özellikleri açısından beklenen rolü gerçekleştirmemesi durumudur. Risk taşıma ise bir yetersizliği henüz belirlenmemiş kişinin ilerleyen zamanlarda bunu yaşama ve yetersizliğe sahip olabilme potansiyelinin olmasıdır (Cavkaytar,2014).

Özel gereksinimli birey Milli Eğitim Bakanlığı 573 sayılı Kanun Hükmünde Kararname’de “çeşitli nedenlerle, bireysel özellikleri ve eğitim yeterlilikleri açısından akranlarından beklenen düzeyden anlamlı farklılık gösteren birey” olarak tanımlanmıştır (MEB, 1997). Özel gereksinimli birey, çeşitli engellerle etkileşim halinde diğerleriyle eşit koşullarda topluma tam ve etkin katılımlarını engelleyebilecek uzun süreli fiziksel, zihinsel, zihinsel veya duyuşsal bozuklukları olan kişileri içermektedir. Birleşmiş Milletler (BM) Engelli Hakları Sözleşmesinin amacı engellilerin tüm insan hakları ve temel özgürlüklerinden tam ve eşit bir şekilde yararlanmasını sağlamak, bunu korumak ve doğumdan itibaren gelen insan onurlarına saygıyı sağlamaktır (Birleşmiş Milletler [BM], 2006).

Özel gereksinimli olma bireyin yaşamsal etkinliklerini sınırlayan zihin ve fiziki yeteneklerini etkileyen ve bu yeteneklerdeki gücünde sınırlılık ve/veya eksiklik yaratan durumdur (Coleman, 2000). Bir başka tanım olarak 5378 Sayılı kanunda “Engelli: Fiziksel, zihinsel, ruhsal ve duysal yetilerinde çeşitli düzeyde kayıplarından dolayı topluma diğer bireyler ile birlikte eşit koşullarda tam ve etkin katılımını kısıtlayan tutum ve çevre koşullarından etkilenen birey” olarak ifade edilmektedir (Engelliler Hakkında Kanun, 2005).

Özel gereksinimli birey olma geçmişte beş ana kategoriye ayrılmaktadır. Bunlar (Parr, 1987:148-149):

- a. Fiziksel yetersizliği olma durumu: tüm vücudun felci ya da sadece belden aşağısının felç olması
- b. Körlük veya görme bozukluğu yaşamak
- c. Sağır ve dilsizler
- d. Zihinsel yetersizliği olanlar ve ruhsal hastalığı bulunanlar
- e. Çoklu yetersizliğe sahip bireyler

Milli Eğitim Bakanlığı özel gereksinimli bireyleri on üç alanda belirlemiştir. Birden fazla yetersizlik yaşayanlar, dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu, dil ve konuşma güçlüğü, duygu ve davranış bozukluğu, görme yetersizliği, işitme yetersizliği, kas ve sinir sistemine bağlı yetersizlikler, ortopedik yetersizlik, otizm spektrum bozukluğu, özel öğrenme güçlüğü, üstün zekâ/üstün yetenek ve zihinsel yetersizliktir. Süreğen kronik hastalığı olan bireyleri de özel gereksinimli bireyler kapsamına almıştır (Milli Eğitim Bakanlığı [MEB], 2006).

Dünyada meydana gelen afetlerde çocuklar ve gelişimsel olarak yetersiz olan bireyler daha savunmasız hale gelebilmektedir. Bu savunmasızlık durumu özel gereksinimli bireylerde ve bakım ihtiyacı olan bireylerde daha fazla risk teşkil etmektedir. Bu konuda yapılan araştırmalar ve afetlerde özel gereksinimli bireylere yönelik uygulamalar oldukça sınırlıdır (Wolf- Fordham vd., 2015)

Afet durumunda bireylere yardım edebilmek için iki durumun ayırt edilmesi gerekir. Birincisi bireyler afet nedeniyle mi fiziksel ya da zihinsel yetersizlik yaşamaktadır; ikincil olarak ise önceden fiziksel ya da zihinsel yetersizlik mi yaşadığının belirlenmesi

gerekmektedir. Çünkü bireyin önceden bir yetersizliği mevcut ise bu durum kapsayıcı afet yönetimi ve özel gereksinimli bireylerin özel ihtiyaçları konusunda ele alınmalıdır (Bering vd., 2017).

Özel gereksinimli bireylerin afet anında yaşayabilecekleri sorunlar BM Afet Risk Azaltma Ofisi'nin 2015 yılında gerçekleştirdiği Sendai toplantısında kadar hiç gündeme gelmemiş ve özel gereksinimli bireylere yönelik hangi uygulamaların yapılabileceği konuşulmamıştır (Tatsuki, 2018). Özel gereksinimli bireyler ile yaşlı nüfus afete karşı savunmasız nüfus olarak tanımlanmaktadır (Tatsuki, 2012). Örneğin, Japonya özelinde meydana gelen depremler ve afetlerde özel gereksinimli bireylerin genel nüfusa oranla ölüm oranlarının iki kat arttığı görülmüştür. Bunun sebebinin afetler sonrasında gerçekleştirilen normalleşme uygulamalarının afet anında uygulanan önlemlerle örtüşmemesi ve koordine olamamasıdır (Tatsuki, 2018).

BM Afet Risklerinin Azaltılması Üçüncü Dünya Konferansı'nın Japonya'nın Sendai kentinde kabul edilen çerçevesinde (2015-2030) afet risklerinin azaltılmasına odaklanılmıştır. BM Afet Risk Azaltma Ofisi üye ülkelerle birlikte afet riskinin yaşam, geçim kaynakları ve sağlıkta ve kişilerin, işletmelerin, toplulukların ve ülkelerin ekonomik, fiziksel, sosyal, kültürel ile çevresel varlıklarındaki kayıpların önemli ölçüde azaltılmasını hedeflemektedir. Amaç sadece kayıpları önlemek değil afet riskinin önemini kavramak, bununla ilgili gerekli altyapı güçlendirmelerini yapmak, kurtarma ve rehabilitasyonu da iyi inşa etmek olarak bu çerçeve planda vurgulanmaktadır. Yine Sendai çerçevesi özellikle afet anında özel gereksinimli bireyler ve yaşlıların önceliği konusunda tavsiye niteliğinde uluslararası çerçeve belgesidir (United Nations Office for Disaster Risk Education, [UNDRR], 2022).

Özel gereksinimli bireyler yaşlı insanlar gibi afet ve sonrasında meydana gelen olaylardan daha fazla etkilenebilmektedir. Özel gereksinimli bireylerin pek çoğu yaşlı insanlar gibi kronik hastalığa ve birden fazla yetersizliğe sahip olabilirler. Zihinsel yetersizliğe işitme ve ortopedik yetersizlikler de eşlik edebilir. Bu nedenle afet anında tahliye bölgesine ulaşma, gıda vb. dağıtılan yardımlara ulaşma, temel ihtiyaçları giderme özel gereksinimli bireyler ve yaşlı insanların ortak sorunu olabilmektedir. Diğer insanlardan daha

fazla kırılgan olmaları da zarar görebilirlik kapasitesini her iki grup içinde arttırmaktadır (Çakır ve Aydoğmuş Atalay, 2020).

Özel gereksinimli bireyler sosyal hayatın içinde olmak istemelerine karşın sahip oldukları kronik hastalıklar ve sosyal engeller nedeniyle hem sosyal yaşamda hem de afet anında kırılganlıkları artan gruplar içerisinde yer almaktadırlar (Okay ve İnal, 2019). Özel gereksinimli bireylerin afet öncesi, sırası ve sonrası güvenlik becerilerini geliştirmeye yönelik olarak gerçekleştirilecek proje ve eğitim çalışmaları ile hem hizmetlere ulaşımın sağlanması hem de afet farkındalığının geliştirilmesi gerekmektedir. Bu yolla hem kırılganlık azaltılabilir, farkındalık daha da geliştirilebilir ve bireylerin afetlerde daha az zarar görmeleri sağlanabilir.

2.4. Özel Gereksinimli Bireyler ve Ailelerine Yönelik Afet Eğitimi

Özel eğitimde erken eğitime başlamak ve aile eğitimi son derece önemlidir. Erken eğitime başlamakla birlikte ailenin de sadece yetersizlik türü ve özellikleri değil afet ve temel ilk yardım becerileri gibi eğitimlere de mümkün olduğunca erken başlaması da önem arz etmektedir. Çünkü her yetersizlik türüne göre afet anında yapılabilecek uygulamalar çeşitlilik arz edebilmektedir. Bu nedenle özel eğitimde afet eğitiminde erken eğitim ve süreklilik çok önemlidir.

Özel gereksinimli bir çocuğu eğitime katmak, onun anlayacağı şekilde bu eğitimi ona sunmak ve bu eğitimleri düzenli tekrarlarla sunmak afet eğitimi açısından öğrencinin temel becerileri kazanmasına katkı sağlayacaktır. Özel gereksinimli bireylere yönelik eğitim vermek tüm toplumun onlara yönelik sosyal kabullerinin artırılmasında ve afetin yarattığı olumsuz etkileri azaltmada son derece önem arz etmektedir. Özel gereksinimli bireylerin afet eğitimlerinde yetersizliği olan birey eğer eğitimle ilgili görüşlerini açıklayabilecekse mutlaka görüşlerine önem verilmeli ve yakınları mutlaka sürece aktif bir şekilde dahil edilerek özel gereksinimli bireylere yönelik özel afet eğitim programları geliştirilmelidir. Özel gereksinimli bireyi afet eğitimlerine katan ve afet yönetimi sürecine aktif olarak katılmalarını sağlayan toplumlar afete karşı daha dirençli hale gelecektir (Jang ve Ha, 2021).

MEB 573 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname'nin uygulanması amacıyla yayımlanan ve son hali 2018 yılında güncellenen Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği'nin 18. maddesi aile eğitimine ayrılmıştır. Her tür ve kademedeki yer alan özel eğitim öğrenci ailelerinin mutlaka eğitim anlamında desteklenmesi gerektiğini vurgulamıştır (MEB, 2018). Afet eğitimi de özel gereksinimli bireylerin ailelerinin desteklenmesi gereken önemli bir alandır. Türkiye gibi coğrafi açıdan afetlere yatkın bir ülkede bu eğitimler çok ciddi ele alınmalı ve ivedilikle eğitimler gerçekleştirilmelidir.

Aileler özel gereksinimli bireyler hakkında sağlık, eğitim, davranışsal özellikler vb. konularda her türlü bilgiye sahip olması gereken öncelikli kişilerdir (Özen, 2014). Bu nedenle ailelerin eğitimi son derece önemlidir. Ailelere verilecek eğitim birincil ağızdan özel gereksinimli bireye yapılan eğitime ışık tutacaktır. Bu nedenle afet gibi önemli bir konuda ailelere yönelik bir program hazırlamak ve uygulamak son derece önemli ve gereklidir. Çünkü meydana gelen veya gelebilecek bir felakette ailenin eğitilmiş olması özel gereksinimli bireyin afetten en az düzeyde etkilenmesi açısından avantaj sağlayabilir.

Risk altındaki grupların kadınların, çocukların, yaşlıların, özel gereksinimli bireylerin afet anında korunma açısından risk taşımaları nedeniyle gerek eğitim programları açısından gerek yapılacak müdahaleler açısından özel ve kapsamlı bir yaklaşım içerisinde dikkate alınmaları gerekir. Özellikle fiziksel açıdan da zorluk çekebilecek konumda olan özel gereksinimli bireyler için iletişim ve yardım alma konusunda hem personel hem de yardım ağları açısından özel destek sağlanması gerekmektedir. Afete hazırlıkta her aşamada özel gereksinimli bireylerin özelliklerini dikkate alarak tüm aşamalarda planlı hazırlıkların yapılması doğru olacaktır. Çünkü özel gereksinimli bireyler kendi güvenli çevrelerinde daha rahat hareket ederken afet gibi kendini güvensiz hissedeceği ortamlarda yönünü kaybetme, kalabalıktan kaynaklanan seslerden dolayı kendini çaresiz hissetme, kafa karışıklığı yaşama, daha fazla korku ve kaygı yaşama ya da tepkisiz kalma gibi davranışlar gösterebilirler. Bu nedenle çalışan personelin özel gereksinimli bireyler konusunda eğitilmiş olması avantaj sağlayacaktır (Dufty, 2020).

Özel gereksinimli bir çocuğa sahip ailelerin hem hizmet aldıkları kurumlar tarafından hem de kurum dışı olarak iki şekilde desteklenmesi gerekmektedir. Bu destekler ekonomik, sosyal, psikolojik, fiziksel boyutlarda olabilir (Cavkaytar, 2010). Ailelerin desteklenmesi

sonucunda hayatın pek çok alanında çocukları ile kendilerine yönelik yaşamlarında çeşitli kolaylıklar sağlayabileceklerdir. Afet eğitimi programı da ailelere psikolojik, sosyal ve fiziksel anlamda destek sağlanmasında fayda sağlayabilecek bir programdır. Çünkü program sayesinde sadece afet anında değil toplumsal anlamda da nasıl destek sağlayacakları konusunda farkındalıklarını geliştireceklerdir. Ayrıca aileler çocuklarına yönelik daha sağlıklı ve özgüvenli davranışlarda sergileyebileceklerdir.

Dünyada doğal afetler açısından daha riskli olan ülkelerde can ve mal kaybı diğer ülkelere göre daha fazla olabilmektedir. Bu durum afetlerden etkilenme durumuna göre toplumda özel gereksinimli birey olma veya özel gereksinimli bir bireyin yakını olma potansiyelini arttırabilmektedir. Bu nedenle her bir yetersizlik türüne göre afete karşı hazırlıklı olmak ve özel gereksinimli bireyleri sürece aktif dâhil etmek son derece çok önemlidir. Geç veya yanlış yapılan yardım eylemler, insanların özel gereksinimli bireyler olmasına yol açan kalıcı sakatlık potansiyeline neden olabilmektedir. Dünya nüfusunun yaklaşık olarak yüzde on beşi özel gereksinimli bireylerden oluşmaktadır. Yani yaklaşık 8 milyar olan toplam insan nüfusunun 1,2 milyarının özel gereksinimli birey olduğu tahmin edilmektedir. Ancak çoğu ülkede özel gereksinimli bireyler sistemde net bir şekilde kayıtlı olmadıkları için hem afet eğitimlerinde hem de kurtarma ve tahliye çalışmalarında gözden kaçırıldıkları belirtilmektedir. Bu durum ayrıca kamu alanlarında özel gereksinimli bireylerin hizmet almada sorun yaşadıkları gerçeğini de ortaya koymaktadır. (Rahmat ve Fernanda, 2020)

Jang and Ha (2021) özel gereksinimli çocukların afet anından etkilenmelerinin farklı düzeyde olduğunu bu nedenle yapılacak olan müdahaleler ve eğitimlerin buna göre değişkenlik göstermesi gerektiğini vurgulamışlardır. Etkilenme düzeyleri öncelikle meydana gelen afete göre fiziksel yaralanmalar, yakınlarını kaybetme ile arama ve kurtarma faaliyetlerinde eşit olmayan muamelelerle karşılaşmadır. Yaşanılan afette özel gereksinimli bireyler sahip oldukları yetersizlik nedeniyle fiziksel savunmasızlık yaşama, kendi güvenliğini sağlayamama ve psikolojik olarak kendini yeterince ifade edememe gibi durumlar ile karşılaşabilmektedirler. Özel gereksinimli bireylerin yaklaşık olarak % 86'sının afete ilgili eylem planlarına dahil edilmedikleri ve diğer sağlam çocuklara göre ölüm oranlarının % 4,3 daha fazla olduğunu uluslararası veriler göstermektedir (Jang ve Ha

2021). Bu nedenle özel gereksinimli bireyler ve ailelerine yönelik afet eğitimi vermek ve bu eğitimleri etkili hale getirmek son derece önemlidir.

Gelişen ve gelişmeye devam eden günümüz toplumlarında özel gereksinimli bireylere diğer normal gelişim gösteren bireyler gibi haklarının sağlanması oldukça önemli bir ilkedir. Normal gelişim gösteren bireylere sağlanan haklardan özel gereksinimli bireylerin de eşit bir şekilde yararlanmaları yaşadıkları yetersizliklerin yaşamlarına olan olumsuz etkilerini en aza indirgeyebilir ve acil durumlar ile afet anlarında ortaya çıkabilecek zorluklarla baş etmeye yönelik güvenlik becerilerini geliştirebilir. Çünkü afet eğitimi vermek hem özel gereksinimli bireye hem de afet müdahalesini planlayan kişilere çok önemli katkılar sağlayabilir. Endonezya Tsunami, Hindistan depremi başta olmak üzere meydana gelen pek çok afet incelendiğinde pek çok özel gereksinimli bireyin meydana gelen afetlerden kurtulamadıkları görülmüştür (Alexander, 2012). Bu nedenle etkili afet eğitim programları ve müdahale planlamaları kayıpların sayısını en aza indirgenmesine yardımcı olabilir.

Özel gereksinimli bireylere yönelik olarak yapılan ya da yapılması planlanan afet eğitim çalışmalarının akut, orta ve uzun vadeli olacak şekilde planlanarak gerçekleştirilmesi gerekir. Yine bu bireylere yönelik yapılacak her türlü çalışmaya psikososyal kriz yönetimi alanında çalışan profesyoneller, güvenliği sağlamakla yükümlü her türlü kurum ve kuruluş yetkilileri, acil müdahale personeli dahil edilmelidir. Yapılacak olan her türlü yardımın daha etkin olması düşünülüyorsa mutlaka eğitim ve müdahalelere özel gereksinimli bireylerin birincil durumdaki olanların bakıcıları/aileleri de dahil edilmelidir (Federal Office of Civil Protection and Disaster Assistance [FOCPA], 2017)

Afete hazırlık ve müdahale alanında çalışan kurum ve kuruluşlarla birlikte sahada çalışan profesyonellerin özellikle travmaya maruz kalma, afet ortamlarında özel gereksinimli bireylerin ihtiyaç ve talepleri konusunda yetersiz bilgiye sahip oldukları görülmektedir (Schedlich vd., 2017). Afetten etkilenmiş ve sonrasında özel gereksinimli birey hale gelmiş kişilere yardım etmek ve onlarla çalışmak profesyonellerde strese neden olup yapılan işin niteliğini olumsuz etkileyebilmektedir. Bu nedenle özel gereksinimli bireylere yaklaşım konusunda bu kişiler eğitim almalıdır (Bering vd., 2017) Özel gereksinimli bireylerin afet konusunda eğitim almaları özel gereksinimli bireylerin kendi

kendine yardım yeterliliklerinin artmasında oldukça önem arz etmektedir (Schedlich vd., 2017).

Birleşmiş Milletler (BM) Afet Risk Azaltma Komitesi (UNISDR) (2015) Sendai Risk Azaltma Çerçevesi doğrultusunda afet riskine karşı daha önleyici ve insanı daha merkeze alan bir yaklaşımın benimsenmesi gerektiğini vurgulamıştır. Bunun içinde kadınlar, çocuklar, gençler, özel gereksinimli bireyler, göçmenler, yaşlılar ve yoksullarla daha yakın ilişki kurulması gerektiği, bu ilişki kurulurken de kamu kurumları ile özel sektör ve sivil toplum kuruluşlarının birlikte çalışmasının önemine dikkat çekilmiştir. Ayrıca özel gereksinimli birey ve cinsiyet ile yaşa dair tüm verilerin bilimsel bilgiler ışığında paylaşılmasının gerekli eğitim ve kapsayıcı tedbirlerin alınmasında önemli olduğu ifade edilmiştir. Özel gereksinimli bireyler ve onlarla çalışmalar gerçekleştiren ilgili kuruluşlar tarafından bu bireylere yönelik planlamalar yapılması ve uygulanmasının kritik öneme sahip olduğu vurgulanmıştır. Özellikle kadınlar ve özel gereksinimli bireylerin kurtarma, iyileştirme ve yeniden inşa süreçlerinde eşit ve erişilebilir imkânlarla sahip olmaları gerektiği özellikle belirtilmiştir (UNISDR, 2015).

Japonya'da 1995 yılında meydana gelen büyük Hanshin depreminde zihinsel yetersizliği olan bireylerin herhangi bir sorunu olmayan bireylere göre daha fazla etkilendikleri ve yakınlarını göremedikleri için daha çok korku yaşadıkları görülmüştür. Zihinsel yetersizliği olan bireylerin çaresizlik içerisinde verdikleri tepkiler diğer insanların psikolojilerini de olumsuz yönde etkilemiştir. Çünkü normal gelişim gösteren insanlar kendileri de çaresizken özel gereksinimli bireylerin yaşadıkları duruma yardımcı olamamaları da depremden daha fazla olumsuz etkilenmelerine neden olmuştur. Yaşanılan deprem deneyimleri ve olağanüstü durumlar olan farklı afetlerde zihinsel yetersizliği olan bireyler için ek tedbirler alınması gerçeğini ortaya koymuştur. Çünkü eğer özel gereksinimli birey bakımevinde yaşamıyorsa genelde aileleri ile birlikte yaşamaktadırlar. Özel gereksinimli bireylerin depremden ailelerini kaybetmesi onlara ait tüm bilgilerin ailelerinde olması ve alacakları ilaçlar, özel hassasiyetler gibi konularda uzmanların çaresizlik yaşamalarına neden olmuş ve bu durumda kamu kurumları ve belediyelerin zihinsel yetersizliği olan bireyler hakkında daha ayrıntılı kayıtlar tutulması gerektiği sonucunu ortaya çıkarmıştır. Kayıtları tam olan özel gereksinimli bireylere yardım daha kolay ulaşmıştır. Kayıtları tam olmasının en büyük faydası karmaşa anında her işlemin daha doğru

yapılmasını da beraberinde getirmiştir (Takahashi vd., 1997). Bu durum tüm özel gereksinimli bireylerin belediyeler dâhil, tüm kamu kurumlarında net sayılarıyla beraber kayıtlarının doğru tutulması ve paydaşlarla paylaşılması, afet eğitimlerine aileleri ile birlikte eğitime katılmaları ve ailelerin özelliikli eğitim almaları özel gereksinimli bireylere daha iyi ve nitelikli yardımın yapılmasının yolunu açacaktır.

BM Raporları afet anında zihinsel yetersizliği bireylerin yaşayabilecekleri olumsuz deneyimlere karşı endişelerini dile getirirken Stough, Kosta Rika ve dünya karşılaştırması yaptığı araştırmasında benzer durumları ortaya koymuştur. Zihinsel yetersizliği olan bireylerin orantısız deneyimler yaşayabileceklerini, yardım süreçlerinden zihinsel durumları nedeniyle dışlanabilecekleri, ek destek ve teknik donanıma ihtiyaç duyabilecekleri, ailelerinin afet konusunda eğitilmiş olması gerektiği, gerekli yardımları alamazlarsa yaşayacakları kayıpların miktarının fazla olabileceği vurgulanmıştır. Kosta Rika gibi bu konuda hassas davranan bir ülkede bile bu durumların yaşanabileceğini rapor edilmiştir (Stough, 2015).

Son 30 yılda özel gereksinimli bireylerle ilgilenen kuruluşlarının çabasıyla afetlerde özel gereksinimli bireylere yönelik tedbirlerle ilgili olarak tüm dünyada çalışmalar başlamıştır. Ancak günümüzde hala çalışmaların yeterli olmadığı ifade edilebilir. Buradaki temel sorun toplumlarda özel gereksinimli bireylerin yaşadığı yetersizlik durumunun erişilebilirlik sorunları nedeniyle artık bireyler için engel haline gelmesidir. Aslında birey engelli değildir. Bireyin vücut fonksiyonlarını kısmen veya tam olarak yerine getirememesi nedeniyle yaşadığı yetersizliğe yönelik gerekli uyarlamalar yapılmadığında yetersizlik engel haline dönüşebilmektedir. Gerekli uyarlamalar, doğru önlem ve çabalar ile yaşadıkları yetersizlikler daha az sorun haline gelecek ve bireyler kendilerini yaşamda daha aktif kılacaklardır. Bu nedenle Charlton tarafından ortaya konulan “Biz olmadan bize dair hiçbir şey olmaz.” ilkesi göz önünde bulundurulduğunda özel gereksinimli bireyler ve onlara hizmet veren kurum ve kuruluş arasında işbirliği yapılması oldukça önemlidir. Ancak afet literatürüne bakıldığında özel gereksinimli bireyler ile ilgili yapılan araştırmaların son derece sınırlı olduğu görülmektedir. (Priestley ve Hemingway, 2007)

Ailelere yönelik uygulanacak eğitimler ne kadar kapsamlı ve ihtiyaca yönelik olarak hazırlanırsa özel gereksinimli bireyler açısından o kadar yararlı olacaktır. Ailelere sağlanan

eğitimlerin uygulamaya dayalı olması zaman zaman bu eğitimlerin tekrar edilmesi ve bu süreçte ilgili alan uzmanları ile işbirliği sağlanırsa öğrenilen bilgi ve beceriler daha kalıcı hale gelecektir. Ayrıca eğitimlere sadece özel gereksinimli bireylerin anne babaları ile özel gereksinimli bireyler ile birlikte yaşayan diğer tüm bireyler dâhil edilmelidir. Çünkü afet anında sadece anne baba değil diğer yakınlarında özel gereksinimli bireyin yanında olabilmek olasılığı yüksektir.

Ülkemizde yıllar içerisinde nüfusun artması ile yeni yerleşim yerleri kurulmuştur. Ancak artan nüfusun ihtiyaçları ve olası afetler düşünülmeden gerçekleştirilen çarpık kentleşme afet anında pek çok kaybın yaşanmasına neden olabilmektedir. Bu kayıplar afet sonrasında insanlarımızın özel gereksinimli birey olarak hayatlarına devam etmelerine sebebiyet verebilir. Bu nedenle şehirlerde yaşama alanları ile ilgili bir gelecek planlamasında mutlaka özel gereksinimli bireyler ve onların ihtiyaçları da göz önünde bulundurulmalıdır. Bu konuda öncelikli yapılabilecek çalışmaların başında ise alanında yetkin uzmanlar tarafından toplumun afet eğitimleri yoluyla bilinçlendirilmesi ve gelecek için hazırlanması gelmektedir.

2.5. Önceki Çalışmalar

Özel gereksinimli bireylere yönelik ulusal ve uluslararası çalışmalara bakıldığında literatür henüz gelişme aşamasındadır. Bu konuda yapılacak olan her bir araştırmanın alana katkı sağlaması ve karar verici mekanizmalara yol gösterici olması muhtemeldir. Yapılan bu çalışmanın da özel gereksinimli bireylere yönelik afet eğitimi ile ilgili literatüre önemli katkılar sağlayacağı düşünülmektedir.

2.5.1. Yurt İçinde Gerçekleştirilen Araştırmalar

Açıkalin Rashem ve Aslangiri (2019) Van ilini kapsayan araştırmalarında Van ilinde oluşturulmuş yerel örgütlenmelerin afet bakış açısını ve özel gereksinimli bireylerin afete karşı dirençliliğini incelemişlerdir. Tüm afetlerde olduğu gibi depremlerden de olumsuz olarak etkilenen dezavantajlı gruplardan biri de özel gereksinimli bireylerdir. Araştırmada depreme karşı direnç ve dayanıklılık geliştirmek için önce özel gereksinimli bireylerin ve ailelerinin ikna edilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Bunun içinde merkezi kurumlarla birlikte

yerel yönetimlerin ve sivil toplum kuruluşlarının aktif olarak çalışması ve kurumlarda afetle ilgili doğru mekanizmaların kurulması ve gönüllülük sisteminin aktif olarak işletilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Çünkü araştırma sonucunda çalışma yapılan kurum ve kuruluşlarının afet farkındalıklarının yetersiz olduğu tespit edilmiştir. Bu durumun sebebinin de özel gereksinimli bireylerin toplum içinde yaşama aktif katılımlarına karşı önyargı ya da yetersiz çabanın olabileceği vurgulanmıştır. Çalışma sonucunda farkındalığı arttırmak için yapılacak olan tüm eğitimlere özel gereksinimli bireylerin aktif katılımının son derece önemli olduğu vurgulanmıştır.

Aslan (2021) tarafından ise özel gereksinimli bireylerin afet deneyimlerine ilişkin bir araştırma gerçekleştirilmiştir. 30 Ekim 2020 tarihinde yaşanan İzmir depremini yaşayan farklı yetersizliğe sahip bireylerle görüşmeler yapılmış ve bu görüşmeler sonucunda önemli bulgular elde edilmiştir. Araştırmada özel gereksinimli bireylerin afete hazırlık becerilerinin yetersiz olduğu, afet sonrasında tahliyeler sırasında ciddi sorunlarla karşılaştıkları, ekonomik olarak zorluk çekmenin yanı sıra afete hazırlık konusunda kendilerini olumsuz hissettikleri, afetlerle ilgili olaylarda hem yönetsel hem de kendilerini ifade etmekte güçlük çektikleri, var olan psikolojik durumlarının afet deneyimlerini olumsuz etkilediği sonucuna ulaşılmıştır.

Aydoğmuş-Atalay ve Çakır (2021) kronik hastalığa sahip bireylerin afetlerde zarar görebilirlik durumunu incelemiştir. İzmir ilinde Evde Sağlık Hizmetleri Müdürlüğü'nde kayıtlı olan 251 hasta tesadüfî örneklem grubu ile seçilmiş ve seçilen hastalara 31 sorudan oluşan bir anket formu kullanılmıştır. Araştırma sonucunda hastaların büyük oranının fiziksel yetersizliğinin bulunduğu ve çeşitli kronik hastalıklara sahip oldukları görülmüştür. Yetersizliğe sahip olup ve tıbbi bakım ihtiyacı olan bireylerin afet gibi acil durum gerektiren olaylara karşı hazırlıklı olmadığı ve afet durumunda zarar görebilme ihtimallerinin yüksek olduğu belirlenmiştir. Bu araştırma bize özel gereksinim kapsamında bulunan yaşlı ve çeşitli yetersizliklere sahip bireylerin afet konusunda bilinçlendirilmelerinin ne kadar önemli olduğunu göstermektedir. Çünkü bu bireylerle ilgili çalışmaların yapılması ve önleyici tedbirlerin alınmaması can kayıplarının artmasına neden olabilmektedir.

Bayar vd. (2018) “Afetlere Karşı Engelleri Birlikte Aşalım” projesini geliştirmişlerdir. 2 yıl süren proje afete karşı dezavantajlı grupta yer alan özel gereksinimli

bireyler için afetlerde imkanlara erişimde fırsat eşitliğini sağlamak amacıyla geliştirilmiştir. Proje kapsamında “Engelliler Haftası”nda onlarla birlikte yangın tatbikatı yapılmış, yurt dışında benzeri kurumların afet anında neler yaptıklarına ilişkin gezi ve gözlem yapılmıştır. Proje sonunda farklı dillerde (proje ortağı olan ülkelerle) proje uzaktan eğitim modülü hazırlanmış, uzaktan eğitimde 5 farklı etkinlikle 368 fiziksel, işitme ve görme yetersizliği olan bireylere afet eğitimi verilmiştir

Buluş Kırıkkaya ve Gerdan (2018) Kocaeli Üniversitesi Eğitim Fakültesi öğrencilerinin Topluma Hizmet Uygulamaları dersi kapsamında gerçekleştirdikleri çalışmada Kocaeli İli, İzmit ilçesinde özel gereksinimli birey, normal gelişim gösteren kişiler ve öğretmenler üzerinde özel gereksinimli bireylerin kentsel alanda karşılaştıkları sorunlara ilişkin bilgi toplamışlardır. Bu kapsamda 30 özel gereksinimli birey, 50 normal gelişim gösteren birey ve 25 öğretmen ile yarı yapılandırılmış görüşmeler yapılarak olası bir afet anında neler yapacaklarına dair farkındalık seviyeleri belirlenmeye çalışılmıştır. Araştırma sonucunda özel gereksinimli bireylerin afet anında doğrudan kaçmayı planladıkları, öğretmenlerin özel gereksinimli öğrencilerine yönelik afet eğitimi vermeye gönüllü oldukları ve normal gelişim gösteren kişilerin ise afet anında önceliği özel gereksinimli bireylerin yakınına vermeye çalıştıkları bulunmuştur.

Coşkun (2018) Tekirdağ ilinde ikamet eden özel gereksinimli bireyler ve aileleri ile yapmış oldukları çalışma kapsamında 70 özel gereksinimli birey ve ailelerine yönelik temel afet bilinci ve temel ilk yardım konularında eğitim verilmiştir. Ayrıca bu çalışmada katılımcılara yerel düzeyde afet riskleri, bina yapısal riskleri, deprem sigortası, afet çantası ve aile afet planı, acil durum numaraları ve tahliye konularında eğitim verilmiştir.

Doğru ve Ede (2020) derleme türünde yaptıkları araştırmalarında afet sonrasında bireylerin yaşam koşullarının değişmesine bağlı planlaması yapılan besin ve beslenme desteklerinin afetzede bireylerin sağlıklarının sürekliliği üzerine etkisini incelemişlerdir. Çalışma sonucunda afetlerin bireylerin yeme davranışını değiştirdiği görülmüştür. Afet sonrası özel gereksinimli bireylere gıda ve beslenme desteği sağlamak zorlaşmakta ve bu durumda özel gereksinimli bireylerin beslenme örüntülerinin değişmesine neden olmaktadır. Özellikle sağlıklı bireylere göre dezavantajlı olan özel gereksinimli bireyler, yaşlılar, çocuklar, hamile ve emziren anneler daha yüksek risk grubundadır. Özellikle ilk on günlük

süreç içerisinde bu sorunların çok fazla yaşandığı görülmüştür. Bunun sebebi ise yemek ve gıda dağıtımında yanlış koordinasyon nedeniyle yaşanan aksaklıklardır. Bu aksaklıkları gidermek için sistemli denetim ve izleme çalışmaları ile birlikte afet eğitim ve yönetim stratejilerinin etkin kullanılması gerekmektedir. Ayrıca merkezi yönetimler mutlaka tüm eğitim ve koordinasyon çalışmalarında yerel yönetimlerle işbirliği yapmalıdır.

Güven (2018) Milli Eğitim Bakanlığı tarafından düzenlenen Eğitimde Yenilikçi Yaklaşımlar proje yarışmasında özel eğitim öğrencileri için bir proje geliştirmiştir. Bu proje kapsamında görev yaptığı Ankara/ Eryaman Şehit Rıfat Çelik İlkokulu'nda öğrenim gören özel eğitim sınıfı öğrencileri ile sınıf ortamı dışında yaşam uygulamaları gerçekleştirmişlerdir. İlk olarak proje kapsamında 10 özel eğitim öğretmenine, 2 psikolojik danışmana ve 3 okul idarecisine afet yönetimi ve ilk yardım eğitimi verilmiştir. Daha sonra 12 öğrenciye afet risk azaltma ve afete hazırlık eğitimi verilmiş, tüm süreçlere özel gereksinimli bireylerin aileleri de (28 veli) dahil edilmiştir.

Işık vd. (2018) tarafından zihinsel yetersizliği olan bireylerin afet yönetimindeki yeri ve tasarımı üzerine bir araştırma yapılmıştır. Projede zihinsel yetersizliği olan bireylerin seçilme sebebi afetlerde en fazla etkilenen ve riskli grup olarak nitelendirilen kadınlar, çocuklar, yaşlılar, özel gereksinimli ve süregelen hastalığı olan grup içinde yer almalarıdır. 1999 yılında meydana gelen 17 Ağustos Marmara depremi ve 12 Kasım Düzce- Kaynaşlı depreminde İstanbul ili oldukça etkilenmiştir. Proje kapsamında depremde en çok etkilenen ilçeler arasında yer alan Bakırköy ilçesinin Kartaltepe Mahallesi pilot çalışma için seçilmiştir. Kartaltepenin seçilmesinin temel sebebi ise bu bölgede hem zihinsel yetersizliği olan bireyler için okulların olması hem de “Zihinsel Engelliler Derneği”nin bu bölgede yer almasıdır. Proje ile hem zihinsel yetersizliği olan bireyler hem de onların ailelerinin olası afeti en az zararla atlmasına katkı sağlamak hem de afet anında afet yönetim sürecini işleten görevlilerin bu süreci doğru yönetmeleri için katkı sağlamaları amaçlanmıştır. Proje sürecinde engelli bilgi bankası oluşturulmuş ve bu bilgi bankası her tanı alan bireyle aktif olarak güncellenmiştir. Bu bilgi bankasında yaş, cinsiyet, yetersizlik derecesi ve türü, yakınları kimler, tıbbi ihtiyacı vb. durumları uluslararası renklerle gösterilmiştir. Bireylere engelli bilgi kartları dağıtılmıştır. Proje zihinsel yetersizliği olan bireylere afet anında nasıl davranılması gerektiğinin öğrenilmesi ve acil durumda tıbbi desteğin nasıl sağlanacağı konuları ile devam etmiştir. Ancak 2009 yılında ülke afet yönetim sistemi ile yeni sürecin

gelişmesi ile İlçe Afet Yönetim Merkezlerinin kapatılması sonucu proje tamamlanamadan bitirilmek zorunda kalınmıştır.

Kurt vd. (2021) Türkiye için bir durum tespit çalışması yapmış ve “ Özel Gereksinimli Bireyler Depreme Hazır mı ?” sorusunu sormuşlardır. Katılımcıların çoğu deprem sırasında yaşam alanını terk edememe, ne yapacağını bilememe, yardım edecek kişi bulamama gibi, çevreyle iletişim sorunları yaşadıklarını belirtmişlerdir. Özellikle deprem sırasında nasıl davranmaları gerektiğini bilmedikleri, yaşam alanında problem davranışla nasıl müdahale edeceklerini bilmedikleri ve coğrafi bilgi sistemlerine ilişkin bilgi eksikliği yaşadıkları, müdahale eden yardımda bulunan personelin özel gereksinimli bireye yaklaşım konusunda bilgi sahibi olmadıkları belirlenmiştir.

Maya ve Sarı (2018) yaptıkları çalışmada Türkiye’de uygulanan afet eğitimlerini ortaokul öğretmenlerinin görüşlerine göre değerlendirmişlerdir. Araştırma, 2015-2016 eğitim-öğretim yılında Çanakkale ili merkez ilçesinde görev yapan 238 ortaokul öğretmeni ile yapılmıştır. Araştırma sonucunda ortaokul öğretmenlerinin büyük bir çoğunluğunun afet eğitimi almadıkları, erkek öğretmenlerin kadın öğretmenlere göre daha fazla eğitim aldıkları, eğitim almanın yaşla birlikte doğru orantılı bir şekilde arttığı görülmüştür. Ayrıca araştırma sonucunda öğretmenlerin afet çantasını evlerinde bulundurmasalar bile evde afet çantasının bulunmasını önemli gördükleri belirlenmiştir. Afet eğitimlerinin de AFAD yetkilileri tarafından verilmesi gerektiğini belirtmişlerdir.

Orhan ve Keskinok (2019) yaptıkları çalışmada sosyal yapı içinde daha kırılgan özellik gösteren özel gereksinimli bireyler, yaşlılar, çocuklar ve yoksullar gibi grupların afetlere karşı daha dirençli hale getirilebilmesi için yaşam alanlarındaki mekan planlamalarının ve tasarım ilkelerinin yeniden gözden geçirilmesi gerektiğine dikkat çekmişlerdir. Özellikle özel gereksinimli bireyler için ayrı mekan tasarlamak yerine bu bireylerine içinde yer alacağı ortak mekan tasarlamak ve var olanları buna göre düzenlemek gerektiğini vurgulamışlardır. Mekan düzenlemelerinde yapılan hataların afet risklerini, afet sırası ve sonrasında karşılabilecekleri sorunları da arttırabildiğini vurgulamışlardır.

Japan International Cooperation Agency Türkiye (JICA Türkiye) ofisi 2017 yılında Kapadokya Engelli Yetenekliler Derneği (KEYDER) ile birlikte proje yürütmüşlerdir. Bu

projenin temelinde 1999 Marmara Depremi sonunda afetlerle sık sık karşılaşan Japonya ve Türkiye arasında 1995 Awaji- Hanshin (Kobe) depremi ve sonrasında ülkemizde yaşanan 1999 Marmara depremi sonrası afetler konusunda da işbirliği yapma ve afetlere karşı hazırlıklı olmak için eğitimin ön planda tutulması gerektiği konusunda yapılan anlaşma yer almaktadır. Bu anlaşma gereğince Hyogo –Türkiye Dostluk Fonu kurulmuştur. Bu kurulan fonun destekleriyle Türk Japon Vakfı ve JICA Türkiye aracılığıyla onlarca eğitim personeli ve öğrenci afet eğitimleri almıştır. 2017 yılında Kapadokya bölgesine yapılan bir ziyaretle Kapadokya Engelli Yetenekliler Derneği (KEYDER) bünyesinde ücretsiz eğitim alan zihinsel yetersizliği olan öğrencilere afet anı ve sonrasında neler yapabilecekleri konusunda bir proje geliştirilmiştir. Bu proje yaklaşık 2 yıl sürmüştür. Proje kapsamında zihinsel yetersizliği olan bireyler Bursa AFAD Eğitim Merkezinde uygulamalı eğitim almışlardır. Projede 18 zihinsel yetersizliğe sahip genç kız ve onların eğitimleri ile birlikte 35 kişiye eğitim verilmiştir. Bu proje ülkemizde zihinsel yetersizliği olan bireylere afet ve ilk yardım becerilerinin öğretilmesi açısından ilk olma özelliği taşımaktadır. (Özdamar,2018).

Tün vd. (2019) yaptıkları araştırmada Eskişehir ilinde yaşayan özel gereksinimli bireylere afetlerde coğrafi bilgi sistemleri kullanılarak erişme konusu çalışılmıştır. Özel gereksinimli bireylerin yaşadığı adresler coğrafi konum bilgisi (enlem, boylam) ile ilişkilendirilmiş ve diğer öznitelik bilgileri ile birlikte veri tabanına aktarılmıştır. CBS (Coğrafi Bilgi Sistemleri) çözüm teknikleri kullanılarak veriler analiz edilmiştir. CBS, ağ analiz yöntemleri kullanılarak zihinsel, bedensel, işitme ve görme yetersizliği olan bireylerin acil toplanma merkezlerine en hızlı erişebilecekleri ulaşım güzergâhları belirlenmiştir. Bu kapsamda ağ analiz yöntemlerinden hizmet alanı yöntemiyle yol ağı üzerinde belirli zaman dilimleri içerisinde afet toplanma merkezlerine ulaşılabilirlik alanları oluşturulmuş ve bu alanlar içerisindeki özel gereksinimli bireylerin konumları ve sayıları tespit edilmiştir. Elde edilen sonuçlar sayısal haritalar oluşturularak yorumlanmıştır. Bu çalışma ile afet toplanma alanları belirlenirken özel gereksinimli bireylerin erişilebilirlik durumlarının göz önünde bulundurulmasının önemli olduğunu belirtilmiştir.

Ünal ve Akın (2021) araştırmalarında afet sonrasında kalıcı konutlarına geçmek için bekleyen ortopedik yetersizliği olan afetzedelerin yaşamını geçici olarak sürdürdüğü konutları erişilebilirlik açısından incelemişlerdir. Konutlarda geçen süre ortalama üç yılı kapsamaktadır. Bu amaçla Osmaniye ili, Cevdetiye beldesinde yer alan AFAD'ın özel

gereksinimli bireyler için tasarladığı ve ürettirdiği geçici afet konutları, Engelliler İçin Evrensel Standartlar Kılavuzu'nda bulunan kriterlere uygunluk açısından değerlendirilmiştir. Araştırma sonucunda AFAD'ın özel gereksinimli bireyler için tasarlayarak üretimini yaptığı geçici afet konutlarının 245 tanesinden sadece 67 tanesinin standartlara göre yapıldığı ve ihtiyacı karşıladığı görülmüştür. İhtiyaç sahiplerine yönelik uygun afet tasarımına ihtiyaç olduğu ortaya çıkmıştır.

Yılmaz vd. (2019) ortopedik yetersizliği olan bireylerin afete hazırlık seviyelerini tespit etmek için yaptıkları çalışmalarında katılımcıların afet ve ilgili süreçlerle ilgili çok fazla bilgiye sahip olmadıklarını ve afete hazırlık süreçlerinin de uzun zaman süreceği sonucuna ulaşmışlardır. Katılımcılar afete hazırlık çantası hazırlamayı önemsemediklerini ama herhangi bir afete karşılaşma oranlarının da yüksek olduğunu belirtmişlerdir. Katılımcılar kendi ailelerinin de afete hazırlık süreci ile ilgili yeterince bilgi sahibi olmadıklarını belirtmişlerdir. Araştırmacılar afete ilgili yapılacak olan her çalışmaya özel gereksinimli birey ailesi ve çevresinin tamamının dahil edilmesi gerektiğini ifade etmişlerdir. Araştırmacıların da ifade ettiği gibi özel gereksinimli bireylerin ailelerine yönelik eğitim vermek ve farkındalık oluşturmak özel gereksinimli bireylerin yüksek yararına olacak işlevsel bir çalışmadır.

2.5.2. Yurt Dışında Gerçekleştirilen Araştırmalar

Baker ve Cormier (2013) afete hazırlık konusunda özel sağlık hizmeti alan özel gereksinimli çocuğa sahip 219 aile ile çalışmışlardır. Temel hazırlık düzeyleri ön test yapılarak ölçülmüş ve sonrasında uzmanlar tarafından ailelere eğitim verilerek 1 ay takip edilmişlerdir. Eğitimin başlangıcında coğrafi bölgeler arasında anlamlı fark yokken eğitim sonrasında ailelerin eğitim ihtiyacı farklılaşmıştır. Aileler yaşanan bir felaketten sonra tıbbi hizmete erişim konusunda erişilebilirliğin düzenlenmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Her çocuğun özel ihtiyacı vardır ve bu durum bazen coğrafi özelliklere göre farklılık da gösterebilir. Örneğin afet anında ulaşımı kolay olan bölge daha rahat yardım alırken daha dağlık ve ulaşımı zor olan bölge yardım alma konusunda zorluk yaşayabilmektedir. Bu nedenle de ilk müdahalenin aile tarafından yapılması gerekebilir. Bu nedenle aile eğitimi son derece önemlidir. Özellikle Amerika'da kasırgalar çok sık meydana gelmektedir ve bu kasırgalar tüm insanlarda olduğu gibi özel gereksinimli çocuğu olan ailelerinde çevreleri ile

iletişim kurmalarında sorun yaşamalarına sebep olmaktadır. Aileler afet anında pek çok zorlukla mücadele ederken iletişim sorunu yaşamalarının kendilerini daha da zor durumda bıraktığını ifade etmişlerdir. Ayrıca aileler kasırğa bölgesinde yakın yaşayanlar için ön uyarı sistemlerinin çok önemli olduğunu ifade etmişlerdir. Kasırğa anında ailelerden yaralanan olduğunda çocukların ailelerinden ayrı kalabildiğini ve kaybolabildiğini belirtmişlerdir. Bu nedenle sadece kendileri ile ilgilenmesi gereken personel ihtiyacını dile getirmişlerdir.

Hay ve Pascoe (2019) 2006 ile 2016 yılları arasında meydana gelen afetlerin özel gereksinimli bireyler açısından Yeni Zelanda medyasında nasıl yer aldığına dair araştırma yapmışlardır. Özel gereksinimli kişilerle ilgili çevrimiçi medya raporlarını ayrıntılı olarak incelenmiştir. Afet haberlerinde özel gereksinimli bireylerin haber olma oranı %8'den daha az bulunmuştur. Bu araştırmanın temel amacı engelsiz toplum bilinciyle toplumun özel gereksinimli bireylerin ihtiyaçlarına yönelik daha duyarlı hale getirilmesi ve sosyal açıdan özel gereksinimli bireylerin desteklenmesini sağlamaktır. Araştırma sonucunda afet tahliye planlarına özel gereksinimli bireyler ile ilgili düzenlemeler yapılması gerektiği ortaya çıkmıştır. Özel gereksinimli çocuğu bulunan aileler ayrıca toplanma alanı, parkların, oyun alanlarının ve acil durumda tahliye yapılması planlanan alanların tekerlekli sandalye erişimine uygun olmadığını ve gerekli düzenlemelerin yapılması gerektiğini vurgulamışlardır. Engelliler meclisi kurulmasının da önem arz ettiği belirtilmiştir. Ayrıca aileler ve STK'lar afet anında kullanılması muhtemel portatif tuvaletlerinde özel gereksinimli insanların kullanımına ne kadar uygun olduğu sorununu gündeme getirmişlerdir. Yine medyada özel gereksinimli bireylerin savunmasız olarak tasvir edilmesi nedeniyle özel gereksinimli insanların olası bir afette güvenliklerinin sadece aileleri ya da onların bakımını üstlenen kişiler tarafından yapılamayacağını ek önlemler alınmasının yerinde olacağını belirtmişlerdir. Ayrıca medyada özel gereksinimli bireylerin ve yaşlı insanların ek sağlık sorunları sebebiyle barınma ve sağlık yardımı ile ilgili yaşayabilecekleri sorunlara da yeteri kadar yer verilmediği belirlenmiştir.

Lou vd. (2013) Otizm Spektrum Bozukluğu (OSB) olan okul öncesi çocukların aileleri ile bir çalışma yürütmüşlerdir. Çalışmada Florida kasırğa bölgesi olduğundan ailelerin kasırğa anında çocuklarına nasıl yardımcı olacakları ve aynı anda kasırğanın olumsuz etkileri ile nasıl başa çıkabilecekleri araştırılmıştır. Üç yaşından anaokuluna kadar olan çocukların aileleri ile çalışılmıştır. Bu çocukların ailelerine yönelik özel afet eğitim

programını ve ihtiyaçları doğrultusunda gerçekleştirilen özel eğitim uygulamaları, araştırmada değerlendirilmiştir. Araştırmada veri toplama araçları olarak anketler ve yapılandırılmış gözlemler kullanılmıştır. Eğitimler ise kılavuzlar ve videolar hazırlanarak yürütülmüştür. 150 veli anketi ile 80 personel anketi uygulanmıştır. Anketlerde afet deneyimleri, çocuklarının özel ihtiyaçları, eğitim ihtiyaçları gibi sorular sorulmuştur. Ebeveynlerin % 80'i, çocukla çalışan personelin % 87'sinin afetle ilgili bir eğitim alamadıkları görülmüştür. Özel gereksinimli çocukla çalışan personel afetler sonrası çocuklarda davranış değişikliği gözlemlerken ailelerin %80'i hiçbir davranış değişikliği görmediklerini ifade etmişlerdir. Aileler ve uzmanlar çalışma yapılan OSB'li çocuklara özel olarak afet anında ve sonrasında nasıl davranılması gerektiğine ilişkin özel olarak hazırlanmış afet eğitim programlarına ihtiyaç duyduklarını ve bunlar hazırlanırken de çocuğa ve aileye hizmet veren yerel yönetimlerle sağlık kurumlarının da sürece dâhil edilmesi gerektiğini vurgulamışlardır.

Priestley ve Hemingway (2007) araştırmalarında iki bölgede meydana gelen tsunami ve kasırga olayları sonrası gözlem yapıp bölgeleri karşılaştırmışlardır. 26 Aralık 2004'de Hint Okyanusu'nun altındaki Sumatra-Andaman Adalarında deprem meydana gelmiştir. Bu 1900'lerden itibaren bölgede meydana gelen dördüncü büyük depremdir ancak yarattığı tsunami nedeniyle meydana getirdiği kayıp hepsinden daha büyüktür. Çoğunluğu Endonezya'da olmak üzere yaklaşık 275.000 insanın ölümüne neden olmuştur. Bir milyondan fazla insanın da yer değiştirmesine sebep olmuştur. Bu kadar kaybın yaşanmasının temel sebebi kıyı kesimlerinde gereksiz fazla yapılaşmanın olması ve kıyıların aşırı savunmasız olmasıdır. Tsunami ile karşılaştırılması yapılan Katrina Kasırgasının etkisi biraz daha sınırlı görünmesine karşın önemi küçümsenmemelidir. 2005 yılında Atlantik Havzası fırtınası içinde yer alan diğer fırtınalardan daha tehlikeli ve daha fazla insanın zarar görmesine neden olmuştur. Büyük Britanya kadar bir alanı etkilemiş ve 25-29 Ağustos tarihleri arasında Florida eyaletini etkilemiştir. Resmi rakamlara göre 1300 kişi hayatını kaybetmiş ve yaklaşık 5 milyon insanı etkileyen ciddi temiz su ve elektrik sorunları yaşanmıştır. Katrina kasırgasında özel gereksinimli bireylere ilişkin resmi veriler elde edilmiş ve gereken yardımlar ulaştırılmaya çalışılmıştır. Uluslararası kuruluşların yardım konusunda çok etkisi olmuştur. Her iki afet de göstermiştir ki özel gereksinimli bireylere yardım edilmesi ve gerekli tedbirlerin alınmasında devlet kurumlarının ve profesyonellerin sosyal yardım kuruluşları ile eşgüdümlü çalışmasının önemli olduğunu ortaya koymuştur. Araştırmada bu iki afette de özel gereksinimli insanların erişimde yaşadıkları sorunlar

saptanmaya çalışılmıştır. Ulaşım ve telekomünikasyon açısından bakıldığında erişilebilirlik imkânlarının artırılması gerektiği bulunmuştur. Tüm yardım alanlarında entegrasyon son derece önemlidir. Her iki afet de göstermiştir ki özel gereksinimli bireylere sunulan hizmette aksaklıklar yaşanmaktadır ve bu aksaklıklar sağlık, eğitim ve sosyal hizmet ağlarının yeniden gözden geçirilmesi ile mümkün olabilecektir. Bu hizmet ağlarının işleyişi üst sosyo-ekonomik seviyedeki özel gereksinimli bireylerde daha az sorun çıkarmaktadır. Fakir olup sosyal statü olarak alt seviyedeki özel gereksinimli bireyler daha çok sorunla karşılaşabilmektedir. İyileşme ve yeniden uyum sürecinde Endonezya'daki özel gereksinimli bireyler Amerika'daki özel gereksinimli bireylere göre daha şanssız durumda kalmıştır. Pek çok yardımda sağlık hizmeti, salgın vb. durumla karşı karşıya kalmak zorunda kalmışlardır. Sadece özel gereksinimli bireyler değil yoksullarda en çok zorluk yaşayan gruplar arasındadır.

Ronoh vd. (2015) yaptığı araştırma zihinsel yetersizliği olan çocukların pek çok afette göz ardı edildiği, sosyal olarak izole edildiklerini ancak iyi bir eğitimle, çalışan personelin katkısıyla gerek afet anında gerekse normal yaşamda kabul edilmede daha başarılı olunabileceğini ve afetle ilgili kırılma durumunun daha da azaltılabileceğini ortaya koymuştur.

Schedlich ve Zurek (2017) psikososyal acil bakım hizmeti veren personelle olası bir afetle ilgili özel gereksinimli bireylerle yaşayabilecekleri ve yaşadıkları deneyimler üzerine bir anket uygulaması gerçekleştirmişlerdir. Ankete 71 kişi katılmıştır. Ankete katılanların % 69'u erkek, % 31'i kadındır. Çoğunluğu bir hizmet kuruluşunda çalışan personeldir. % 92'si ise psikososyal yardımda akut olarak hizmet vermiştir. Ayrıca ankete katılanların % 74'ü ise 10 yıldan daha fazla süre yardım organizasyonlarında çalışmış kişilerdir. Ankete katılanların % 70'i özel gereksinimli bireyle karşılaşmazken % 30'u ise görme, işitme ve çoklu yetersizliğe sahip kişilerle afet anında karşılaşmışlardır. Ankete katılan kişiler eğitimleri esnasında özel gereksinimli bireylere yaklaşım konusunda eğitim almadıklarını ve çalışmalarını sırasında bunun eksikliğini yaşadıklarını ve bu durumun büyük bir eksiklik olduğunu belirtmişlerdir. Özel gereksinimli insanla iletişim ve yardım konusunda kendilerini eksik hissettiklerini belirtmişlerdir. Sadece % 3-% 4 oranında kişiler kendilerini çok iyi hazırlanmış hissettiklerini belirtmiştir. Çalışan bireyler özel gereksinimi olan bireyler ile ilgili afet konusunda çalışan kişilerin eğitim almaları gerektiğini, bunun afet eğitim

programlarına dâhil edilmesi gerektiğini, özel durumu olan bireylerin ihtiyaçları konusunda bilgilendirilmelerinin doğru olacağını ifade etmişlerdir. Ayrıca bu eğitimlere işaret dilinin eklenmesi, görme yetersizliği olan bireylere yönelik gerekli çevre düzenlemeleri yapılması gerektiği ve mutlaka afet eğitimi süreçlerine eğitmen olarak bu yetersizliğe sahip kişilerin katılmasının doğru olacağını vurgulanmıştır.

Stough vd. (2017) yaptıkları araştırma da afet veya terörden etkilenen çocuklara verilen eğitimin ve psikolojik desteğin var olan sorunlarla başa çıkma da oldukça etkili olduğunu göstermiştir.

Tatsuki vd. (2018) Japonya'nın Ishinomaki şehrinde yaşayan Hachiman topluluğu ile afete karşı hazırlıklı olma tatbikat çalışması gerçekleştirmişlerdir. Çalışmaya 14 erkek ve 8 kadın özel gereksinimli birey katılmıştır. Ancak tatbikat yapılırken bölgenin hava koşulları nedeniyle havanın çok soğuk ve rüzgârlı olması nedeniyle bazı bireyler katılım sağlayamamışlardır. Bu tatbikat eğitim ve uygulamalar özel gereksinimli bireylerin var olan rahatsızlıklarının dikkate alınması ve olası afet anında da benzeri durumların yaşanabileceğinin göz önünde bulundurulmasının önemini ortaya koymuştur. Bu tatbikat uygulamaları uzmanlara yapılacak olan tüm iş ve işlemlerin koordineli yapılması gerektiğini ve olası tüm koşulların göz önünde bulundurulması gerektiğini ortaya koymaktadır. Bu adil yasal uygulamaları eşit erişilebilirlik hakları için son derece önem arz etmektedir.

Wolf-Fordham vd. (2015) gelişimsel yetersizliği olan çocukların ailelerinin acil durum hazırlık bilgisi, acil durumlara yönelik davranışları ve acil durumlarda kullanabilecekleri bilgilere yönelik eğitim ihtiyacını belirlemek amacıyla araştırma yapmışlardır. Gelişimsel yetersizliği olan çocuklar astım veya ciddi alerjiler; dikkat eksikliği/hiperaktivite bozukluğu (DEHB); OSB (Başka Türü Adlandırılmayan Yaygın Gelişimsel Bozukluk [PDD-NOS], Otizm ve Asperger sendromu dahil); kanser; gelişimsel bir yetersizlik veya gecikme; epilepsi veya nöbet bozukluğu; genetik bozukluk; işitme veya görme yetersizliği; zihinsel yetersizlik; öğrenme güçlüğü; fiziksel yetersizlik; psikiyatrik yetersizlik; ve konuşma veya iletişim bozukluğu olarak araştırmada kabul edilmiştir. ABD'de yaşayan doğumdan 21 yaşına kadar özel gereksinimli veya sağlık sorunu olan çocukların 449 ebeveyni veya vasisinden oluşan ebeveyn/aile ile görüşülerek bilgiler elde edilmiştir. Veriler SPSS ile analiz edilmiştir. Araştırmada ailelerin acil durumlara karşı ön

hazırlık bilgileri, acil durum kılavuzlarında yer alan 11 adımlı eylem planını bilip bilmedikleri ve bu bilgileri güncel olarak takip edip etmedikleri ve ne ölçüde eğitim ihtiyaçlarının olup olmadığıyla hangi desteğe ihtiyaçları olduğu belirlenmeye çalışılmıştır. Katılımcıların çoğu kendilerini acil durumlara karşı orta veya iyi hazırlanmış olarak değerlendirseler bile ABD’de uygulanan 11 adımlık eylem planının sadece yarısından daha azını uygulayabileceklerini belirtmişlerdir. Çoğu katılımcı eğitim ve acil durum hazırlık desteğine ihtiyaç duyduklarını belirtmiş ve eğitim almalarının son derece önemli olduğunu ifade etmişlerdir. Aileler bir felaketle karşılaşınca yeterince hazırlıklı olmadıklarını belirtmiştir. Bu hazırlığı yapmak için yerel ve merkezi yönetimler ile halk sağlığını koruma birimleri tarafından desteklenmeleri gerektiğini belirtmişlerdir.

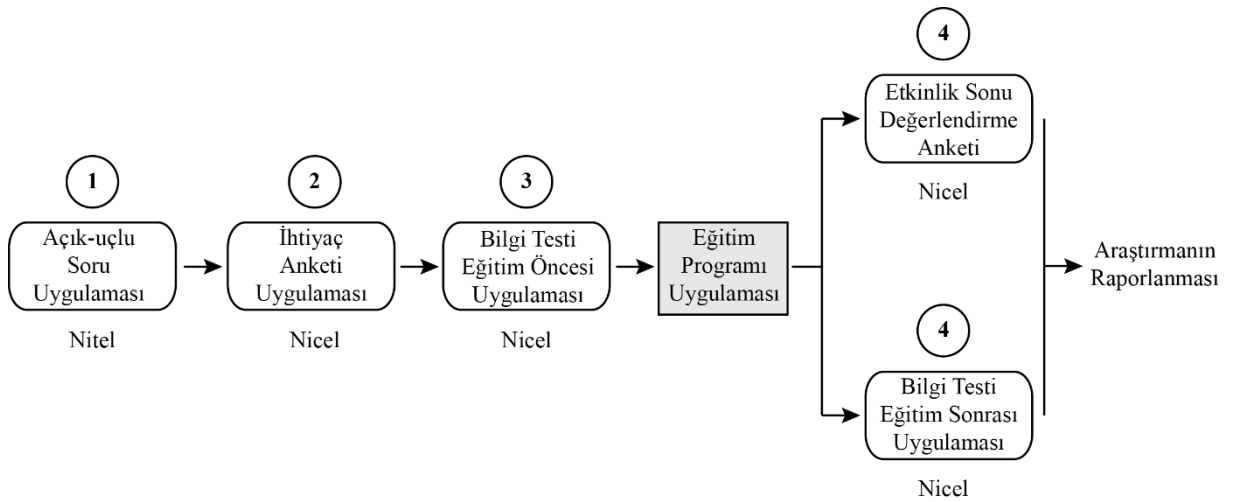

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMA METEDOLOJİSİ / MATERYAL VE YÖNTEM

3.1. Yöntem

Bu araştırma, karma yöntem araştırma tasarımlarından keşfedici (exploratory) desen kullanılmıştır (Creswell ve Plano-Clark, 2011). Keşfedici desende araştırma nitel verilerin elde edilmesi ve çözümlenmesi ile başlar, araştırma nicel verilerinin elde edilmesi ve çözümlenmesi ile sonuçlandırılır. Araştırmanın ilk aşaması olarak açık-uçlu soru uygulaması gerçekleştirilmiştir. Bu aşama nitel veri elde edilmesi aşamasını oluşturmuştur. Açık-uçlu soru uygulamasının çözümlenmesi yapılmış ve daha kapsamlı ihtiyaç belirlemesi için anket uygulaması yapılmıştır. İhtiyaç anketinin oluşturulması ve uygulanmasıyla araştırmanın nicel aşaması başlamıştır. İhtiyaç analizinin çözümlenmesiyle eğitim programı oluşturulmuş ve uygulanmıştır. Eğitim programı uygulama öncesi katılımcıların bilgi düzeylerini belirleyen bilgi testi uygulanmıştır. Eğitim programı uygulama sonrası katılımcıların bilgi düzeylerindeki artışı belirlemek amacıyla bilgi testi tekrar uygulanmıştır. Ek olarak eğitim programından memnuniyet ve programın geliştirilmesi gereken yönlerini belirlemek amacıyla geliştirilmiş “Etkinlik Sonu Değerlendirme Anketi” katılımcılara uygulanmıştır. Bu aşamalar da araştırmanın nicel aşamalarına kapsamındadır. Araştırmanın gerçekleştirilmesinde izlenmiş adımlar Şekil 1’deki gibidir.

Şekil 1. Araştırma tasarımı

3.2. Araştırma Evreni ve rneklem

Araştırma evreni Çanakkale ilinde bulunan özel gereksinimli bireylerin aileleridir. Araştırma rneklemi ise bu evren içinden araştırmaya katılıma, veri toplama araçlarına yanıt vermeye, eğitim programına katılmaya onam veren ailelerden oluşmuştur. Gönüllülük esası ile gerçekleştirilecek araştırmada random örnekleme kullanılmamıştır. Bu nedenle araştırma rneklemi amaçlı örneklem halini almıştır. Amaçlı rnekleme kullanılırken araştırmacılar araştırma evrenini oluşturacak kişilerin özelliklerini belirler ve bu özelliklere uyan kişilere ulaşır. Araştırmacının evren hakkındaki bilgisine dayalı olarak araştırmanın amacına yönelik en iyi bilgiyi sağlayabilecek kişilerin (deneklerin) seçilmesi sağlanır (Christensen, Johnson ve Turner, 2014; McMillan ve Schumacher, 2014). Araştırmada üç farklı örneklem ile çalışılmıştır:

1. Açık uçlu soru uygulaması yapılmış grup: Bu grupta özel gereksinimli çocuğa sahip 48 ebeveyn yer almıştır. Ebeveynlerin %23' erkek, %77'si kadındır. Bu ebeveynlerden elde edilen verilerle daha kapsamlı ihtiyaç analizi yapılabilmesi amacıyla kullanılacak anket maddeleri oluşturulmuştur.
2. İhtiyaç analizi için anket uygulaması yapılan grup: Bu grupta özel gereksinimli çocuğa sahip 150 ebeveyn yer almıştır. Ebeveynlerin % 11'i erkek, % 89'u kadındır. Katılan ebeveynlere ihtiyaç analizi anketi uygulanmıştır. Elde edilen verilerden yola çıkarak özel gereksinimli bireylerin ailelerine yönelik afet eğitim programının amaçları oluşturulmuştur.
3. Eğitim programı uygulama grubu: Bu grupta özel gereksinimli çocuğa sahip 54 ebeveyn yer almıştır. Ebeveynlerin % 14' erkek, % 86'sı kadındır. Bu gruptaki ebeveynlere hazırlanan eğitim programı, eğitim programı öncesi ve sonrasında bilgi testi ve eğitim programı sonu etkinlik sonu değerlendirme anketi uygulanmıştır.

3.3. Veri Toplama Araçları

Bu araştırmada birkaç yolla veri elde edilmiştir. Bunlar;

3.3.1. Açık-uçlu Soru

Bu araştırmada eğitim programının ihtiyaca göre hazırlanması esastır. Özel gereksinimli bireye (çocuğa) sahip ebeveynlerin afet eğitimi ihtiyacı “İhtiyaç Belirleme Anketi” ile belirlenmiştir. İhtiyaç belirleme anketinin hazırlanması için “Açık-uçlu Soru” uygulaması yapılmıştır. Özel gereksinimli çocuğa sahip 48 ebeveyne;

- Afetle ilgili bir eğitim alacak olsaydınız neler öğrenmek isterdiniz?
- Engelli çocuğunuzu afet durumunda korumak için neler yapardınız? Bu konuda neleri bilmeye ihtiyacınız var?
- Hangi afet türleri hakkında bilgi almak istersiniz?
- Afet eğitimi yanında başka hangi eğitimleri almak istersiniz?

Soruları sorulmuştur. Alınan cevaplar içerik analizi ile analiz edilerek ihtiyaç belirleme anketi hazırlanmıştır.

3.3.2. İhtiyaç Belirleme Anketi

Açık-uçlu soru uygulamasından elde edilen veriler içerik analizi ile analiz edilmiştir. Analiz sonucuna göre araştırmacı tarafından 11 ifadeden oluşmuş aday ihtiyaç belirleme anketi hazırlanmıştır. Anketin hazırlanmasında aşağıdaki adımlar izlenmiştir:

- Açık-uçlu soru uygulamasından elde edilen veriler araştırmacı tarafından incelenmiş ve ihtiyaç anketi için aday ifadelerden oluşan bir liste oluşturulmuştur.
- Aday ifadelerden oluşan liste ilk aşamada açık-uçlu soru uygulamasına katılan 48 ebeveyne ulaştırılmış ve soruları önem sırasına göre sıralamaları istenmiştir.
- Listeye ilgili gelen görüşler ve ifadelerin önem sırasına göre sıralanışı araştırmacı tarafından incelenmiştir. 11 ifadeden oluşan bir aday ihtiyaç anketi formuna ulaşılmıştır.

- Aday ihtiyaç anketi formu uzman görüşüne sunulmuştur. Uzman grubunda eğitim programları alanında uzman 2 akademisyen ile ölçme ve değerlendirme alanında uzman bir akademisyen yer almıştır.
- Uzman grubunun aday anket formuna verdiği görüşler “uygun”, “kısmen uygun” ve “uygun değil” şeklinde kodlanmış ve uzman görüşleri arasında tutarlılık olup olmadığı incelenmiştir. Bu inceleme Krippendorff Alpha katsayısı ile gerçekleştirilmiş ve 0.88 tutarlılık düzeyi elde edilmiştir (Krippendorff, 2004). Bu düzey yüksek tutarlılık düzeyi olduğu için elde edilen uzman görüşleri dikkate alınmıştır ve araştırmacı tarafından incelenmiştir.
- Uzman görüşleri doğrultusunda aday ihtiyaç belirleme anket formundaki 4 ifadede düzenleme yapılmıştır. İhtiyaç belirleme anketinin son haline ulaşılmıştır.

3.3.3. Afet Bilgi Testi

Bu araştırmada özel gereksinimli bireylerin ailelerine yönelik afet eğitimi programı geliştirilip uygulanmıştır. Gerçekleştirilen eğitimin etkililiği afet bilgi testiyle elde edilen veriler aracılığıyla incelenmiştir. Bu araştırmada ebeveynlere uygulanan afet eğitim programı araştırmacı tarafından ihtiyaç analizi doğrultusunda geliştirilmiştir. Eğitim programındaki amaç, hedef ve kazanımları belirleyecek hâlihazırda bir veri toplama aracı bulunmamaktadır. Bu nedenle programın amaçladığı kazanımları ölçecek bir afet bilgi testi araştırmacı tarafından hazırlanmıştır. Bu testte, çoktan seçmeli soru formatında 14 soru yer almıştır. Afet bilgi testi Ek 2’de verilmiştir. Afet bilgi testi eğitim programına katılan 54 ebeveyne eğitim öncesinde ve eğitim bittikten sonra uygulanmıştır. Eğitim öncesi ve sonrası katılımcıların bilgi düzeylerinde oluşacak olası değişiklikler eğitimin başarısı ve etkililiği kapsamında incelenmiştir.

Afet bilgi testine katılan 54 ebeveynin son test verileri üzerinden testin geçerliliği ve güvenilirliğini belirlemek için analizler yapılmıştır. Geçerlik, madde analizleri (madde güçlüğü ve ayırt ediciliği) ile incelenmiştir. Güvenirlik ise KR-20 güvenirlilik katsayısı ile incelenmiştir. Analiz sonucunda sorulara ilişkin elde edilen madde güçlü ve ayırt edicilik değerleri Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1.

Afet bilgi testindeki soruların madde güçlük ve ayırt edicilik düzeyleri

Soru Numarası	Madde Güçlük düzeyi (pj)	Madde Ayırt Edicilik Düzeyi (rjx)	Soru Numarası	Madde Güçlük düzeyi (pj)	Madde Ayırt Edicilik Düzeyi (rjx)
1	0,43	0,58	2	0,53	0,53
3	0,55	0,36	4	0,44	0,52
5	0,46	0,51	6	0,73	0,38
7	0,70	0,38	8	0,42	0,40
9	0,36	0,48	10	0,38	0,51
11	0,56	0,63	12	0,55	0,46
13	0,41	0,47	14	0,45	0,58

Madde güçlük düzeyi 1'e yaklaştıkça soru kolay puanlanan bir soru, 0'a yaklaştıkça kolay bir soru haline gelmektedir. Sorular için genellikle istenen güçlük düzeyi, orta düzey güçlük düzeyidir (0,5) (Crocker ve Algina, 1986). Tablo 1 incelendiğinde soru 9 ve 10'un en zor sorular olduğu belirlenmiştir. En kolay sorular 6 ve 7 numaralı sorulardır. Madde ayırt ediciliği 1'e yaklaştıkça soru, sorulan sorudaki bilgiyi bilen ile bilmeyeni ayırma bakımından ayırt edici hale gelmektedir. Madde ayırt ediciliği 0'a yaklaştıkça soru ayırt edici gücünü kaybeder (Crocker ve Algina, 1986). Madde ayırt ediciliği için 0,3'ün üzeri kabul edilebilir sınırlara girmektedir. 0,6 ve üzeri düzeyde sorular oldukça ayırt edici sorulardır. Testte yer alan tüm sorular kabul edilebilir düzeyde ayırt edici olarak değerlendirilmiştir. 1, 2, 4, 5, 10, 11 ve 14 numaralı maddelerin ayırt edicilik düzeyi ise yüksek olarak belirlenmiştir. Son olarak afet bilgi testinin KR-20 güvenilirlik düzeyi incelenmiş ve 0,83 olarak belirlenmiştir. Elde edilen güvenilirlik düzeyi literatürde yüksek güvenilirlik düzeyine karşılık gelmektedir (Nunnally ve Bernstein, 1994).

3.3.4. Etkinlik Sonu Değerlendirme Anketi

Eğitim programı uygulaması sonunda ebeveynlerin programdan memnuniyet durumlarının, programdan yararlanma durumlarının belirlenmesi, eğitim programında geleceğe yönelik yapılması gereken düzenlemeler hakkında fikir elde etmek için eğitim sonu değerlendirme anketi hazırlanmıştır. Anketin hazırlanmasında aşağıdaki adımlar izlenmiştir:

- Araştırmacı tarafından eğitim sonu değerlendirme anketinde yer alacak 10 aday ifade hazırlanmıştır.
- Aday formu uzman görüşüne sunulmuştur. Uzman grubunda eğitim programları alanında uzman 2 akademisyen ile ölçme ve değerlendirme alanında uzman bir akademisyen yer almıştır.
- Uzman grubunun aday anket formuna verdiği görüşler “uygun”, “kısmen uygun” ve “uygun değil” şeklinde kodlanmış ve uzman görüşleri arasında tutarlılık olup olmadığı incelenmiştir. Bu inceleme Krippendorff Alpha katsayısı ile gerçekleştirilmiş ve 0.84 tutarlılık düzeyi elde edilmiştir (Krippendorff, 2004). Bu düzey yüksek tutarlılık düzeyi olduğu için elde edilen uzman görüşleri dikkate alınmıştır ve araştırmacı tarafından incelenmiştir.
- Uzman görüşleri doğrultusunda anketteki 5 ifadede düzenleme yapılmıştır. Etkinlik sonu değerlendirme anketinin son haline ulaşılmıştır.

3.4. Süreç

Bu araştırmada, “Özel Gereksinimli Bireylerin Ailelerine Yönelik Afet Eğitim Programı” oluşturmak, bu eğitim programını Çanakkale’deki özel gereksinimli bireylerin ailelerine uygulamak ve son olarak bu programın etkinliğini ortaya koymak amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda araştırma dört aşamada gerçekleştirilmiştir.

3.4.1. Aşama 1-İhtiyaç Çözümlemesi

Araştırmanın ilk aşamasındaki hedef, özel gereksinimli bireylerin ailelerinin afet eğitimi konusundaki bilgileri ve deneyimleri saptanmıştır. Bu amaç doğrultusunda açık-uçlu soru uygulaması ve anket yönteminden yararlanılarak veri toplanmıştır. 48 özel gereksinimli

birey ebeveyniyle açık-uçlu soru uygulaması yapılmıştır. Elde edilen verilerden ihtiyaç belirleme anketi hazırlanmış ve bu anket 150 ebeveyne uygulanmıştır.

3.4.2. Aşama 2-Program Geliştirme

Bu aşamanın temel hedefi “Özel Gereksinimli Bireylerin Ailelerine Yönelik Afet Eğitim Programını” uygulamaya hazır hale getirilmesidir. Birinci aşamadan elde edilen veriler ve program geliştirme uzmanlarından alınan destekle öğrenme hedefleri, uygun içerik (konular), yöntem (eğitim durumları) ve ölçme/değerlendirme etkinlikleri belirlenmiş ve eğitim programı hazır hale getirilmiştir. Ayrıca, program geliştirme aşamasında Taba'nın “Program Geliştirme Modeli” temel alınmıştır. Bu modelin basamakları kısaca: (1) ihtiyaçların tanımlanması, (2) amaçların belirlenmesi, (3) konuların seçimi, (4) konuların düzenlenmesi, (5) öğrenme durumlarının seçimi, düzenlenmesi ve (6) ölçme ve değerlendirme araçlarının belirlenmesi (Gordon II, Taylor ve Oliva, 2019; Ornstein ve Hunkins, 2018) şeklinde işlemektedir. Hazırlanmış eğitim programı Ek 1’de, programa uygun hazırlanmış etkinlikler ise Ek 3’te verilmiştir.

3.4.3. Aşama 3-Program Uygulama

Araştırmanın üçüncü aşamasının temel hedefi, bir önceki aşamada hazırlanan eğitim programının uygulanmasıdır. Çanakkale ilinde özel gereksinimli bireye sahip 54 ebeveyne “Özel Gereksinimli Bireylerin Ailelerine Yönelik Afet Eğitim Programı” uygulanmıştır.

3.4.4. Aşama 4-Program Değerlendirme

Araştırmanın son aşaması önceki aşamalarda hazırlanan ve uygulaması yapılan eğitim programının etkinliğinin değerlendirilmesidir. Bu amaç doğrultusunda iki değerlendirme yolu uygulanmıştır. İlk olarak hazırlanan eğitim programına katılmış özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynlerin, program katılım öncesi ve sonrası bilgi testi aracılığıyla bilgi düzeylerinin ölçülmesi ve karşılaştırılmasıdır. İkinci olarak eğitim programına katılan ailelerle etkinlik sonu değerlendirme anketinin uygulanmasıdır.

3.5. Verilerin Analizi

Bu araştırmada elde edilen veriler JAMOVİ istatistiksel yazılımına aktarılarak çözümlenmiştir. JAMOVİ programının tercih edilme sebebi, bu yazımın ücretsiz bir yazılım olmasıdır. Ölçme araçlarından elde edilen veriler, araştırma amaçları ve veri toplama aracı bağlamında aşağıda açıklandığı gibi analiz edilmiştir:

3.5.1. Açık-uçlu Sorulardan Elde Edilen Verilerin Analizi

İhtiyaç belirleme anketinin oluşturulması için ön aşama olarak açık-uçlu soru uygulaması yapılmıştır. Bu aşamada elde edilen veriler nitel verilerdir. Bu verilerin analizi içerik analizi ile çözümlenmiştir. İçerik analizinde tümevarımsal ya da tümdengelimsel strateji benimsenerek verinin çözümlenmesi mümkündür (Mayring, 2015). Bu araştırmada nitel veriye tümevarımsal olarak yaklaşılarak çözümlenme yapılmıştır. Açık-uçlu sorulara katılımcıların el yazısı olarak yazdıkları Word metnine geçirilmiştir. Metin okunmuş ve cümlelerde anlamsal çözümlenme yapılmaya çalışılmıştır. Anlamsal çözümlenmeler Word üzerinde kenar açıklaması olarak “kod” biçiminde yazılmıştır. Kodlar anlamlı bir bütün oluşturarak kategori haline getirilmiştir. Bu kategorilerden yola çıkarak ihtiyaç belirleme anketi için aday ifadeler (maddeler) yazılmıştır.

3.5.2. İhtiyaç Belirleme Anketinden Elde Edilen Verilerin Analizi

İhtiyaç belirleme anketine katılan 150 ebeveynin yanıtları betimsel istatistikler (frekans, yüzde gibi) ile incelenmiştir. En çok yanıt alan (frekans) yanıtlar doğrultusunda eğitim programının amaçları ve kazanımları belirlenmiştir.

3.5.3. Bilgi Testinden Elde Edilen Verilerin Analizi

Bilgi testi katılımcılara eğitim öncesinde ve sonrasında uygulanmıştır. Aynı bireylerden iki farklı zamanda ölçüm alındığında, bu ölçümler arasında anlamlı bir farklılık oluşup oluşmadığı ilişkili örneklem için t-testi (paired sample t-test) ile incelenmektedir. Ancak ilişkili örneklem için t-testi parametrik bir analizdir. Parametrik analizler verilerin

normal dağılması, ölçüm sayısının minimum 30 olması gibi ön koşullar gerektirir. Bu nedenle eğitim öncesi ve eğitim sonrası ölçümleri arasındaki fark alınmış, farkların normal dağılımı Shapiro-Wilk Test ile test edilmiştir. Test sonucunda normal dağılım elde edilememiştir. Bu nedenle karşılaştırma nonparametrik Wilcoxon testi ile gerçekleştirilmiştir (Green ve Salkind, 2008).

3.5.4. Etkinlik Sonu Değerlendirme Anketinden Elde Edilen Verilerin Analizi

Eğitim programı uygulaması sonunda ebeveynlerin programdan memnuniyet, program değerlendirme yapmak amacıyla kullanılmıştır. Bu anketten elde edilen veriler betimsel istatistikler (frekans, yüzde gibi) ile incelenmiştir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMA BULGULARI

4.1. Bulgular

Bu bölümde araştırmanın amacı kapsamında oluşturulan araştırma sorularının yanıtlanması için gerçekleştirilmiş analizlerin sonuçları verilmiştir.

4.1.1. Araştırma Sorusu 1 İçin Elde Edilen Bulgular

(Özel gereksinimli bireylerin ailelerinin afet eğitimi konusundaki eğitim ihtiyacı nedir?)

Bu araştırma sorusunun yanıtlanması için yöntem olarak nitel (açık-uçlu soru uygulaması) ve nicel (ihtiyaç belirleme anketi uygulaması) yöntemler bir arada kullanılmıştır. İlk aşamada açık-uçlu soru uygulamasından (özel gereksinimli çocuğa sahip 48 ebeveyn) elde edilen nitel veriler içerik analizi ile analiz edilmiştir. Analiz sonucunda ihtiyaç belirleme analizinde yer alacak olası anket ifadeleri olarak şu ifadeler belirlenmiştir:

- Afetin tanımını öğrenmeye ihtiyacım var.
- Deprem olması halinde neler yapılması gerektiğini bilmeye ihtiyacım var.
- Yangın olması halinde neler yapılması gerektiğini bilmeye ihtiyacım var.
- Sel/su baskını olması halinde neler yapılması gerektiğini bilmeye ihtiyacım var.
- Heyelan (toprak kayması) /kaya düşmesi olması halinde neler yapılması gerektiğini bilmeye ihtiyacım var.
- Fırtına/Hortum olması halinde neler yapılması gerektiğini bilmeye ihtiyacım var.
- Afet anında özel gereksinimli çocuğuma (farklı engel türlerinde) nasıl davranmam gerektiğini bilmeye ihtiyacım var.
- Afet anında çocuğumda meydana gelebilecek olası problem davranışa müdahale etmek konusunda becerilerimi geliştirmeye ihtiyacım var.
- İlk yardım konusunda bilgiye ihtiyacım var.
- Afet zamanlarında sosyal desteklerden nasıl yararlanmam gerektiği konusunda bilgiye ihtiyacım var.

- Afet durumunda özel gereksinimli çocuğumu koruma becerilerimi geliştirmeye ihtiyacım var.

İkinci aşama olarak bu ifadelere ihtiyaç belirleme anketinde yer verilmiştir. İhtiyaç belirleme anketi için gerekli uzman görüşleri alınıp düzenlemeler yapıldıktan sonra özel gereksinimli çocuğa sahip 150 ebeveyne uygulanmıştır. Uygulama sonucunda verilen yanıtların sıklık durumu frekans ve yüzdeler şeklinde incelenmiştir. Sonuçlar Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2.

İhtiyaç belirleme anketine verilen yanıtların frekans ve yüzdeleri

İfade	f(%)
Afet durumunda özel gereksinimli çocuğumu koruma becerilerimi geliştirmeye ihtiyacım var	136(90)
Afet anında özel gereksinimli çocuğuma (farklı engel türlerinde) nasıl davranmam gerektiğini bilmeye ihtiyacım var	134(89)
Afet anında çocuğumda meydana gelebilecek olası problem davranışa müdahale etmek konusunda becerilerimi geliştirmeye ihtiyacım var	121(80)
İlk yardım konusunda bilgiye ihtiyacım var	120(80)
Afet zamanlarında sosyal desteklerden nasıl yararlanmam gerektiği konusunda bilgiye ihtiyacım var	102(68)
Deprem olması halinde neler yapılması gerektiğini bilmeye ihtiyacım var	93(62)
Yangın olması halinde neler yapılması gerektiğini bilmeye ihtiyacım var	81(54)
Sel/su baskını olması halinde neler yapılması gerektiğini bilmeye ihtiyacım var	53(35)
Fırtına/hortum olması halinde neler yapılması gerektiğini bilmeye ihtiyacım var	53(35)
Afetin tanımını öğrenmeye ihtiyacım var	32(21)
Heyelan (toprak kayması) /kaya düşmesi olması halinde neler yapılması gerektiğini bilmeye ihtiyacım var	25(16)

İhtiyaç belirleme anketine verilen yanıtların analizi; ebeveynlerin ihtiyaç önceliğinin özelde afet türlerine değil, afet durumunda ne yapılması, nasıl davranılmasına odaklandığını göstermiştir. Afet türlerinde (sel, yangın, deprem gibi) yapılması gerekenler ise öncelik sıralamasında ikinci sıraya düştüğü söylenebilir.

4.1.2. Araştırma Sorusu 2 İçin Elde Edilen Bulgular

(Özel gereksinimli bireylerin ailelerine yönelik hazırlanmış ve uygulanmış afet eğitim programı etkili midir?)

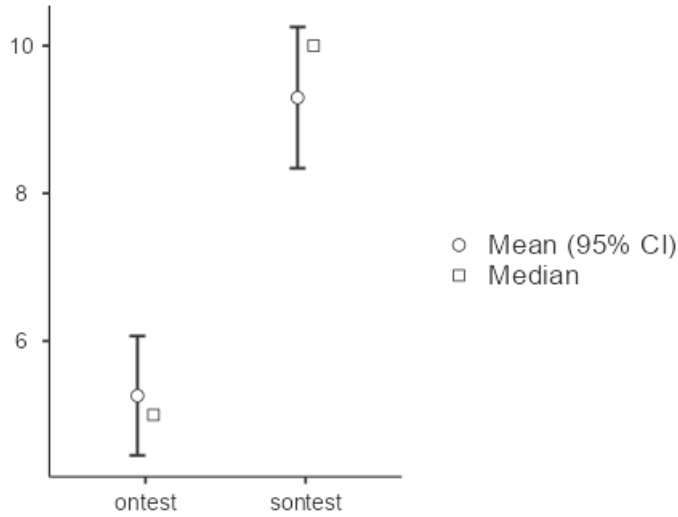
Bu araştırma sorusunun yanıtlanması için yöntem olarak nicel (afet bilgi testinin ön test ve son test olarak uygulanması ile etkinlik sonu değerlendirme anketi uygulaması) yöntem kullanılmıştır. İlk aşama olarak eğitim programı uygulamasına katılmış 54 ebeveyne afet bilgi testi ön test ve son test uygulama sonuçları Wilcoxon testi kullanılarak karşılaştırılmıştır. Sonuçlar Tablo 3'te verilmiştir.

Tablo 3.

Afet başarı testi ön test ve son test karşılaştırılması (Wilcoxon Test)

Ölçümler	N	A. Ortalama (S. Sapma)	Ortanca (Minimum- Maksimum)	Wilcoxon Z Değeri	p
Afet Başarı Ön Test	54	5,26(3,03)	5(1-14)	-5,661	<0,0001
Afet Başarı Son Test	54	9,3(3,59)	10(2-14)		

Wilcoxon test sonucunda afet başarı ön test puanları ile son test puanları arasında anlamlı fark belirlenmiştir ($Z = -5,661$, $p < .05$). Elde edilen anlamlı farklılık afet başarı son test lehinedir. Son testten elde edilen puanlar ön testten elde edilen puanlardan yüksektir. Ön test ve son test puanları aritmetik ortalama ve ortancaları arasında oluşan fark şekil 2'deki grafikte görülmektedir.

Şekil 2. Afet başarı ön test ve son test aritmetik ortalama ve ortanca düzeyi

İkinci aşama olarak katılımcılara son test uygulanırken verilen eğitimi değerlendirebilmeleri için etkinlik sonu değerlendirme anketi uygulanmıştır. Uygulama sonuçları frekans ve yüzdelik olarak incelenmiştir. Sonuçlar Tablo 4'te verilmiştir.

Tablo 4.

Etkinlik sonu değerlendirme anketine verilen yanıtların frekans ve yüzdeleri

İfadeler	Evet f(%)	Kısmen f(%)	Hayır f(%)
Aldığım eğitim özel gereksinimli afet eğitimi amacına uygundu	48(89)	4(7)	2(4)
Aldığım eğitim öncesi eğitimin amacı hakkında bilgilendirildim	28(52)	17(31)	9(17)
Aldığım eğitim afet durumunda yapmam gerekenler konusunda ihtiyacımı karşıladı	37(69)	10(18)	7(13)
Aldığım eğitim afet durumunda çocuğuma nasıl yaklaşmam gerektiği konusunda ihtiyacımı karşıladı	44(82)	6(11)	4(7)
Eğitimi veren kişi konusuna hâkimdi	50(93)	3(5)	1(2)
Eğitimi veren kişi ihtiyacımıza uygun bir eğitim yaptı	39(72)	9(17)	6(11)
Eğitimde kullanılan araç gerek konuyu anlamamı kolaylaştırdı	42(78)	10(18)	2(4)
Eğitimde afet durumuna ilişkin verilen örnekler anlaşılırdı	33(62)	17(31)	4(7)
Afet durumunda kendimi koruyabilmek için gerekli önlemleri alabilirim	39(72)	5(10)	10(18)
Afet durumunda çocuğumu koruyabilmek için gerekli önlemleri alabilirim	35(65)	4(7)	15(28)
Afet durumunda başvurabileceğim kurumları biliyorum	51(94)	2(4)	1(2)

Etkinlik sonu değerlendirme anketi yanıtlarında en yüksek memnuniyetin;

- Afet durumunda başvurabileceğim kurumları biliyorum.
- Eğitimi veren kişi konusuna hâkimdi.
- Aldığım eğitim özel gereksinimli afet eğitimi amacına uygundu.
- Aldığım eğitim afet durumunda çocuğuma nasıl yaklaşmam gerektiği konusunda ihtiyacımı karşıladı.
- Eğitimde kullanılan araç gerek konuyu anlamamı kolaylaştırdı.

İfadelerinde olduğu belirlenmiştir. Yüksek memnuniyet belirlenen ifadelere oranla, nispeten daha az olumlu bulunan ve memnuniyet gösterilen ifadeler ise;

- Aldığım eğitim öncesi eğitimin amacı hakkında bilgilendirildim.
- Eğitimde afet durumuna ilişkin verilen örnekler anlaşılırdı.
- Afet durumunda çocuğumu koruyabilmek için gerekli önlemleri alabilirim.

Bu sonuçlar eğitimin bir miktar daha uygulamaya ağırlık veren bir eğitim haline getirilmesi gerektiği şeklinde yorumlanmıştır.

BEŞİNCİ BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER

5.1. Sonuç

Bu araştırmada özel gereksinimli bireylerin ailelerine yönelik olarak afet eğitimi programı geliştirilmiş, uygulanmış ve değerlendirilmiştir. Program hazırlamadan önce ihtiyaç belirleme anketi yapılmıştır. İhtiyaç belirleme anketine verilen yanıtların analizine göre; ebeveynlerin ihtiyaç önceliğinin özelde afet türlerine değil, afet durumunda ne yapılması, nasıl davranılmasına odaklandığını göstermiştir. Afet türlerinde (sel, yangın, deprem gibi) yapılması gerekenler ise öncelik sıralamasında ikinci sıraya düştüğü belirlenmiştir. Çelik ve Gündoğdu (2022) İzmir ilinde ilkokul öğretmenlerine yönelik afet eğitimi uygulamalarına yönelik görüşlerini belirlemek üzere yapmış oldukları çalışmada öğretmenlerin afeti önemsediklerini ancak afet bir afet sırasında alınacak önlemler ve yapılacak müdahaleler konusunda kendilerini yeterli görmediklerini bulmuşlardır. Araştırmacıların çalışma yaptıkları grup içerisinde özel gereksinimli bir yakını bulunup bulunmadığı bilinmemektedir.

Nagata ve Kimura (2020), Japonya’da zihinsel yetersizliği bulunan öğrencilerin gittiği okulda deprem ve tsunami hakkında afet eğitim programı hazırlamışlar ve buradaki öğrencilerle çalışmışlardır. Eğitim programı uygulanırken zihinsel yetersizliği olan öğrencilerin öğrenme özellikleri göz önünde bulundurulmuş ve onların bilişsel özellikleri dikkate alınarak eğitim uygulamaları gerçekleştirilmiştir. Bir uzman ve bir özel eğitim uzmanı eşliğinde çalışmalar hem teorik hem de uygulamalı olarak gerçekleştirilmiştir. Araştırmacılar “Zest for Life /Yaşama Sevinci” yaklaşımını benimseyerek tehlikeyi öngörme, zor durumda doğru kişilerden yardım isteme ve tehlikeden kaçma prensibini zihinsel yetersizliği olan öğrencilere kazandırmaya çalışmışlardır. Çalışma sonucunda verilen eğitimin öğrenci ile sınırlı kalmayıp zihinsel yetersizliği olan öğrencilerin ailelerine de bu eğitim verilmesinin oldukça önemli olduğu belirtilmiş ve eğitimde kalıcılık sağlanmak isteniyorsa bunun mutlaka sağlanması gerektiği vurgulanmıştır. Bu çalışmada da görüldüğü üzere sadece özel gereksinimli bireye değil ailesine de afetlerle ilgili eğitim vermek olası bir afet anında meydana gelebilecek kayıpların sayısının en aza indirgenmesine ve yaşanacak

kaos ortamlarında insanların doğru yardım kanallarına ulaşmasına ve özel gereksinimli bireyin güvenliğini sağlamada etkili olacaktır.

Afet eğitim programı uygulanırken özel gereksinimli bireylerin ailelerine verilen eğitim sonucu katılımcı ailelerin bilgi düzeyleri artmıştır. Bu program sadece özel gereksinimli bireylerin ailelerinin afetle ilgili ihtiyaçları göz önünde bulundurularak hazırlandığı için ailelerin program kapsamında verilen eğitimle bilgi düzeylerinin arttığını belirtmesi son derece önemlidir. Çünkü insanlar afetler sonucunda özel gereksinimli hale gelebilir, doğuştan yetersizliği olabilir ya da sonradan hastalık vb. durumlar neticesinde özel gereksinimli hale gelebilir. Bir başkasının desteği ile yaşamını idame ettirmek durumunda kalabilir. Örneğin afetten kısa bir süre önce işitme ya da görme yetisini hastalık sonucunda kaybeden birinin kendisi veya yakınlarından birinin afetle ilgili bilgi sahibi olması bu kişilerin afetten en az yara ile kurtulmasına ya da doğru yaklaşımlarla yardım almasını sağlayabilir. Bu nedenle afet eğitim programları ile bireylere kazandırılan yeterlilikler hem afetlere hazırlık bilincinin oluşmasına hem de toplumsal farkındalığın gelişmesine katkı sağlayacaktır.

Coşkun (2011) ilköğretim öğrencilerine verilen afet eğitimine yönelik öğrenci algılarını ölçmek amacıyla bir çalışma gerçekleştirmiştir. Araştırma sonucunda öğrencilerin bilgi düzeylerinin arttığı ancak tek bir yöntemle değil birden fazla yöntemle afet eğitimi verilmesi gerektiğini vurgulanmıştır. Boon ve Pagliano (2014) Avustralya okullarında sel, kuraklık, orman yangınları ve kasırgalarla ilgili afet eğitimi vermek amacıyla program hazırlamışlar ve eğitim vermişlerdir. Bölgesel olarak iklim değişikliği nedeniyle gelecek yıllarda bu tür doğal afetlerin artacağı öngörülmüş ve bunlarla ilgili afet ön hazırlık eğitimleri verilmesinin önemli olduğu görülmüştür. Verilen eğitimler sonucunda afet eğitimi alan öğrencilerinin genel bilgi düzeylerinde artış görülmüş ve afete karşı hazırlık eğitimi vermenin bilgi düzeyini artırarak farkındalık yaratmada etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Baker ve Cormier (2013) Amerika'da farklı coğrafi bölgelerde yaşayan ve farklı yetersizlik türlerine sahip çocukları olan ailelere afetlere karşı ön hazırlık eğitimi vermişlerdir. Aile eğitimi verilmesini afet anında arama ve kurtarma ile iyileştirme

çabalarını karmaşıklıktan uzaklaştırarak ihtiyaçların daha kolay giderilmesine ve sorunların daha kolay çözülmesine katkı sağladığını belirtmişlerdir. Afet eğitimi vermeden önce ihtiyaç analizi yapılmış ve bir felaketten sonra temel tıbbi malzemelere ulaşma, özel gereksinimli çocukların ek sağlık sorunlarına müdahale edecek ekip yetersizlikleri gibi sorunların meydana gelebileceği dile getirilmiştir. Eğitim verilmesi özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerinin özellikle kasırga başta olmak üzere çeşitli afetlere karşı hazırlıklı olma becerilerinin gelişmesine fayda sağlamış ve olumlu davranış değişiklikleri sağlamıştır. Böylece olası afete karşı hazır hale gelmeleri sağlanmıştır.

Özel gereksinimli çocukların ailelerine afetlerle ilgili özel içerikli eğitimler vermek toplumun afetlerden etkilenen tüm kesimlerinin de faydasına olacaktır. Çünkü özel insanların temel ihtiyaçları bilinir ve bu yönde bir hazırlık yapılırsa meydana gelebilecek bir afette özel gereksinimli bireylerin sağlığı korunacak, hayatta kalmaları artacak ve kaos yaratan durumların sayısında azalması sağlanabilecektir. Çünkü tüm özel gereksinimli bireylerin ailelerinin en temel sorunlarından birisi yakınlarına kendileri gibi bakacak ve ilgilenecek birini bulma problemidir. Afet eğitimlerinin verilmesi personelinde özel gereksinimli bireyler hakkında doğru bilgi sahibi olmalarını sağlayacak ve acil durum personellerinin arama ve kurtarma yeteneklerinin artmasına katkı sağlayacaktır.

Program kapsamında ailelere verilen afet eğitimi sonucunda katılımcıların verilen eğitimden memnun oldukları ancak eğitimi daha çok örnekli olması ve bir miktar daha uygulamaya dönük olması yönünde düşünceleri olduğu belirlenmiştir. Şahan (2019) simülasyon yöntemi kullanarak ortaokul öğrencilerine verilen afet ve deprem eğitimlerinin ortaokul öğrencileri üzerindeki etkisini incelemiştir. Öğrencileri deney ve kontrol grubu olarak ikiye ayırmış ve bir gruba geleneksel yöntemle (sunuyla düz anlatım, gösterip yaptırma), diğer gruba ise simülasyon ile eğitim verilmiştir. Simülasyon ile eğitim alan grupta uzun vadede unutmada daha az olmuş ve kalıcılık oranı yüksek bulunmuştur. Buluş-Kırıkkaya ve diğerleri (2011) afet eğitimi konusunda öğretmen görüşlerini incelemişlerdir. Araştırmaya katılan öğretmenler etkinlik temelli yapılan uygulamalı afet eğitimlerinin kalıcılığı daha da arttıracığı yönünde görüş belirtmişlerdir. Etkinlik sayısının artırılması ve simülasyon eğitimi ile afet eğitiminin gerçekleştirilmesi aile eğitiminde de uygulanabilir ve kalıcılığı arttırmada katkı sağlayabilir.

Nikolarazi vd. (2021) işitme yetersizliği olan ve olmayan 63 çocuk ve sekiz öğretmenle yapmış oldukları afet eğitim çalışmalarında işitme yetersizliği olan çocukların afet eğitimlerinde özel öğrenme ortamlarının yaratılmasının, eğitimlerin uygulamalı yapılmasının ve eğitim veren kişilerin işaret dili bilmelerinin eğitimde kalıcılık oranını arttırdığını bulmuşlardır. Ayrıca eğitimlerde özellikle uzmanların bulunmasının eğitime olumlu katkı sağladığını da belirtmişlerdir. Bununla birlikte kurulacak eğitim uygulama atölyelerinde farklı kuruluşlarının uzmanlarının da bulunmasının fayda sağlayacağı önerisinde bulunmuşlardır. Alan uzmanlarının özel gereksinimli bireyler hakkında bilgi sahibi olması ve verilecek eğitimlerde özel geliştirilen uygulamaların olması bu araştırmada da ortaya konmuştur.

5.2. Öneriler

Normal gelişim gösteren bireyler ve özel gereksinimli bireyler bir toplumu oluşturan unsurlardır. Özel gereksinimli bireyler ve onların ailelerine yönelik özel olarak hazırlanmış bir afet eğitim programı afete hazır ve direnç kazanmış bir toplum yaratmada önem arz etmektedir. Hazırlanan program ve afete ilgili mevcut toplumsal ihtiyaçlar göz önünde bulundurularak şu öneriler sıralanabilir:

- Tüm özel eğitim okullarında görev yapan özel eğitim öğretmenlerine yönelik temel ilk yardım, afet risk azaltma ve afete hazırlık ile ilgili eğitim verilmelidir.
- Toplumda resmi kurumlarda hizmet veren kamu görevlilerine özellikle afet anında ilk müdahalede bulunan personele özel gereksinimli bireylerle sağlıklı iletişim kurma konusunda eğitim verilmelidir.
- Özel gereksinimli bireylere hizmet veren sağlık personeli, yatılı bakım merkezi personeline afetler ve özel gereksinimli bireylere doğru yaklaşımlar konusunda eğitim verilmelidir.
- TÜİK, MEB, Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı ve Belediyeler tarafından ortak bir sistem oluşturularak özel gereksinimli bireylerin sayısının tespit edilmesi gerekir. Yetersizlik durumları, sağlık raporları, tedavileri, ilaç durumları vb. bilgiler hepsi kayıt altına alınmalı olası bir afet anında yardımcı

olması için saklanmalıdır. Kayıtları tam tutulan bireylere yardımların doğru ve daha kısa zamanda sağlıklı bir şekilde ulaşmasına yardımcı olabilir.

- Uluslararası kriterler de dikkate alınarak yaş, cinsiyet, yetersizlik türü ve düzeyine göre ayrıştırılmış verilerin toplanması ve ortak kullanıma açılması gerekir.
- AFAD bünyesinde afete müdahalede özel gereksinimli bireyler için bir koordinasyon birimi kurulması sağlanmalıdır.
- Özel gereksinimli bireylerin okullarında AFAD yönlendiriciliğinde düzenli tatbikatlar yapılmalı ve bu tatbikatlarda çalışan personel ile birlikte eşgüdümlü hareket edilmelidir. Olası risk tespitleri yapılmalıdır.
- AFAD çalışanlarına özel eğitim ve özel gereksinimli bireylerle afet risk iletişimi hakkında bilgilendirme eğitimi yapılmalıdır.
- Eğiticiler ve çalışanlar için özel gereksinimli bireylerin afet eğitimine yönelik psikolojik hazırlık bilgisi veren kılavuz kitaplar hazırlanmalıdır.
- Özel gereksinimli bireylere hizmet veren kurumlarda olası afet anında bu bireylerden sorumlu kişiler önceden belirlenmeli, afete hazırlık eğitimleri verilmelidir.
- Güvenlik personeli, itfaiye personeli ile özel gereksinimli bireylerin tanışıklığı sağlanmalı ve düzenli olarak çeşitli etkinliklerle bir araya gelmeleri teşvik edilmelidir. Olası afet anında bu bireylerin doğru kişilerden yardım istemesi için ön koşul becerileri kazandırılmasına yardımcı olabilir.

KAYNAKÇA

- Abbott, P. L. (2020). Natural disasters. New York: McGraw-Hill Education
- Açıklan Rashem, O ve Aslangiri, F. (2019). Engellilerin Afete Dirençliliği ve Van'da Yerel Örgütlenme. Resilience Journal/Dirençlilik Dergisi. 3(1). (71-83).
<https://doi.org/10.32569/resilience.543380>
- Adiyoso, W., ve Kanegae, H. (2012). The effect of different disaster education programs on tsunami preparedness among schoolchildren in Aceh, Indonesia. Disaster Mitigation of Cultural Heritage and Historic Cities. (6). 165-172.
- AFAD. (2013). Yer Seçim Genelgesi. Erişim: 09.03.2023 <https://www.afad.gov.tr>
- AFAD. (2013). Engelli Öğrenci, Veli ve Refakatçileri İçin Afet Bilinci Eğitimi. Erişim: 10.03.2023. <https://www.afad.gov.tr>
- AFAD. (2014). Açıklamalı Afet Yönetimi Terimleri Sözlüğü. T.C. Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı. Ankara.
- AFAD. (2015). Türkiye Afet Müdahale Planı. Erişim: 09.03.2023 <https://www.afad.gov.tr>
- AFAD. (2018) .Türkiye'de Afet Yönetimi Ve Doğa Kaynaklı Afet İstatistikleri. Disaster Management and Natural Disaster Statistics in Turkey. Erişim: 06.03.2023 <https://www.afad.gov.tr>
- AFAD. (2018). Heyelanlara Karşı Alınacak Önlemler. Erişim: 07.03.2023 <https://www.afad.gov.tr>
- AFAD. (2018). Deprem Öncesi, Anı ve Sonrası Alabileceğiniz Önlemleri Biliyor Musunuz? Erişim: 06.03.2023 <https://www.afad.gov.tr>
- AFAD. (2018). Yangınlara Karşı Alınması Gereken Önlemler. Erişim: 07.03.2023 <https://www.afad.gov.tr>
- AFAD. (2019). Sel Öncesi, Anı Ve Sonrası Tedbirli Olun, Güvende Kalın. Erişim: 06.03.2023 <https://www.afad.gov.tr>
- AFAD. (2023). BURSA 112 AFAD Eğitim Merkezi Uygulamalarında kullanılan eğitimden uzmanların izni ile alınmıştır.
- Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (2023). Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü. Engelli ve Yaşlı Hizmetleri İstatistik Bülteni. Erişim: 25.04.2023. <https://www.aile.gov.tr/eyhgm/sayfalar/istatistikler/engelli-ve-yasli-istatistik-bulteni>.

- Alexander, D. (2012). Disability and disaster, In chapter Handbook of Hazards and Disaster Risk Reduction, Edit.: Ben Wisner, J. C. Gaillard, Ilan Kelman (pp: 384-394). London: Routledge
- Aslan, R. (2021). Engelli Bireylerin Afet Deneyimleri: Fenomenolojik Bir Araştırma Yayınlanmamış Doktora Tezi. Gümüşhane Üniversitesi. Lisansüstü Eğitim Enstitüsü. Gümüşhane
- Aydoğmuş- Atalay, G ve Çakır, Ö. (2021). Kronik Hastalığa Sahip Bireylerin Afetlerde Zarar Görebilirliği. Journal Of Pre-Hospital. Hastane Öncesi Dergisi. JPH, , 6(2):243-261.
- Bayar, R, Turhan, A, Erincik, S, Gemalmaz-Gürbüz, D, Akkurt, A ve Eryiği, V. (2018). Afetlere Hazırlıkta Erişilebilirlik Bir Haktır. Uluslararası Katılımlı Zihinsel Engelli Bireyler ve Kapsayıcı Afet Risk Azaltma Çalıştay Bildirileri. (Nevşehir, 9 Ekim 2018)
- Baker,L,R ve Cormier, L, A. (2013). Disaster Preparedness and Families of Children with Special Needs: A Geographic Comparison. J Community Health. 38:106–112. <https://doi.org/10.1007/s10900-012-9587-3>
- Below,R., Wirtz, A, ve Guha-Sapir, D. (2009). Disaster Category Classification and Peril Terminology For Operational purposes, Working Paper 264. Centre For research on The Epidemiology of Disaster And Munich Reinsurance Company. S: 16
- Bering, R., Juen B., Schedlich, C., Zurek, G. (2017). Target Group Intervention Program. Federal Office of Civil Protection and Disaster Assistance. Assisting People with Disabilities in Case of Disaster. Germany.
- Boon, H,H ve Paliano,P,J. (2014). Disaster Education in Australian Schools. Australian Journal of Environmental Education, Vol. 30, No. 2. pp. 187-197. <https://doi.org/10.1017/aee.2015.8>
- BM (2006). <https://www.un.org> Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD)
- Buluş-Kırıkkaya, E, Oğuz-Ünver, A ve Çakın, O. (2011) İlköğretim Fen ve Teknoloji Programında Yer Alan Afet Eğitimi Konularına İlişkin Öğretmen Görüşleri. Necatibey Eğitim Fakültesi Elektronik Fen ve Matematik Eğitimi Dergisi (EFMED). Cilt 5. Sayı 1. sayfa 24-42.

- Buluş Kırıkkaya,E ve Gerdan, S. (2018). Engelli Ve Engelli Adayı Bireylerin Bir Afet Anında Nasıl Davranacaklarına İlişkin Görüşleri. *Dirençlilik (Resilience)Dergisi* 2(2). (123-129). <https://doi.org/10.32569/resilience.477814>
- Cavkaytar, A. (2010). Özel Gereksinimli Çocuğu Olan Aileler. T. Güler(ed). *Anne Baba Eğitimi*. (73-89). Pegem Akademi. Ankara.
- Cavkaytar,A. (2014). Özel Eğitime Gereksinim Duyan Çocuklar ve Özel Eğitim. İ. H. Diken. (ed.) *Özel Eğitime Gereksinim Duyan Öğrenciler ve Özel Eğitim*. (3-27) Pegem Akademi. Ankara.
- Christensen, L. B., Johnson, R. B. ve Turner, L. A. (2014). *Research methods, design, and analysis*. The USA: Pearson Education
- Coleman, D. (2000). “Assisted suicide and disability”, *Human Rights: Journal of the Section of Individual Rights and Responsibilities*, 27 (1), 1-11
- Creswell, J. W., ve Plano-Clark, V. L. (2011). *Designing and conducting mixed methods research*. California: SAGE Publications, Inc.
- Crocker, L., ve Algina, J. (1986). *Introduction to classical and modern test theory*. USA: CBS Collage Publishers Canpany.
- Coşkun, Ş. (2011). Afet Eğitimi Algılaması: İlköğretim Öğrencilerine Verilen Afet Eğitimlerinin Algılamasını Ölçmek Üzerine Bir Araştırma. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Sakarya Üniversitesi. Lisansüstü Eğitim Enstitüsü. Sakarya.
- Coşkun, A, M. (2018). Engellilere Yönelik Afet Risk Azaltma Uygulamaları ve Yerel Çözümler. *Uluslararası Katılımlı Zihinsel Engelli Bireyler ve Kapsayıcı Afet Risk Azaltma Çalıştay Bildirileri*. Nevşehir.
- Çağlar, T. . (2020). Blm: Afet Yönetiminin Temel İlkeleri. M. Yaman ve E. Çakır. (Ed) *Farklı Boyutlarıyla Afet Yönetimi*. (5-23) . Nobel Yayınevi. Ankara.
- Çakır, Ö. ve Aydoğmuş Atalay, G. (2020). Afetlerde Özel Gereksinimli Grup Olarak Yaşlılar. *Dirençlilik Dergisi* 4(1), (169-186). <https://doi.org/10.32569/resilience.630540>
- Çelik,A,A ve Gündoğdu, K. (2022). Öğretmenlerin Afete Hazırlık Düzeyleri İle İlkokullardaki Afet Eğitimi Uygulamalarına Yönelik Görüşleri. *Journal of Ağrı İbrahim Çeçen University Social Sciences Institute*. AİCUSBED 8/1. 77-112. <https://doi.org/10.31463/aicusbed.1057401>

- Daniel, P., Gist, R., Grock, A., Kohlhoff, S., Roblin, P., ve Arquilla, B. (2016). Disaster olympics: A model for resident education. *Prehospital and Disaster Medicine*, 31(3), 237-241. <https://doi.org/10.1017/S1049023X16000212>
- Doğru, S ve Ede, G. (2020). Afet Durumlarında Besin ve Beslenme Desteğinin Planlaması. *Curr Perspect Health Sci*;1(1): 25-34.
- Dufty, N. (2020). Disaster Education, Communication and Engagement. Molino Stewart Pty Ltd. Parramatta, NSW. Australia This edition first published
- Engelliler Hakkında Kanun (2005). Erişim: 10 Nisan 2023. <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.5378>
- EHA (2002). Disasters & Emergencies Definitions. WHO/EHA Panafrican Emergency Training Centre, Addis Ababa Updated March.
- Erkal, T ve Değerliyurt, M. (2009). Türkiye’de Afet Yönetimi. *Doğu Coğrafya Dergisi*. Cilt 14. Sayı 22, 147 – 164.
- Federal Office of Civil Protection and Disaster Assistance- FOCPA (2017). Assisting People with Disabilities in Case of Disaster. Bonn, Germany.
- Fırat, S. (2008). Belediyelerin Engellilere Dönük Sosyal Hizmet Projeleri. *Toplum ve Sosyal Hizmet Cilt 19. Sayı 1*.
- Gerdan, S. (2019). Bir Sosyal Sorumluluk Alanı Olarak Afet Eğitimleri. *International Journal Of Management And Administration*. Yıl:3. Cilt:3. Sayı:5. <https://doi.org/10.29064/ijma.523265>
- Green, S. B., ve Salkind, N. J. (2008). Using SPSS for Windows and Macintosh. Pearson Prentice Hall. New Jersey
- Gordon II, W. R., Taylor, R. T., & Oliva, P. F. (2019). Developing the curriculum. New York: Pearson.
- Güven, Y. (2018). Zihinsel Engelli Bireylerin Eğitiminde Yenilikçi Yaklaşımlar. Uluslararası Katılımlı Zihinsel Engelli Bireyler ve Kapsayıcı Afet Risk Azaltma Çalıştay Bildirileri. (Nevşehir, 9 Ekim 2018)
- Hay, K., Pascoe, K. M. (2019). Disabled people and disaster management in New Zealand: Examining online media messages. *Disability & Society*, 34(2), 253– 275. <https://doi.org/10.1080/09687599.2018.1545114>
- Işık, Ö, Koç-Akgül, S ve Gündoğdu, O. (2018). Zihinsel Engellilerin Afet Yönetimindeki Yeri ve Tasarımı. Uluslararası Katılımlı Zihinsel Engelli Bireyler ve Kapsayıcı Afet Risk Azaltma Çalıştay Bildirileri. (Nevşehir, 9 Ekim 2018)

- Jang, J, H ve Ha,K. M. (2021). Inclusion of Children with Disabilities in Disaster Management. Children. 8. 581. <https://doi.org/10.3390/children8070581>
- JICA (2018). Japonya’da Zihinsel Engellik ve Afete Hazırlık Kılavuz Örnekleri. Uluslararası Katılımlı Zihinsel Engelli Bireyler ve Kapsayıcı Afet Risk Azaltma Çalıştay Bildirileri. (Nevşehir, 9 Ekim 2018)
- Juen, B., Kreh, A., Lindenthal, M., Boukalová, H., Hoskovcová,S., Vymětal, S., Schedlich, C. & Zurek, G. (2017) Analysis of literature and guidelines: summary. Assisting People with Disabilities in Case of Disaster. Germany.
- Kadioğlu, M. (2011). Afet Yönetimi Beklenilmeyeni Beklemek En Kötüsünü Yönetmek. Marmara Belediyeler Birliği. S.39.
- Koçak, O. (2018). Afet Yönetimi ve Etik. Ekin Basın Yayın Dağıtım. Bursa.
- Koçkan, Ç. (2015). Doğal Afet Risk Yönetimi. 3. Türkiye Deprem Mühendisliği ve Sismoloji Konferansı. 14-16 Ekim 2015. DEÜ – İzmir
- Krippendorff, K. (2004). Content analysis an introduction to its methodology. The USA: Sage Publications.
- Kurt, O., Tün, M, Kurnaz, E ve Çavuşoğlu, T. (2021). Türkiye İçin Bir Durum Tespit Çalışması. “ Özel Gereksinimli Bireyler Depreme Hazır mı ?” Alpaslan Otizm Vakfı Yayınları.
- Lou, J.; Braun, M.; De Leon, J., et al. Emergency preparedness for children with autism: A needs assessment for a vulnerable population [PowerPoint slides]. Washington, DC: American Public Health Association; (2007).
- Maya, İ. ve Sarı, B. (2018). Ortaokul Öğretmenlerinin Görüşlerine Göre Türkiye’de Afet Eğitimi Uygulamaları, Jass Studies-The Journal of Academic Social Science Studies, p. 49-65. <https://doi.org/10.9761/JASSS7804>
- McMillan, J., & Schumacher, S. (2014). Research in education evidence based inquiry. The UK: Pearson Education.
- Mayring, P. (2015). Qualitative content analysis: Theoretical background and procedures. Examples of Methodology and Methods (Eds: Angelika Bikner-Ahsbabs, Christine Knipping, Norma Presmeg), pp:365-380. New York London: Springer Dordrecht Heidelberg.
- MEB (1997). Özel Eğitim Hakkında Kanun Hükmünde Kararname. Sayı 573. 23011 sayılı Resmi Gazete’de 6/6/1997 tarihinde yayınlanmıştır. Erişim: 07.03.2023 <https://www.meb.gov.tr>

- MEB (2006). Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği. Erişim: 4 Mart 2023
<https://orgm.meb.gov.tr>
- MEB (2018). Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği. Erişim: 4 Mart 2023
<https://orgm.meb.gov.tr>
- MGM (2023). Şiddetli Rüzgâr ve Fırtınadan Korunma. Erişim: 07.03.2023
<https://mgm.gov.tr>
- Mızrak, S. (2018). Eğitim, Afet Eğitimi Ve Afete Dirençli Toplum. MSKU Eğitim Fakültesi Dergisi MSKU Journal of Education. Volume 5. Number 1.
<https://doi.org/10.21666/muefd.321970>
- Nagata, T ve Kimura, R. (2020). Developing a Disaster Management Education and Training Program for Children with Intellectual Disabilities to Improve “Zest for Life” in the Event of a Disaster – A Case Study on Tochigi Prefectural Imaichi Special School for the Intellectually Disabled. Journal of Disaster Research Vol.15 No.1. <https://doi.org/10.20965/jdr.2020.p0020>
- Nikolarazi, M, Argyropoulos, V, Papazafiri, M ve Kofidou, C. (2021). Promoting Accessible And Inclusive Education On Disaster Risk Reduction: The Case Of Students With Sensory Disabilities. International Journal of Inclusive Education. <https://doi.org/10.1080/13603116.2020.1862408>
- Nuhoğluları, E. (2022). Nefes egzersizleri Özel Gereksinimli Bireylerin Ailelerine Yönelik Hazırlanan Afet Eğitim programına özel Fizyoterapist- Nefes Eğitmeni Elif Nuhoğluları tarafından hazırlanmıştır.
- Nunnally, J. C., ve Bernstein, I. H. (1994). Psychometric theory. McGraw-Hill.
- Orhan, E ve Keskinok, Ç. (2019). Afet Sakınımında Özel Gereksinimli Bireyler için Geliştirilecek Mekânsal Planlama İlkeleri. Resilience Journal / Dirençlilik Dergisi. 3(1). (25-35). <https://doi.org/10.32569/resilience.544903>
- Okay, N. Ve İnal, E. (2019) Kırılganlıktan Kapasite Geliştirmeye. Resilience Journal / Dirençlilik Dergisi 3(1). (85-99). <https://doi.org/10.32569/resilience.570286>
- Ornstein, A. C., & Hunkins, F. P. (2018). Curriculum, foundations, principles, and issues. Harlow, England: Pearson Education Limited.
- Örenoğlu-Toraman, S. (2018). Zihinsel Engellilerin Eğitimi, Türkiye-Japonya Örnekleri. Uluslararası Katılımlı Zihinsel Engelli Bireyler ve Kapsayıcı Afet Risk Azaltma Çalıştay Bildirileri. (Nevşehir, 9 Ekim 2018)

- Özdamar, E.(2018). Zihinsel Engelli Bireylere Yönelik Afet Eğitimi Projesi. Uluslararası Katılımlı Zihinsel Engelli Bireyler ve Kapsayıcı Afet Risk Azaltma Çalıştay Bildirileri. (Nevşehir, 9 Ekim 2018)
- Özen,A. (2014). Aile Eğitimi. (Ed: İbrahim Halil Diken.) İ. H. Diken. (ed.) Özel Eğitime Gerekksinim Duyan Öğrenciler ve Özel Eğitim. (109-134). Pegem Akademi. Ankara.
- Quarantelli, E. L. (1998). Introduction. İn, WHAT IS A DISASTER? Edit. E.L.Quarantelli. London: Routledge
- Pan American Health Organization (2000). Natural Dısasters: Protecting the Public's Health. Pan American Sanitary Bureau, Regional Office of the World Health Organization 525 Twenty-third Street, N.W. Washington,
- Parr, R,A. (1987). Disasters And Disabled Persons: An Examination Of The Safety Needs Of A Neglected Minority. Dısasters And Dısabled Persons. 148-154. USA
- Petal, M., ve Izadkhah, Y. O. (2008). Concept note: Formal and informal education for disaster risk reduction. In Proceedings of the International Conference on School Safety. Islamabad, Pakistan.
- Preston, J. (2012). Disaster Education. 'Race', Equity and Pedagogy. Rotterdam. Sense Publishers.
- Priestley, M. and Hemingway, L. (2007) Disability and disaster recovery: a tale of two cities? Journal of Social Work in Disability & Rehabilitation, 5 (3-4). pp. 23-42.
- Quarantelli, E. L. (1998). Introduction. İn, WHAT IS A DISASTER? Edit. E.L.Quarantelli. London: Routledge.
- Rahmat, H, K ve Pernanda, S. (2020). The Importance Of Dısaster Risk Reduction Through The Participation Of Person With Disabilities In Indonesia. Batusangkar International Conference V.
- Ronoh, S, Gaillard, J,C ve Marlowe, J (2015). Children with Disabilities and Disaster Risk Reduction: A Review. Int J Disaster Risk Sci. 6:38–48. <https://doi.org/10.1007/s13753-015-0042-9>
- Shiwaku, K ve Shaw.R (2016). Introduction: Disaster Risk Reduction and Education System. (ed Koichi Shiwaku, Aiko Sakurai, Rajib Shaw) Disaster Resilience of Education Systems. Experiences from Japan. Springer Japan KK
- Schedlich, C, Albers, F ve Zurek, G.(2017)İntroduction to EUNAD & EUNAD IP. Assisting People with Disabilities in Case of Disaster. Germany.

- Schedlich, C, ve Zurek, G.(2017). Survey Of Psychosocial Emergency Care And Uniformed Services On Their Experiences With People With Disabilities. İntroduction to EUNAD & EUNAD IP. Assisting People with Disabilities in Case of Disaster. Germany.
- Stough, L, Ducey, E, M ve Kang, D. (2017). Addressing the Needs of Children With Disabilities Experiencing Disaster or Terrorism. Springer Science+Business Media. New York. <https://doi.org/10.1007/s11920-017-0776-8>
- Stough, L (2015). World Report on Disability, Intellectual Disabilities, and Disaster Preparedness: Costa Rica as a Case Example. Journal of Policy and Practice in Intellectual Disabilities. Volume 12. Number 2. pp 138–146. <https://doi.org/10.1111/jppi.12116>
- Sugimoto, M., Iemura, H., & Shaw, R. (2010). Tsunami height poles and disaster awareness: Memory, education and awareness of disaster on the reconstruction for resilient city in Banda Aceh, Indonesia. Disaster Prevention and Management, 19(5), 527-540. <https://doi.org/10.1108/09653561011091869>
- Şahan. C. (2019). Afet Eğitim Merkezinde Simülasyon Yöntemi Kullanılarak Verilen Afet Ve Deprem Eğitimlerinin Ortaokul Öğrencileri Üzerindeki Etkisinin İncelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Çanakkale
- Şahin, C ve Sipahioğlu, Ş. (2003). Doğal Afetler ve Türkiye. Gündüz Eğitim ve Yayıncılık. Ankara.
- Takahashi, A. Watanabe, K, Oshima, M, Shimada, H ve Ozawa, A. (1997). The Effect Of The Disaster Caused By The Great Hanshin Earthquake On People With İntellectual Disability. Journal of Intellectual Disability Research. . Volume 41. Part 2 pp 193-196. <https://doi.org/10.1111/j.1365-2788.1997.tb00695.x>
- Tatsuki, S.(2012). Challenges in Counter-disaster Measures for People with Functional Needs in Times of Disaster Following the Great East Japan Earthquake. International Journal of Japanese Sociology. Number 21. <https://doi.org/10.1111/j.1475-6781.2012.01158.x>
- Tatsuki, S. (2018). Common Base for Disability- İnclusive Disaster Risk Reduction (DİDRR). Uluslararası Katılımlı Zihinsel Engelli Bireyler ve Kapsayıcı Afet Risk Azaltma Çalıştay Bildirileri. (Nevşehir, 9 Ekim 2018)

- Tezgider, G. (2018). Zihinsel Engelli Bireyler ve Kapsayıcı Afet Risk Azaltma. Uluslararası Katılımlı Zihinsel Engelli Bireyler ve Kapsayıcı Afet Risk Azaltma Çalıştay Bildirileri. (Nevşehir, 9 Ekim 2018)
- Tonak, H, A ve Kitiş, A. (2020). Deprem ve Yangın Afetlerinde Engelli: Anlatımsal Bir Derleme. Disabled in Earthquake and Fire Disasters: A Narrative Review. Ergoterapi ve Rehabilitasyon Dergisi, 8(1). 77-84. <https://doi.org/10.30720/ered.467358>
- Tün, M., Pekkan, E, Kurt, O ve Uyguçgil, H. (2019). Engelli Bireylere Erişim Çözümlerinde Coğrafi Bilgi Sistemleri Ve Ağ Analiz Yöntemlerinin Kullanımı; Eskişehir Örneği. ESTÜDAM Halk Sağlığı Dergisi. 4(2):88-104. <https://doi.org/10.35232/estudamhsd.534880>
- Türk, A. (2022) Deprem Özelinde Engelli Bireylere Duyarlı Afet Yönetimi Modeli. Afet ve Risk Dergisi 5(1), 2022, (61-77). <https://doi.org/10.35341/afet.1078869>
- www.undrr.org Erişim: 6 Kasım 2022. <https://www.undrr.org>
- Ünal, B ve Akın, E. (2021). Sanat ve Tasarım Dergisi. Sayı 27: 473 - 495
- UNISDR (2015). Sendai Afet Risk Azaltma Çerçevesi (2015-2030). Erişim: 25 Ocak 2023. <https://www.undrr.org>
- Wolf- Fordham, S, Curtin, C, Maslin, M, M, Bandini, L. Ve Hamad, C. (2015) Emergency Preparedness Of Families Of Children With Developmental Disabilities: What Public Health And Safety Emergency Planners Need To Know. J Emerg Manag. Jan-Feb; 13(1): 7–18. <https://doi.org/10.5055/ajdm.2015.0185>
- Yasui, K., Kimura, Y., Kamiya, K., Miyatani, R., Tsuyama, N., Sakai, A. et al. (2017). Academic responses to Fukushima disaster: Three new radiation disaster curricula. Asia Pacific Journal of Public Health, 29(2), 99-109. <https://doi.org/10.1177/1010539516685400>
- Yıkılmış, A ve Terzioğlu,N,K (2018). Olumlu Davranışsal Destek. F. Silman ve H. Avcioğlu (ed). Çağdaş Yaklaşımlarla Sınıf Yönetimi. (131-151). Eğitim Kitap. Ankara
- Yılmaz, K, Balun, B ve Erbay, G. (2019). Sürdürülebilir Bir Yönetim Paradigması: Ortopedik Engelli Bireylerin Afetlere Hazırlık Seviyeleri. Resilience Journal / Dirençlilik Dergisi. 3(1). (1-24). <https://doi.org/10.32569/resilience.543237>
- Yücesoy-Özkan, Ş.(2013). Okul Öncesi Sınıflarında Sınıf Yönetimi ve Problem Davranışların Kontrolü. B. Sucuoğlu ve H. Bakkaloğlu (ed). Okul Öncesinde Kaynaştırma. (193-258). Kök Yayıncılık. Ankara.

EKLER

EK 1

ÖZEL GEREKSİNİMLİ BİREYLERİN AİLELERİNE YÖNELİK AFET EĞİTİM PROGRAMI

Giriş

Türkiye doğal afetlerin fazla görüldüğü bir coğrafyadır. Sel, heyelan, deprem sık sık Türkiye’de yaşanmaktadır. Yaşadığı afetlerden ders çıkarak Türkiye afete karşı hazırlıklı olmada bir boyut olarak eğitimi görmüştür. Ancak eğitimlerin genel nüfusa yönelik olduğu söylenebilir. Özel gereksinimi olan bireyler ve bu bireylerin aileleri ise ayrıca ele alınmalı ve onlara eğitim imkânı sunulmalıdır. Bu program özel gereksinimli bireylerin ailelerini hedef grup olarak ele almış ve bu ebeveynler için eğitim düzenlemesi yapmaya çalışmıştır.

Program örüntüsü gerçekçi bir şekilde oluşabilmesi için özel gereksinimli bireylerin ailelerinin ihtiyaçlarından yola çıkmıştır. İhtiyaç analizi iki aşamalı olarak gerçekleştirilmiştir. İlk aşamada özel gereksinimli çocuğa sahip 48 ebeveyne açık uçlu soru uygulaması yapılmıştır. Bu uygulama ile daha geniş popülasyondan anket ile elde edilecek veriler için anket maddelerinin (sorularının) oluşturulması sağlanmıştır. Açık uçlu sorularda özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerin verdikleri yanıtlardan yola çıkılarak 11 maddelik bir anket oluşturulmuştur. İkinci aşama olarak anket özel gereksinimli çocuğa sahip 150 ebeveyne uygulanmıştır. Ankete verilen yanıtlar incelendiğinde;

İfade	N(%)
Afet durumunda özel gereksinimli çocuğumu koruma becerilerimi geliştirmeye ihtiyacım var	136(90)
Afet anında özel gereksinimli çocuğuma (farklı engel türlerinde) nasıl davranmam gerektiğini bilmeye ihtiyacım var	134(89)

Afet anında çocuğumda meydana gelebilecek olası problem davranışa müdahale etmek konusunda becerilerimi geliştirmeye ihtiyacım var	121(80)
İlk yardım konusunda bilgiye ihtiyacım var	120(80)
Afet zamanlarında sosyal desteklerden nasıl yararlanmam gerektiği konusunda bilgiye ihtiyacım var	102(68)
Deprem olması halinde neler yapılması gerektiğini bilmeye ihtiyacım var	93(62)
Yangın olması halinde neler yapılması gerektiğini bilmeye ihtiyacım var	81(54)
Sel/su baskını olması halinde neler yapılması gerektiğini bilmeye ihtiyacım var	53(35)
Fırtına/hortum olması halinde neler yapılması gerektiğini bilmeye ihtiyacım var	53(35)
Afetin tanımını öğrenmeye ihtiyacım var	32(21)
Heyelan (toprak kayması) /kaya düşmesi olması halinde neler yapılması gerektiğini bilmeye ihtiyacım var	25(16)

Ebeveynlerin ihtiyaç önceliğinin özelde afet türlerine değil, afet durumunda ne yapılması, nasıl davranılmasına odaklandığı anlaşılmıştır. Öncelik sırasında özelde afet türlerinde (sel, yangın, deprem gibi) yapılması gerekenler ise ikinci sırayı almıştır. Bu nedenle eğitim programının afet anında yapılması gerekenleri temel amaçlar haline getirmesi, afet türlerini ise bu amaçları gerçekleştirirken öğrenme-öğretme durumlarında örnek olaylar şeklinde eğitim sürecine entegre edilmesine karar verilmiştir.

Programın Amacı

Bu program sonunda özel gereksinimli bireye sahip ailelerin;

- Kendisini ve özel gereksinimli çocuğunu afetten koruyabilecek davranışları kavraması,
- Engel türüne uygun olarak çocuğuna yönelik sergilenmesi gereken uygun davranışları kavrayarak çocuğunun afet anındaki olası problem davranışlarına karşı sergilenecek doğru davranışları açıklaması,

- Gerekli olduğu durumlarda Sağlık Bakanlığı ilk yardım rehberlerine uygun sunulabilecek ilk yardım desteği açıklaması,
- Afette toplumdan, devletten alabileceği destekleri kavraması amaçlanmıştır.

Program Yapısı

Program özel gereksinimli bireylerin ailelerinin ihtiyaçlarından yola çıkan, problem temelli bir program olarak yapılandırılmaya çalışılmıştır. Programın kısa süreli bir program olarak işlenmesi öngörülmektedir (6 saatlik bir program). İhtiyaç analizi özel gereksinimli bireye sahip ailelerin afet durumunda yapılması gerekenler hakkında bilgi eksiklikleri olduğu da belirlenmiştir. Programın uygulama süresinin kısa olması nedeniyle öğrenme-öğretme durumlarında bilgi eksiklerinin giderilmesine öncelik verilmiştir. Programın kazanım, içerik, öğrenme-öğretme durumları ile ölçme ve değerlendirme basamakları aşağıdaki gibidir:

Kazanım	Konu	Öğrenme-Öğretme	Ölçme ve Değerlendirme
Afeti tanımlar.	Afet Nedir?		
Afetten korunma yollarını açıklar.	Afetten Korunma Yolları		
Afet durumunda özel gereksinimli bireylerin tepkilerini açıklar.	Afet ve Özel Gereksinimli Bireyler	<ul style="list-style-type: none"> • Anlatım • Soru-cevap • Örnek olay incelemesi • Kılavuzla yaptırma • Küçük grup tartışması 	<ul style="list-style-type: none"> • Doğru-Yanlış Sorusu • Açık Uçlu Soru • Çoktan Seçmeli Soru
Özel gereksinimli bireylerde problem davranışları engelleme yollarını uygular.			
Temel yaşam desteği verir.	İlk Yardım Bilgisi		
Kanama durdurma tekniklerini uygular.			
Kırıklar durumunda kırığa müdahale eder.	Afet Öncesi ve Sonrası Sosyal Destek Mekanizmaları		
Afet durumunda özel gereksinimli çocuğu ile alabileceği sosyal desteği fark eder.			

Ölçme ve Değerlendirme

Program kapsamında katılımcıların kazanımlara erişme düzeyleri başarı testi (çoktan seçmeli sorulardan oluşmuş) ile ölçülmelidir.

Program değerlendirilmesi yapılarak, programı geliştirmek ve geçekte uygulanabilir daha iyi bir program haline getirmek için program uygulaması tamamlandıktan sonra katılımcılara “Etkinlik Sonu Değerlendirme Anketi” uygulanmalıdır.

EK 2

AFET BİLGİ TESTİ

1. Aşağıdakilerden hangisi “Afet”in tanımıdır?

- A. Doğa olaylarını önceden tahmin etme çabasıdır.
- B. Tahmin edilemeyen ani gerçekleşen beşerî ya da doğaya ait bir olayın sonucu can ve mal kaybının yaşanmasıdır.
- C. Önceden tahmin edilebilen mal kaybı ile sonuçlanan, sık sık tekrar eden olaylardır.
- D. Sabit zaman aralıkları ile oluşan, her oluştuğunda güvenlik sorunu yaratan olaylardır.
- E. Yer kabuğunda beklenmedik bir anda ortaya çıkan enerji sonucunda yer kabuğunun sallanmasıdır.

2. Aşağıdakilerden hangisi deprem anında yapılması gereken davranışlardan değildir?

- A. Bulduğunuz yerde sabitlenmiş bir eşyanın yanında *çok-kapan-tutun* davranışı sergilenir.
- B. Sarsıntı bitene kadar sakin kalınarak beklenir.
- C. Sarsıntı bittikten sonra elektrik ve gaz bağlantıları kontrol edilir ve kesilir.
- D. Sarsıntı sırasında cep telefonu ile yakınlarımızla iletişim kurmaya çalışılır.
- E. Sarsıntı sonrası iletişim kanallarından yapılan duyurular takip edilir.

3. Hangi davranış deprem anında yapılmalıdır?

- A. Merdivenlere doğru koşmak
- B. SMS ile iletişim kurmak
- C. Çök-kapan-tutun davranışı sergilemek
- D. Cep telefonu ile iletişim kurmaya çalışmak
- E. Gaz ve elektrik düğmeleri kapatılmak

4. Sel olması durumunda hangi davranış yapılmalıdır?

- A. Mutlaka güvenli ve su seviyesinden yüksek bir yere çıkılmak
- B. Suyun sığ olduğu bölgelerden geçerek kendini güvene almaya çalışmak
- C. Araçla sel olan bölgeden hızla uzaklaşmaya çalışmak
- D. Seli kontrol için dışarı çıkılmak

- E. Araç kullanılıyorsa su yolunda ilerlemek.
5. Fırtına/gök gürültüsü anında yapılması sakıncalı davranış hangisidir?
- A. Şemsiye kullanıp ağaç altında beklemek
B. Fırtınaya ev dışında yakalanıldıysa kapalı bir yere sığınmaya çalışmak
C. Elektrik direği, ağaç kenarı gibi yerlerden yürümek
D. Su ve elektrikli cihazları aynı anda kullanılmamak
E. Evin dışarıda çamaşır asılmamak
6. Afet gibi tehlike yaratan durumlarda ilk aranacak numara hangisidir?
- A. 159
B. 177
C. 158
D. 118
E. 112
7. Özel gereksinimli/engelli birey ve herhangi bir engeli olmayan birey acil durum numarasını nasıl ezberlemelidir?
- A. Yüz on (110)
B. Yüz on iki (112)
C. Bir bir iki (112)
D. Yüz elli (150)
E. Yüz elli dokuz (159)
8. Afet olduğunda özel gereksinimli/engelli bireylere yardım eden kişilerin hangi davranışları sergilemesi beklenmez?
- A. Sakin bir şekilde olayı anlatmak
B. Bağırarak konuşmak
C. Onunla yaşına uygun konuşarak durumu anlatmak
D. Tıbbi yardıma ihtiyacı olup olmadığını kontrol etmek
E. Sağlık ve güvenlik güçlerinin kişiye yardım etmesini sağlamak

9. **Özel gereksinimli/engelli birey problem davranış sergilediğinde hangi davranış değiştirme tekniği uygulanması yanlış olacaktır?**

- A. Çocuğunuzun olumlu davranışlarını ödüllendirin.
- B. Problem/olumsuz davranışları önce görmezden gelin ve bekleyin.
- C. Problem davranış devam ediyorsa sözel olarak uyarıp yanlış olduğunu belirtin.
- D. Problem davranış devam ediyorsa mola tekniğini uygulayın. Mola uygulamasını asla içine kapanık davranışlar sergileyen çocuklarınız için kullanmayın.
- E. Gürültülü bir ortam yaratmaya çalışın.

10. **Kanama olduğunda ne yapılmamalıdır?**

- A. Hastayı sakinleştirmek.
- B. Kanayan yer üzerine kirli bir bez ile bastırmak.
- C. Temiz bir bez ile yaranın üzerini kapatmak.
- D. Kanayan bölge yukarı kaldırmak.
- E. 112'yi aramak ve tıbbi yardım istemek.

11. **Bir insanın vücudunda kırık olması durumunda ne yapılmamalıdır?**

- A. Kol ve bacaklar aşağıda tutulur.
- B. Yaralı zorunlu olmadıkça hareket ettirilmez
- C. Şişlik oluşacağından kol kırıklarında saat, yüzük vb. takılar çıkarılır
- D. Kırılan kemik düzeltilmeye çalışılmaz.
- E. 112 aranır, tıbbi yardım istenir

12. **Burun kanaması olduğunda aşağıdaki uygulamalardan hangisi yanlıştır?**

- A. Hasta sakinleştirilir ve bir yere oturtulur
- B. Baş hafifçe öne (çiçek koklar gibi) eğilir
- C. Burun kanatları 5 dk süreyle sıkılır
- D. Kanama durmazsa uzman doktora gidilir
- E. Baş yukarı doğru kaldırılır

13. **Aşağıdaki kurumlardan hangisi afet anı ve sonrasında psikososyal destek bakımından destek alınacak kurumlardan değildir?**

- A. Millî Eğitim Bakanlığı
- B. AFAD
- C. Kızılay
- D. Orman Genel Müdürlüğü
- E. Sağlık Bakanlığı

14. Aşağıdakilerden hangisi temel yaşam desteği sırasında yapılması uygun olmayan davranıştır?

- A. Hava yolu açıldıktan sonra solunum, bak-dinle-hisset yöntemi ile değerlendirilir
- B. Baş-çene pozisyonu verilir
- C. Solunum kontrol edilmeden hemen yapay solunuma başvurulur
- D. Nabız alınamadığı kesinleştikten sonra kalp masajına başlanır
- E. 1-1-2 aranır ve tıbbi yardım istenir.

Soru, Kazanım, Cevap Eşleşme Tablosu

Soru Numarası	Kazanım	Doğru Yanıt
1	Afeti tanımlar.	B
2	Afetten korunma yollarını açıklar.	D
3	Afetten korunma yollarını açıklar.	C
4	Afetten korunma yollarını açıklar.	A
5	Afetten korunma yollarını açıklar.	A
6	Afetten korunma yollarını açıklar.	E
7	Afetten korunma yollarını açıklar.	C
8	Özel gereksinimli bireylerde problem davranışları engelleme yollarını uygular.	B
9	Özel gereksinimli bireylerde problem davranışları engelleme yollarını uygular.	E
10	Kanama durdurma tekniklerini uygular.	B
11	Kırıklar durumunda kırığa müdahale eder.	A
12	Kanama durdurma tekniklerini uygular.	E
13	Afet durumunda özel gereksinimli çocuğu ile alabileceği sosyal desteği fark eder.	D
14	Temel yaşam desteği verir.	C

EK 3 AFET EĞİTİM PROGRAMI ETKİNLİKLERİ

Kazanım	Afeti tanımlar.
Süre	15 dakika
Konu	Afet nedir?
Araç gereç ve materyal	Afetlerle ilgili görseller, videolar
Derse giriş, dikkat çekme ve motivasyon çalışması ya da soruları	
<p>Afetin tanımını verilmeden önce ailelere daha önceden afetle ilgili bir eğitim alıp almadıkları, TV'den ya da diğer iletişim kanallarından afetle ilgili bir bilgi edininip edinmedikleri sorulur.</p>	
Süreç	
<p>Öncelikli olarak Türkiye'nin genel coğrafi yapısı hakkında bilgi verildi. Ülkemizin Asya ve Avrupa kıtası üzerinde yer alan yaklaşık 780 bin metrekare alanda yer aldığı paylaşıldı. Coğrafi olarak yedi bölgeye ayrıldığı ve bu yedi bölgenin iklim özellikleri ve yeryüzü şekilleri açısından farklılık göstermekle birlikte hem jeolojik hem de meteorolojik yapısı nedeniyle doğa kaynaklı afetlere maruz kalma olasılığı bulunan bir coğrafyada yer aldığı anlatıldı. Başta deprem olmak üzere olmak üzere, heyelan, su baskını, kaya düşmesi ve çığ gibi çeşitli afetlerle karşı karşıya gelmemize sebep olduğu bilgisi verildi (AFAD, 2018).</p> <p>Afetler meydana gelmeden önce tahmin edilemeyen, ani ve hızlı gelişen, yerel imkânlarla başa çıkılması çok mümkün olmayan, hem ülke çapında hem de uluslararası yardıma ihtiyaç duyulmasına sebep olan, çok büyük ölçekte yıkıma sebep olan, insanların acı çekmesine sebep olup en az 10'dan fazla insanın ölmesine sebep olan ve 100'ün üzerinde insanın meydana gelen doğa olayından çok yüksek düzeyde etkilenmesi ile oluşan olay/olgu ya da durumdur. (Below, R, Wirtz, A ve Guha- Sapir,D, 2009). Ailelere afetin tanımını verildikten sonra bu tanımla ilgili sorular sorulup cevaplanacaktır.</p>	

Kazanım	Afetten korunma yollarını açıklar.
Süre	120 dakika
Konu	Afetten korunma yolları
Araç gereç ve materyal	Afetten korunma yollarını anlatan videolar, görseller ve ders esnasında uygulama yapılması
Derse giriş, dikkat çekme ve motivasyon çalışması ya da soruları	
<p>Ailelere “ Herhangi bir afete maruz kaldınız mı?”, “Deprem, sel, heyelan, fırtına gibi olumsuz bir doğa olayıyla baş başa kaldınız mı?”, “Eğer bir afete maruz kaldıysanız neler yaşadınız?” şeklinde sorular sorulur. Ailelerden gelen cevaplar dinlendikten sonra genel bilgilendirmeye geçilir.</p>	
Süreç	
<p>Afetten korunma yolları ülkemizde görülen afetlerin sıklık düzeyine göre verilecektir. İlk başta çok fazla can ve mal kaybına yol açan depremlere yönelik korunma eğitimi ve daha sonrasında ise diğer afet türleri hakkında bilgi verilecektir. Önce genel açıklamalar daha sonrasında ise her yetersizlik türüne göre afetten korunma için neler yapılmalıdır sırasıyla bilgi verilecektir.</p> <p>Afete neden olan olay çoğunlukla bir doğa olayıdır. Bu nedenle afette meydana gelen kayıpları en aza indirmek için afet öncesi önlemler almak ve bu önlemleri afet sonrası desteklerle devam ettirmek gerekmektedir. Yani afeti doğru yönetmek istiyorsak öncesi ve sonrası yapılacak olan müdahalelere de önem vermemiz gerekir. Temel amaç bu olmalıdır. Ayrıca sosyal destekleri de doğru sağlamak da afetin bir parçasıdır.</p> <p>A. Depremden Korunma Yolları</p> <p>❖ Deprem Öncesi Alınacak Önlemler</p> <p>1. Yaşadığımız ev:</p> <p>a. İçinde yaşanan ev deprem yönetmeliğine (yapı tekniği ve inşaat yönetmeliği) uygun yapılmalıdır. Yaşadığımız evin bu şekilde yapılıp yapılmadığını belediye veya çevre şehircilik il müdürlüğünden kontrol edilmelidir.</p> <p>b. Evlerimizi kendimiz yapacak sivilaşmanın olmadığı (gevşek toprak olmamalı), dik boğaz veya vadilerden ve olası çığ mevkilerinden uzak tercih edilmelidir.</p>	

- c. Dere yatağı veya yakın bölgelere suyun akışını engelleyecek şekilde ev yapılmamalıdır.
 - d. Evler mevcut yönetmeliklere göre yapılmadıysa gerekli güçlendirme çalışmalarını yaptırmak gerekir.
 - e. İmar planına uygun olmayan yerlere ev yapılmamalıdır.
 - f. Deprem ve konut sigortası yapılmalıdır.
2. Yaşadığımız evin içyapı düzenlenmesinin yapılması
- a. Evde zeminde kayma ihtimali olan tüm eşyalar plastik yapıştırıcı veya tutucu malzemelerle yere sabitlenmelidir.
 - b. Soba, gardolap, kitaplık gibi malzemeler duvara ve yere sabitlenmelidir. Arada bir boşluk kalırsa dolgu malzemesi konulmalıdır.
 - c. Tavanda asılı duran lamba, avize, duvarda bulunan klima vb. cihazla kendi ağırlıklarının taşıyacak bir kanca ile sabitlenmelidir.
 - d. Evde olası bir afet anında patlama ya da ortama zehirli gaz verme olasılığı bulunan malzemelere etiket konulmalı ya da fosforlu kalemle işaretlenmelidir.
 - e. Buzdolabı gibi ya da tezgah üzerinde bulunan beyaz eşyalarının altına kaydırmaz özelliği bulunan malzeme ya da metal profil konulmalıdır.
 - f. Mutfak dolaplarındaki rafların önüne eşyaların düşmesini engelleyecek nitelikte bant ya da tel şeritler konulmalıdır.
 - g. Olası gaz kaçağı ya da yangın tehdidine karşı gaz vanası ve elektrik panelleri otomatik hale getirilmelidir.
 - h. Bina çıkışı önünde engel oluşturabilecek malzemeler kaldırılmalı ve çıkış yolları oklarla gösterilmelidir. Ayrıca çıkış yollarında kapılar dışarı açılacak şekilde olmalı ve kilit bulunmamalıdır. Bu çıkış yollarının yeterince aydınlatılması sağlanmalıdır.
 - i. Yatak odasındaki karyolalar pencere kenarına konulmamalı, üzerine ağır bir yük düşme ihtimali olan raflar konulmamalıdır.
 - j. Tüm aile bireylerinin katılımı ile “Aile Afete Hazırlık Eylem Planı” yapılmalıdır. Bu eylem planına özel gereksinimli bireyin hayatında olan sadece evde değil okul, apartman gibi birlikte yaşanan ve paylaşımında bulunulan insanlar da dâhil edilmelidir. Bu plan her altı ayda bir gözden geçirilmeli ve bu plana göre bireylerin nasıl hareket edeceklerine dair tatbikatlar yapılmalıdır.

- k. Acil durum çantası hazırlanmalı ve bu çantanın yerinden ailedeki herkesin haberi olmalıdır.
- l. Olası afet ya da acil durum anında eve ulaşamayacak durumda olan aile bireyleri ile iletişimin nasıl sağlanacağı (eve gelen kişiye not bırakmak), güvenli buluşma yeri /toplanma alanı, buluşma yerine giderken yolda karşılaşılabilecek tehlikeli durumlar (köprülerin çökmesi, yolların kırılması vb.) belirlenmelidir. Bu yollar üzerinde önceden yürüyüş yapılmalı ve olası rota değişikliği belirlenmelidir. Buluşma yerine gitmede aile dışından birinin bağlantı kişisi seçilmesi ve bu kişiyle nasıl iletişim kurulacağını belirlenmesi gerekir.
- m. Sahip olunan önemli resmi evraklar(kimlik kartları, pasaport, sigorta belgeleri, hastane raporları vb.) bir kopyası alınarak su geçirmez bir poşet içerisinde acil durum çantasında saklanmalıdır. Yine bir örneğinin de acil durumda bağlantı kurulacak güvenli kişide de bulunması sağlanmalıdır. Özellikle özel gereksinimli bir çocuğu olan aileler mutlaka çocuklarına/yakınlarına ait evrakları yedek olarak acil durum kişisiyle paylaşmalıdırlar.
- n. Öğrendiklerimizin kalıcı olması için düzenli olarak evde “Tehlike Avı” yapmak gerekir. Ev içerisinde bir eşyanın yeri değiştiğinde ya da yeni bir eşya alındığında tüm yeni eşyaların afete hazır olacak şekilde yeniden düzenlenmesi gerekir.
3. Bina İçi Önlemler
- a. Mutlaka yangın söndürme cihazı bulundurulmalı ve yasal kontrolleri gerçekleştirilmelidir.
- b. Bu cihazlar duvara sabit olmalı, yeri herkes tarafından bilinmeli, bir kez bile kullanılsa mutlaka tekrar dolumu yapılmalıdır.
- c. Bina asansörlerinde mutlaka “Yangın ve deprem anında kullanılmamalıdır.” uyarısı asılmalıdır (AFAD,2018).
4. ACİL DURUM ÇANTASI HAZIRLAMA
- a. Acil durum çantasında belli başlı standart malzemeler olmalıdır. Ancak ailedeki özel gereksinimli bireyin özelliğine göre değişiklik de gösterebilir.
- b. Acil Durum /Deprem çantasında olması gereken malzemeler
- Su

- Battaniye
- Havlu
- Bisküvi
- Radyo
- Plastik poşet
- İş eldiveni
- Maske
- Evdeki kişi sayısına göre temizlik malzemesi (sabun, diş fırçası, diş macunu, kuru şampuan)
- Kâğıt havlu/tuvalet kâğıdı
- Gazete
- Kafa lambası
- Özel gereksinimli bireyin rahatlamasına yardımcı olacak oyuncak, oyun kartı vb.
- Yağmurluk
- Düdük
- İlk Yardım Çantası
- Pil
- Çakmak
- Su geçirmez evrak poşeti

c. Hazırlanan malzemeler düzenli olarak kontrol edilmelidir. Gerekirse tüketilmeli ve yerine yenileri konulmalıdır.

d. Acil durum çantasına özel gereksinimli bireyle ilgili kişisel bilgilerin bulunduğu iletişim kartları konulmalıdır. Bu iletişim kartlarında bireyin kimlik bilgileri (Adı Soyadı, Doğum Tarihi, Kan Grubu, Sürekli Hastalıkları, Yetersizlik Türü, Alerjileri, Geçirilen Ameliyatlar, Kullanılan İlaçlar, Yakınları ile Toplanma/Buluşma Yeri) eklenmelidir. Ayrıca özel gereksinimli bireyin hassas olduğu durumlar/olaylarla ilgili bilgi kartları (dokunma, yüksek ses vb.) eklenmelidir. Yine acil durum çantasında özel gereksinimli bireyin özel bir diyeti varsa mutlaka bununla ilgili de bilgi yazılmalıdır. Tüm bu bilgilerin yedekleri acil durum güvenilir kişisinde de olmalıdır (Tezgider, 2018).

❖ Deprem Sırasında Yapılması Gerekenler

1. Panik yapmadan sabitlenmemiş dolap, raf vb. eşyalardan uzak durulmalıdır.
2. Sabitlenmiş olan sağlam masa altına veya içi dolu koltuk, sandık, kanepesi gibi koruma sağlayabilecek eşyaların yanına çömelerek yaşam üçgeni oluşturulmalıdır.
3. Yaşam üçgeni oluşturulduktan sonra baş iki el arasına alınarak sarsıntı geçene kadar korunmalı ve bu pozisyonda beklenmelidir.
4. Güvenli yer bulunduktan sonra diz üstü çökülüp “ÇÖK”, baş ve ense korunarak “KAPAN”, düşmemek için ise “TUTUN” gerçekleştirilmelidir.
5. Merdiven ve bina çıkışlarına doğru koşulmamalı ve kesinlikle asansör kullanılmamalıdır.
6. Sarsıntı sırasında balkona çıkılmamalı ve pencerelerden aşağıya atlanmamalıdır.
7. Telefonlar acil durumlar ve yangın bildirimini haricinde kullanılmamalıdır.
8. Panikle yanıcı maddelerle ateş çıkarılmamalı ve elektrikli düğmelere dokunulmamalıdır.
9. Tekerlekli sandalye kullanan aile bireyleri varsa sarsıntı geçene kadar sandalye kilitlenmelidir.
10. Sarsıntı bittikten sonra toplanma alanına gidilmelidir.
11. Açık alanda iseniz elektrik direklerinden, ağaçlardan, binalardan ve yüksek duvarlardan uzak durulmalı ve çömelerek çevrede gelebilecek tehlikelere karşı dikkat edilerek beklenmelidir.
12. Deniz kıyısında iseniz kıyıdan uzak durulmalıdır.
13. Araç kullanılıyor ise araç sağa çekilip beklenilmelidir.
14. Eğer güvenlik sorunu olabilecek bir köprü, bir ağaç ya da enerji hatlarına yakın konumda ve araba kullanılıyorsa araba stop ettirilerek terk edilip güvenli bir yere gidilmelidir.
15. Toplu taşıma araçlarında ise sıkıca tutturulmuş askı, korkuluk, oturaklar gibi sağlam bir yere tutunmalı ve ilgili personel tarafından verilen talimatlara mutlaka uyulmalıdır.

❖ Deprem Sonrasında Yapılması Gerekenler

1. Önce kişiler kendi güvenliğini sağladıktan sonra yakınlarının güvenliğini sağlamalıdır.

2. Çevrede yardıma ihtiyaç duyabilecek kimse olup olmadığı kontrol edilmelidir.
3. Depremler sonrası yangın çıkması çok sık görülmektedir. Bu nedenle sarsıntı bittikten sonra gaz vanası ve elektrik sigortaları kapatılmalıdır. Soba varsa sağlamlığı kontrol edilmelidir. Cam ve kapıları açarak bulunulan bina terk edilmelidir.
4. Evde ya da bulunulan çevrede yanıcı, zehirleyici bir madde varsa ve bunlar döküldüyse bunların temizliği sağlanmalıdır.
5. Acil durum çantası alınıp hızlı ve doğru adımlarla bina terk edilmelidir.
6. Yakınlarla sadece SMS ile iletişim kurulmalıdır.
7. TV ve radyo kanalları açılarak yapılacak uyarılar dinlenmelidir.
8. Sokakta araç varsa ve eğer yardım araçlarının geçişi için güvenli boş bir alana çekilmelidir.
9. Her deprem sonrası mutlaka artçı sarsıntılar olacaktır. Bu nedenle hasarlı binalara girmek tehlikelidir ve doğru değildir. Eğer girilmesi gerekirse mutlaka uzman kişilerden destek alınmalıdır.
10. Toplanma alanlarına gidilmelidir.
11. Çevrede yapılacak olan yardım çalışmalarına katılmaya çalışmak doğru bir yaklaşım olacaktır.
12. Eğer enkaz altında kalındıysa:
 - a. Paniklemeden bireysel durum kontrol edilmelidir.
 - b. Hareket kabiliyeti kısıtlanmışsa hayati tehlike oluşturabilecek davranışlardan kaçınılmalıdır.
 - c. El ve ayaklar kullanılabilir durumda ise su, kalorifer, gaz tesisatı ve zemine vurarak ses çıkarılmalı ve arama kurtarma ekiplerine ses duyurulmaya çalışılmalıdır.
 - d. Ses çıkarılabiliyorsa arama kurtarma ekiplerine ses duyurulmaya çalışılmalı ve enerji kontrol edilmeye çalışılmalıdır (AFAD,2018).

B. Selden Korunma Yolları

Sel, suların bulunduğu yerde yükselerek veya başka bir yerden gelerek, genellikle kuru olan yüzeyleri kaplaması olayıdır. Taşkın ise, bir akarsuyun, çeşitli sebeplerle yatağından taşarak çevresindeki arazilere, yerleşim yerlerine, altyapı tesislerine ve canlılara zarar

vermek suretiyle etki bölgesinde normal sosyoekonomik hayatı kesintiye uğratabilecek ölçüde bir akış büyüklüğü oluşturması olayıdır (AFAD,2014).

❖ Sel Öncesinde Yapılması Gerekenler

1. Yaşanılan yerin sele maruz kalabilme olasılığı kontrol edilmelidir. Dere yatakları yakınına yerleşilmemeye dikkat edilmelidir.
2. Ani yağış olması durumunda radyo ve TV yayınları yakından takip edilmelidir.
3. Sele karşı sigorta yaptırılmalıdır.
4. Sele karşı afet hazırlık planı yapılmalı ve gerektiğinde kullanmak üzere kum torbası, naylon, çivi, tahta vb. malzemeleri içeren bir alet sandığı hazır bulundurulmalıdır.

❖ Sel Uyarısı Yapıldığında Yapılması Gerekenler

1. Su baskınının aniden oluşabileceğini unutmamak gerekir.
2. Uyarı beklemeden mutlaka yüksek bir yere çıkılmalıdır.
3. Acil durum çantası kişinin yanına alınmalıdır.
4. Hareket halinde bulunuluyorsa dere yatağı, nehir, hendek, vadi ve kanyon gibi yerlerden uzak durulmalıdır.
5. Elektrikli ev aletleri fişten çekilmelidir.
6. Sigorta ve vanalar kapatılmalıdır.
7. Uyarılar geçene kadar yüksek yerlerdeki insanların yanında kalmaya devam edilmelidir.
8. Sel anında çevredeki kişiler mutlaka uyarılmalıdır.
9. Tekerlekli sandalyede bir kişi veya yatalak olan bir kişi varsa bu kişinin yukarılara taşınması sağlanmalıdır.
10. Evcil hayvanların güvenliği sağlanmalıdır.

❖ Sel Anında Yapılması Gerekenler

1. Sakinliği koruyup yüksek yerlere çıkmak gerekir.
2. Elektrik kaynaklarından uzak durulmalıdır.
3. Araç kullanılıyorsa sel sularının bulunduğu bölgeden uzaklaşılmalıdır.
4. Araçta arıza meydana geldiyse araçtan uzaklaşıp yüksek yere çıkılmalıdır.
5. Geceleri selin tehlikelerini görmek güçleşeceğinden daha dikkatli olunmalıdır.
6. Küçük çocukların sel sularının yanına yaklaşmasına izin vermemek gerekir.

7. Sel sularının bulaştığı gıdalar tüketilmemelidir.
8. Evlerin çevresinde bulunan emniyet ve istinat duvarları çok fazla su alma sonucu yıkılabilir. Bu nedenle buralardan uzak durulması gerekir.
9. Sel esnasında elektrik telleri kopabilir. Bu nedenle yoğun su birikintileri tehlike oluşturabileceğinden uzak durulmalıdır.
10. Gaz sızıntı sorunu olabileceğinden elektrikle çalışan aletler veya ışık kullanılmamalıdır.
11. Pili fener kullanılmalıdır.

❖ Sel Sonrasında Yapılması Gerekenler

1. Eve geri dönüşün uyarısı yapılmadan eve dönülmemelidir.
2. Özel gereksinimli bireylerin ihtiyacını karşılama konusunda yardımcı olunmalıdır.
3. Binalar ve zeminler hasar açısından uzmanlar tarafından kontrol edilmeden evlere girilmemeli ve duvarlardan uzak durulmalıdır.
4. Sigorta iş ve işlemleri için mutlaka sel gören yerin fotoğrafları çekilmelidir.
5. Evde su almış gıdalar konserveler dâhil tüketilmemelidir.
6. Elektrik akımına kapılma riskine karşı suyla dolu alanlara girilmemelidir.
7. Salgın görülme riskine karşı tek kullanımlık eşyalar kullanılmalıdır.
8. Bütün kıyafetler, eşyalar yeterli sağlık koşulları sağlanmadan kullanılmamalıdır.
9. Sel sonrasında kaynağı bilinmeyen sular içme suyu olarak kullanılmamalıdır. Mümkünse şişe suyu kullanılmalıdır (AFAD,2019).

C. Heyelandan Korunma Yolları

❖ Heyelan ve Güvenli Yaşam

Geçmişte heyelan yaratmış bölgeler, doğal yamaçların üst ve topuk alanları, doldurulmuş alanlar, atık sistemlerin kullanılıp yerleştirildiği alanlarda yapılaşma yapılmamalıdır. Ev alırken tüm bunlara dikkat edilip sorgulanması gerekir.

❖ Heyelan Tehlikesi Oluştığında Yapılması Gerekenler

1. İçinde bulunulan bina terk edilmelidir.
2. Etrafta yardıma ihtiyacı olan bireyler varsa onlara yardım edilmelidir. Birlikte güvenli alanlara geçilmelidir.
3. Heyelanın devam etme olasılığı bulunan bölgeler bilgilendirilmelidir.

4. Binadan çıkmaya vakit yoksa içerde kalmak doğru davranış olacaktır.
5. Bina içinde kalmak durumunda mutlaka sağlam bir eşyanın yanında ya da altında “ÇÖK-KAPAN-TUTUN” hareketi ile yaşam üçgeni oluşturulmalıdır.
6. Bina dışında heyelan ile karşı karşıya kalınırsa çamur akıntısından uzak durulup yüksek yerlere çıkılmalıdır.

❖ Heyelan Sonrasında Yapılması Gerekenler

1. Kişinin kendi güvenliğini ve yardıma ihtiyacı olan insanların güvenliğini sağlaması son derece önemlidir.
2. Çevrede bulunan elektrik, su ve gaz kaynakları kapatılıp gaz kaçağı olmadığından emin oluncaya kadar yanıcı madde veya elektrikle aydınlatma sağlanmamalıdır. Pilli fener kullanılmalıdır.
3. Tehlike arz edecek yüksek duvarlar, çatı ve bacalardan uzak durulmalıdır.
4. Radyo ve televizyon gibi iletişim araçlarından yetkililerin bilgilendirmelerini dinlemek gerekir.
5. Acil yardım sağlayan araçlar için cadde ve sokaklar boşaltılmalıdır.
6. Hiçbir şekilde zarar görmüş binaya girilmemelidir (AFAD,2018).
7. Heyelan olabilecek yerlere yapılan yanlış yerleşimlerde kişilerin sorumluluğu olduğu kadar yerel yönetimlerin ve ilgili mühendislik alanlarının da sorumluluğu bulunmaktadır. Bu nedenle doğru yerleşim alanlarında doğru kentleşmeler yaratmak herkesin birinci önceliği olmalıdır.

D. Şiddetli Rüzgâr ve Fırtınadan Korunma Yolları

TV’den, internetten ve radyodan fırtına ve rüzgâr uyarılarını takip etmek gerekir

❖ Fırtına Öncesinde Yapılması Gerekenler

1. Fırtına uyarısı geldikten sonra hazırlık yapmak gerekir.
2. Dışarıda bulunan ve serbest olan bahçe mobilyası gibi pencere ve camları kırma olasılığı olan tüm eşyaları ya sabitlemek ya da emniyetli bir noktaya almak gerekir.
3. Rüzgâr ve fırtına tarafından etkilenebilecek kapı ve pencereleri, garaj kapısı gibi büyük kapıları kapatıp emniyetli hale getirmek gerekir.
4. Araçları mümkünse garaja koymak gerekir yoksa da bina, ağaç, duvar ve çit önlerinden uzak olacak şekilde park etmek gerekir.

5. Kepenk ve panjurları tamamen kapatıp bağlamak gereklidir.
6. Çatı ve tavan arası kapıları kapatılıp sürgüyle emniyete alınmalıdır.
7. Afet ilk yardım çantası kişinin yanına alınmalıdır
8. Ev eğer soba gibi ısıtıcılarla ısınyorsa bacalar kontrol edilmeli ve uzun ve kötü durumdaysa sağlamlaştırma sağlanmalıdır.

❖ Fırtına Anında Yapılması Gerekenler

1. Kişi kendini ve çevresinde yardıma ihtiyacı olan insanların güvenliğini sağlamalıdır.
2. Zorunda kalmadıkça dışarı çıkılmamalı içerde kalınmalıdır.
3. Zorunlu olarak dışarı çıkılıyorsa bina ve ağaçlardan uzak durulmalı ve onlara sığınılmamalıdır.
4. Dışarda kalındıysa duvar ve çitlerden uzak durulmalı, daha korunaklı yerlere geçilmelidir. Çünkü duvar ve çitler korunaklı tarafa doğru yıkılabilir.
5. Evde hasar meydana geldiyse mutlaka fırtınanın geçmesi beklendikten sonra gerekli tadilat yapılmalıdır.
6. Fırtına esnasında araba kullanılmak zorunda kalınırsa köprü ve viyadüklerden uzak durulmalı ve alternatif yollar kullanılmalıdır.
7. Araba kullanılırsa hız yapılmamalı ve zorunda kalmadıkça yolculuk yapılmamalıdır.

❖ Fırtına Sonrasında Yapılması Gerekenler

1. Yerde bulunan elektrik ve telefon kablolarına dokunulmaması gerekir.
2. Duvar, ağaç ve bina yakınında yürünmemelidir. Çünkü fırtına etkisiyle yapısı zarar görmüş olabilir.
3. Çevre kontrol edilip yardıma ihtiyacı olan insanlara yardım edilmelidir (MGM,2023).

E. Yangınlara Karşı Yapılması Gerekenler

❖ Yangın Öncesi Önleyici Müdahaleler

1. Binalarda yanmaz veya yanması güç yapı malzemeleri kullanılmalıdır.
2. Yangının yaratacağı en aza indirgemek için korunaklı kısa çıkış yolları yapılmalı ve acil ışıklandırma sistemi yapılmalıdır.
3. Kolay ateş alabilen malzemeler ile kolay yanabilen malzemeler yan yana konulmamalıdır.

4. Yangın söndürme cihazları son kullanma tarihleri sürekli kontrol edilerek çalışır durumda bulunmalıdır.
5. Her evin her binanın acil tahliye planı bulunmalıdır. Tahliye planlarından binada yaşayan tüm bireylerin haberi olmalıdır.
6. Elektrik tesisatlarının düzenli olarak kontrolleri sağlanmalıdır.
7. Düzenli olarak yangın tatbikatı yapılmalıdır.
8. Tavan arası ve bodrum temiz tutulmalı ve yangına yatkın malzemelerden arındırılmalıdır.
9. Soba, kalorifer ve mutfak ocak tesisatlarının düzenli bakımı yapılmalıdır.
10. Küçük yaştaki çocukların ateşli maddelerle oynamasına izin verilmemelidir.
11. Yangınlarda erken uyarı sistemi çok önemlidir. Her konutta imkânlar içerisinde “Duman Dedektörü” bulundurulmalıdır.
12. Evlerde yangın anında havayı kesecek özel battaniyeler temin edilmelidir.

❖ Yangın Anında Yapılması Gerekenler

1. Yangın anında 1-1-2 (Bir-Bir-İki) aranmalıdır.
2. Yangın kapalı alanda meydana geldiyse ortama daha fazla oksijen girerek yangının büyümesini önlemek için etraftaki tüm kapı ve pencereler kapatılmalıdır.
3. Tüm müdahaleler bir insanın hayatını tehlikeye atmadan yapılmalıdır.
4. Yangında alevler artış gösterdiyse ve binadan çıkmak olanaksız hale geldiyse dolap ya da yatak altına saklanılmamalı ve pencere dışındaki insanlarla iletişim kurulmalıdır.
5. Duman miktarı arttıysa dumandan zehirlenmemek/boğulmamak için yardım gelene kadar yere eğilip sürünerek hareket edilmelidir. Ağız ve burun ıslak bez veya mendille kapatılarak nefes alınmaya çalışılmalıdır.
6. Duman veya yanık kokusu bulunulan ortam dışından geliyorsa kapıya dokunulmamalı ve açılmamalıdır.
7. Kişinin üzerinde bulunan kıyafetler yanmışsa eğer hızlı hareket etmeden yerde yuvarlanmalıdır. Battaniye gibi örtüler ile alevler boğularak yok edilmelidir.
8. Vücutta yanık meydana geldiyse hemen soğuk su tutulup sağlık kuruluşuna gidilmelidir.

❖ Orman Yangınları

1. Orman yangınları ihmal ve dikkatsizlik sonucu meydana gelir.

2. Orman yangınlarını önlemek için yakılan ateş söndürülmeli, sönmemiş sigara ve izmariti yere atılmamalı, orman içinde istenmeyen veya anız yakılmamalıdır.
3. Gece aydınlatma için orman içinde ateş yakılmamalıdır.
4. Cam ve cam kırıkları ormanda bırakılmamalıdır.
5. Orman yangınları biyolojik çeşitliliğe zarar verir.
6. Orman yangını meydana geldiğinde 1-1-2 aranır ve yetkililere bilgi verilir.
7. Orman yangınları meydana geldiğinde yetkililerin öneri doğrultusunda yaşam alanları boşaltılmalıdır (AFAD,2018).
8. Elektrikle ilgili tesisat yerleşim yerine yakınsa akım kesilmelidir.

- Yukarıda anlatılan afetler ülkemizde en sık görülen afetlerdir. Bu nedenle program içeriği eğitimde bu afetlere yer verilmiştir. Afetler ve yapılması gereken tüm müdahaleler anlatıldıktan sonra her yetersizlik türüne özel yapılması gereken müdahaleler ve uygulamalar anlatılacaktır. Afete hazırlık, afet anı ve sonrasında her yetersizlik türüne özel önlemler alınmalıdır. Tüm yetersizlik durumlarında risk daha yüksek ve korunma daha azdır.

Zihinsel Yetersizlik/Otizm: Zihinsel yetersizliği/otizmi olan bireylerde afetin anlaşılması ve oluştuğunda başa çıkılması oldukça güç olabilmektedir.

Zihinsel yetersizliği/otizmi olan bireylerde;

- a. Ortamda ani ve olumsuz şekilde meydana gelen olayın yarattığı karmaşıklığa bağlı kaygı oluşması,
- b. Meydana gelen afetle birlikte yakınlardan ayrı düşme ve yabancı insanların yardım amaçlı da olsa devreye girmesi,
- c. Tehlike yaratan durumun (sel, deprem, yangın vb.) tam olarak anlaşılmaması,
- d. Yardıma gelen insanlara tepki gösterme ve yardımın ulaşılabilir olmasının güçleşmesi,
- e. Afet anına kadar korunaklı alanında yaşayan özel gereksinimli birey gürültülü ortama yönlendirilince uyum sorunu yaşaması ve giderek artan kalabalıkla bu durumun ağırlaşması,
- f. Tüm olanların sonucunda davranış problemlerinin ortaya çıkması
- g. Sağlık sorunları yaşıyorsa bunların derecesinde artış görülmesi meydana gelebilir (Tezgider, 2018).

Yukarıda görülmesi muhtemel durumlardan dolayı zihinsel yetersizliği/otizmi olan bireyler ve ailelerine eğitim verilmesi gerekmektedir. Japonya’da hafif düzeyde zihinsel yetersizliği olan bireyler temel ilk yardım eğitimi ve afet eğitimleri almaktadırlar (Örenoğlu-Toraman , 2018). Bu nedenle yetersizliğin derecesine göre her bireye eğitim verilmeli ve bu eğitimler içerisinde de ailelerin ve birincil bakıcı konumundaki kişilerin aktif katılımı sağlanmalıdır. Düzenli olarak tatbikatlar yapılmalı ve bu tatbikatlara aileleri ile birlikte katılımları sağlanmalıdır. “ÇÖK-KAPAN-TUTUN” davranışı geliştirilmeli eğer bunun öğretilmesi mümkün olmuyorsa mutlaka yaşam alanı küçülterek hayatta kalma oranı arttırılmaya yönelik çalışmalar yapılmalıdır. Bu grupta yer alan bireylerin kendilerini anlatan kolye ya da bileklik gibi kimlik bilgilerini anlatan bir eşyalarının olması fayda sağlayacaktır. Video ve ses kayıtları ile sık sık afetle ilgili eğitimler verilmelidir. Bu eğitimler alanında yetişmiş uzman personel tarafından ve üzerinde üniformaları varken verilmelidir. Çünkü olası bir afet anında özel gereksinimli bireyler üniforma giyen insanlardan tedirgin olup tepki gösterebilirler. Böylece hem yardım personeli ile tanışıklık sağlanır hem de eğitim almaları sağlanır. Eğitim verilirken kısa cümleler kullanılmalı ve açık ve anlaşılır konuşulmalıdır. Karmaşık ve uzun cümleler kurulmaktan kaçınılmalıdır. Yetişkin özel gereksinimli bireyle çalışırken herhangi bir yetersizliği olmayan yetişkin bir bireyle nasıl iletişim kuruluyorsa o şekilde iletişim kurulmalıdır. İnsan onuruna saygı duyulmalıdır. Eğitimlerde eğitim veren personeller mümkün olduğunca görsel kullanılmalı ve fiziksel ölçüde yapabildiği kadar özel gereksinimli bireye uygulama yaptırmalıdır (Türk, 2022; Tonak, ve Kitiş, 2020; AFAD,2013).Uygulama yapılması ve sık tekrarlı olması afet eğitiminde kalıcılığı arttıracaktır. Ayrıca özel gereksinimli bireylerin gündelik hayatta yardım veren personelle (AFAD personeli, polis/asker gibi) tanışıklığı sağlanmalıdır. Böylece afet anında olumsuz tepki verme en az indirgenebilir. Ayrıca afet anında üniformalı insanlardan yardım alması ve bu kişiler dışında yabancı insanlarla birlikte gitmemesi gerektiği de öğretilmelidir. Acil durum çantası hazırlanırken mutlaka zihinsel yetersizliği olan birey ailenin yanında olmalı ve çanta nasıl hazırlanıyor görmesi gerekir. Böylece çanta içindeki malzemeler konusunda bilgi sahibi olur. Aile tehlike avı yaparken mutlaka özel gereksinimli yakını ile birlikte yapmalı ve ev-okul-çevredeki riskleri belirlerken birlikte hareket etmelidir.

Afet anında özel gereksinimli birey yalnız bırakılmamalıdır. Mutlaka ailenin acil durumlarda kendileri dışında üçüncü ve dördüncü kişilerin özel gereksinimli çocukla irtibat kurlmaları için önceden özel gereksinimli bireyin bilgileri bu kişilerle

paylaşılmalıdır. Böylece aileden bir kayıp olursa bu kişiler devreye girerek yardımcı olabilirler. Özel gereksinimli bireyle afet anında konuşurken yavaş ve dikkatli bir şekilde konuşulmalı, afetin içeriğine uygun kısa cümlelerle ve basit hareketlerle durum anlatılmalıdır. Öncelikle afeti yaşayan sağlam kişiyi de afet konusunda eğitimi olması ve sakinliğini koruyabilmesi çok önemlidir. Bilgiler anlatıldıktan sonra mutlaka ne anlatıldığı sorularak anlayıp anlamadığı teyit edilmelidir. Kalabalık ortamda ise mutlaka her seferinde özel gereksinimli bireyin ismi söylenerek iletişim kurulmalıdır (JICA, 2018).

Afetler sonrasında da özel gereksinimli birey meydana gelebilecek sağlık ve davranış sorunları nedeniyle ayrı güvenli alanlara alınmalı ve burada kendi özelliklerine göre yaklaşımlar sergilendikten sonra toplumsal hayata katılımları sağlanmalıdır. 1995 Büyük Kobe depreminde Japonya Zihinsel yetersizliği olan bireyleri toplumun tüm temel ihtiyaçları karşılanıp iyileştirme aşamasına geçildiğinde aşamalı olarak sosyal yaşamla bir araya getirmiştir. Bu durum hem özel gereksinimli bireylerde hem de herhangi bir yetersizliği olmayan bireylere olumlu etki yapmıştır (Örenoğlu-Toraman, 2018).

Zihinsel yetersizliği olan bireylerin ailelerinin eğitimi olması bu bireylere çok olumlu etki yapacaktır. Görülebilecek problemlerin en az indirgenmesine yardımcı olacaktır.

Ayrıca eğitim programında;

1. Plastik tabaklara plastik folyo gererek yiyecek-içecek taşınmasının acil durumlarda su bulma zorluğu çekilebileceği için yıkamaya gerek kalmayacağından dolayı evde sık sık böyle etkinlikler yapmalarının önemli olacağı,
2. Birlikte evde eşyaları sabitleme çalışmaları yapmaları ve fiziksel güçleri yettiği oranda özel gereksinimli çocuklarını da işin içine katmaları gerektiği,
3. Evde minik kriko veya kitap kullanarak eşyaları yükseltmeyi ve altından sıkışmış olan bir oyuncak, nesne vb. şeyleri çıkararak kurtarma örnek uygulamaları yapmaları
4. Mutlaka eğitim sonunda eve döndükten sonra deprem çantaları yoksa özel gereksinimli çocukları/yakınları ile birlikte hazırlamaları ve içine konulacak malzemeleri birlikte yerleştirip hangi amaçla hangi eşyaların konulduğunun anlatılması gerektiği
5. Ayrıca acil durum veya afetlerde müdahale ede personelle tanışıklık için yaşanan bölgenin karakolu, belediyesi gibi yerlere tanışma ziyaretleri yapılmasının özel gereksinimli kişinin acil durumda güvenliğini sağlamak ve devam ettirmek için önemli olduğu

6. Evlerde kaptan kaba su aktarımı yapma oyunu oynanarak olası yangın anında su taşımanın önemi üzerinde ön eğitim yapılmış olacağı anlatıldı.

Bedensel Yetersizliği Olan Bireylerde:

Bedensel yetersizliği olan bireyler yaşamlarında ek ekipmanlara/malzemelere (baston, tekerlekli sandalye, koltuk değneği, ihtiyaç duymaktadırlar. Eğer akülü sandalye kullanıyorsa aküde bu ihtiyaçlar arasında yer alır. Bu nedenle bireyin kullandığı bu malzemeler hep yakının da olmalı mümkünse farklı yerlerde yedek halinde de bulundurulmalıdır. Eğer yedekleme imkânı yoksa bu malzemeler uyku ya da başka bir etkinlik esnasında güvenli bir alana alınmalıdır. Tatbikatlar yapılırken bedensel yetersizliği olan birey de tatbikata dâhil edilmelidir. Ailelerde yakınlarına tatbikatta eşlik etmeli ev ve yaşam alanlarında güvenli alanları birlikte belirlemelidir. Bedensel yetersizliği olan birey tamamen yatağa bağımlı bir şekilde hayatını sürdürüyorsa yatak pencere, kitaplık gibi içindeki eşyaların dökülebileceği bir konumdan uzak tutulmalıdır. Evde tüm eşyalar gibi yatağın ayakları sabitlenmelidir. Acil durum çantası mutlaka yatağın yakınında ulaşılabilir mesafede bulunmalıdır. Bireyin kullandığı ilaçlar da aynı şekilde acil durum çantasında yedeklenerek yakında bulundurulmalıdır. Bedensel yetersizliği olan bireyler ve yaşam alanları düzenli olarak gözden geçirilmelidir. Bu alanda meydana gelen bir değişiklikte tatbikatlar yeniden yapılmalı ve tüm afet senaryoları yeniden planlanmalıdır. Bir afet meydana geldiğinde (örneğin deprem) bedensel yetersizliği olan birey yatak yanına inebiliyorsa yatağının yanına uzanmalı, yatağı ile yaşam üçgeni oluşturmalı, ellerini kullanabiliyorsa ellerinin arasına başını alarak korumalıdır. Eğer deprem olduğunda sandalyesinde ise ÇÖK-KAPAN-TUTUN pozisyonunu sandalyesi ile gerçekleştirmelidir. Mutlaka telefonları eğer kullanabiliyorlarsa yakınlarında bulunmalıdır.

(Türk, 2022).

Bedensel yetersizliği olan bireyler yangın gibi bir afet olduğunda yangın söndürme çalışmalarına dâhil edilmeden mutlaka yangın alanından uzaklaştırılmalıdır. Deprem gibi afete sokakta yalnızken tekerlekli sandalye kullanılırken yakalanırsa bina yanlarından uzak durulmalıdır. Açık alanda kalmaya çalışılmalıdır. Evlerde, hastane, okul gibi kurumlarda bedensel yetersizliği olan bireylerin acil durumlarda kullanacağı kaçış rampaları bulunmalıdır. Afet anında duman gibi olumsuz bir etkiyle karşılaşma olasılığına karşı tekerlekli sandalyenin yakınına küçük oksijen tüpü ve maske hazır halde bulundurulmalıdır.

Yatağa bağımlı bireyin yanına yardım için basabileceği bir acil yardım butonu veya sese duyarlı acil alarm cihazı konulması olası bir acil durum ya da afette hayat kurtarıcı olacaktır.

Yatağa bağımlı veya bedensel yetersizliği olan bireylerin evlerinde gaz vanası ile elektrik sigorta panelleri kendisi veya yakınlarının/refakatçilerinin ulaşabileceği konumda olmalıdır (Türk, 2022; Tonak ve Kitiş, 2020; AFAD,2013).

Görme Yetersizliği Olan Bireylerde:

Görme yetersizliği olan bireylerin tek katlı müstakil evlerde yaşaması ya da binaların zemin katında hayatlarını sürdürmesi bir avantaj sağlayabilir. Yüksek korunaklı ve sağlam yapılmış binaların üst katlarında da yaşamlarını sürdürebilirler. Görme yetersizliği olan bireylerde afet eğitimi herhangi bir yetersizliği olmayan insanlardan farklı değildir. Sadece ek düzenlemeler yapılması gerekir. Deprem gibi yüksek sarsıntı yaratan afetlerde görme özel gereksinimli bireylerin kullandığı malzemeler (baston, gözlük)dağılabilir, savrulabilir. Bu nedenle sık sık bulunulan yerin haritası akılda kalacak şekilde tatbikatlar yapılmalı ve mekânın özelliklerine göre en güvenli pozisyon alınarak beden korunmaya çalışılmalıdır. Deprem gibi sarsıntı yaratan afetlerde tehlike yaratma olasılığı olan eşyalardan uzak durulmalı ve önceden belirlenmiş olan güvenli alanda sarsıntının geçmesi beklenmelidir. Görme yetersizliği olan birey için en önemli koruma aracı işitme duyusudur. Depremde devrilme olasılığı olan eşyalardan ve tehlike yaratabilecek olaylara karşı işitme duyusu aracılığı ile kendini korumalıdır. Aile ile birlikte eğitimlere katılmalı ve eşyaların düşünce çıkaracağı sesler konusunda bilgilendirilmelidir. (Kırılan eşyaların ses kayıtları dinletilebilir.) Görme yetersizliği olan bireyin bulunduğu ortamda eğitim ve tatbikat yapılırken tek sesteki bilgi ve komut verilmelidir. Ses karışıklığına izin verilmemelidir. Görme yetersizliği olan bireyler dokunma ve işitme duyularının aktif gelişmesi sebebiyle buldukları ortama çok hâkimdirler ve her eşyanın yeri ve konumuna

sahiptirler. Eşyalar sabitlenmiş olsa bile devrilme olasılıklarına karşı alternatif çıkış yolları çalışılmalıdır. Acil durum çantası mutlaka kabartma baskı ya da Braille alfabesi ile yazılmalıdır. Az gören bireyler için olası tahliye yolları şarjlı lambalar ile aydınlatılmalı ve çıkış yolları büyük puntolar ile yazılmış görsellerle gösterilmelidir. Baston gibi önemli eşyalar yedeklenmelidir. Görme yetersizliği olan bireylerin hayatında rehber köpeklerin olması çok önemlidir. Rehber köpeklerin tasmalarında iletişim bilgileri, acil bağlantı kurulacak kişilerin bilgilerinin bulunduğu kimlik kartı şeklinde hazırlanmış bilgiler bulunmalıdır. Ayrıca acil durum çantasına rehber köpek için yedek kayış, sevdiği oyuncak, mama, su, battaniye gibi malzemeler en az 7 gün yetecek şekilde hazırlanıp konulmalıdır. Ev ve iş yerlerinde yangın söndürme cihazlarının olması önemlidir. Ama görme yetersizliği olan bireyin bulunduğu yaşam alanında duman dedektörü ve otomatik söndürme sisteminin olması da ayrıca önem taşımaktadır. Yangın söndürme tütünün kullanımı sık aralıklarla görme yetersizliği olan bireye öğretilmeli ve yeri sabit kalmalıdır. Çünkü görme yetersizliği olan bireye söylemeden cihazın yerini değiştirmek görme yetersizliği olan birey için sorun oluşturabilir. (Türk, 2022; Tonak ve Kitiş, 2020; AFAD,2013).

İşitme Yetersizliği Olan Bireylerde:

İşitme yetersizliği olan bireylerin eğitiminde göz ve dokunma duyusunun kullanımı ön planda olmalıdır. Verilecek olan eğitimler önce video ile birlikte (alt yazılı) uygulamalı olarak yapılmalıdır. İşitme yetersizliği olan bireyler telefonlarına mutlaka yüksek sesli düdük uygulamaları yüklemeli veya akıllı telefon kullanmıyorlarsa yanlarında çantasında vb. düdük taşınmalıdır. İşitme cihazı kullanan işitme yetersizliği olan bireyler cihazlarının olası bir afette savrulma ihtimaline karşı cihaz ve pilleri kolay ulaşılabilecek yerlere koymalı ve mümkünse yedek cihazla pil bulundurmalarıdır. İletişim sorunlarına karşı yanlarında kâğıt ve kalemin hazır bulunması da fayda sağlayacaktır. Acil durum çantasında veya cüzdanında “Ben işitme engelliyim ve işaret dili kullanıyorum.” , “İşitme engelliler tercümanına ihtiyacım var.” , Benimle sadece işaret dili veya yazılı olarak iletişim kurmalısınız.” şeklinde notlar hazır bulundurmaları fayda sağlayacaktır. Binasında işitme yetersizliği olan biri yaşıyorsa bina sakinleri olası olumsuz bir durumda binalarında işitme yetersizliği olan biri yaşadığına dair bir levha bulundurması fayda sağlayacaktır. Aynı durum görme yetersizliği olan bireyler içinde faydalı olur. Bina paylaşım panoları bunun için kullanılabilir. Alarm sistemleri sesli olmanın yanında görsel olarak desteklenmelidir. Yanıp sönen ışıklar şeklinde olabilir. Görme yetersizliği olan

bireylerde olduğu gibi rehber köpekler kullanılabilir ve köpekler içinde ayrı deprem çantası hazırlanmalıdır. İşitme yetersizliği olan birey olası enkaz altında kalma durumuna karşı mutlaka eğitimlerde herhangi bir nesneye, metale vurarak ses çıkarması gerektiği anlatılmalıdır. İşitme yetersizliği olan bireylerle iletişim kurarken mümkün olduğu kadar görüntülü konuşma ya da yüz yüze iletişim tercih edilmelidir. Arama ve kurtarma ekiplerinin, itfaiye personelinin ve acil durumlara cevap veren personelin mutlaka işaret dili öğrenmesi gerekir. Yangın duman dedektörü mutlaka ışık destekli olmalıdır.

Kazanım	<ol style="list-style-type: none">1. Afet durumunda özel gereksinimli bireylerin tepkilerini açıklar.2. Özel gereksinimli bireylerde problem davranışları engelleme yollarını uygular.
Süre	75 dakika
Konu	Afet ve özel gereksinimli bireyler
Araç gereç ve materyal	Slayt ve video gösterimi
Derse giriş, dikkat çekme ve motivasyon çalışması ya da soruları	
Gündelik hayatta gerçekleştirdiğimiz her davranışın bir amacı bulunmaktadır. Normal hayatımız devam ederken beklenmedik ani ve hızlı bir şekilde afet gibi olumsuz olayların meydana gelmesi rutinlerdeki değişiklikten kaynaklı olumsuz davranışların ortaya çıkmasına neden olabilir. Her özel gereksinimli bireyde problem/olumsuz davranış	

görülmeyebilir. Ancak beklenmedik olaylar kaygıyı arttırdığı için özel gereksinimli bireyde hiç olmayan davranışlar görülebilir.

Süreç

Afet anında özel gereksinimli bireylerin tepkileri: Yüksek kaygı görülmesi, yakını olan kişilerin kaygısının yüksek olmasına bağlı kaygı dozunun artması, tehlike durumunun tam olarak anlaşılabilmesi, olaya değil yardım eden kişilere tepki gösterilmesidir (yangına değil itfaiyeciye tepki gösterilmesi). Ayrıca afet anında kalabalığın artmasına oryantasyon sorunu, fiziksel sorunlar, kardiyovasküler sistem sorunları, istem dışı idrar kaçırma, kendine veya yakınlarına fiziksel olarak zarar verme, ağlama, bağırma, öfke, titreme, yerinde sallanma davranışının artması, kendi kendine konuşmanın artması, yakınında kimseyi istememe davranışları ortaya çıkabilir (Tezgider,2018).

Yukarıda belirtilen davranışlar her zaman ortaya çıkmayabilir. Ancak çıkmasını engellemek için önceden bazı önlemler almak gerekir. Ailelerin bu önlemleri uzmanlarla işbirliği yaparak uygulaması önem arz etmektedir.

Doğru Davranış Kontrolünü Sağlayabilecek Uygulamalar (Olası Bir Problem Davranış Öncesi Yapılabilecekler):

1. Düzenli olarak acil durum ve afetler konusunda özel gereksinimli bireylere eğitim vermek gerekir.
2. Yetersizliği olan bireylere yapılacak olan eğitimlere mutlaka aile katılımı gereklidir.
3. Ailelerin ve çalışan uzmanların özel gereksinimli bireyleri acil durumlarda yardım eden itfaiye, AFAD, arama kurtarma timleri, asker, polis gibi çalışanlarla tanışıklığının sağlanması önemlidir. Çünkü afet anında duruma değil çalışan yardım eden kişiye tepkiyi en aza indirgeyecektir.
4. Gündelik hayatın içinde nefes egzersizleri yaptırılmalıdır. Bu egzersizler afet anında da uygulanabilir. Yaşanılan durumdan kaynaklı stresin azalmasına ve problem davranışların aza indirgenmesine fayda sağlayacaktır. Bir sandalyenin üzerine aile bireylerinden biri özel gereksinimli bireyle karşılıklı oturulur. Dik oturulmaya çalışılır. Dik oturamıyorsa nefes egzersizi boyunca bir başka yakını tarafından dik oturmasına yardım edilir. Bir elimizi göğsümüze diğer elimizi karnımıza götüreceğ şekilde tutulur. Üstteki el oynamayacak şekilde alttaki elimize doğru nefes alınır. Sonrasında bir pipete üfler gibi sesli bir şekilde nefes

üflenir.15-20 saniye sürecek şekilde nefesler almak hem zihni sakinleştirmeye yararlıdır hem de vücudun gevşemesini de sağlar. Sinir sistemi rahatlaması için derin basınca ihtiyaç duyar. Bu nedenle karnımızdan nefes almak oldukça faydalıdır. Anda kalmak ve gevşemek daha kolay olmaktadır. Nefes çalışmasının daha faydalı olması için omuzları geriye doğru atarak vücudun rahatlaması sağlanır. Stres anında omuzlar kulaklara yaklaşır ve baş öne doğru çıkmaya başlar. Bunu önlemek için ön hazırlık yapıp stres anı ve öncesinde nefes egzersizi yapmak fayda sağlayacaktır. Yine başı sağa ve sola doğru sırayla yana yatırmak kulağın arkasındaki kası hafif gerer ve vücuda rahatlık sağlar. Bu uygulamada 15-20 saniye kadar yapılabilir. Nefesi uzun uzun vermek sinir sistemini rahatlatacaktır. Başı sağa ve sola doğru yatırırken de nefes alıp vermeyi unutmamak gerekir. Bu hareketleri yaptıktan sonra ayak bileklerini kendimize doğru çekip bırakmakta oldukça faydalıdır. Alt gövde için de rahatlatma sağlanır. Bir elimiz sandalyenin yan tarafından tutulur ve diğer kolumuzla o tarafa doğru esnetilir. Aynı uygulama diğer taraf için de yapılır. Bu esnada nefes alıp verme unutulmamalıdır. Elleri kenetleyip avuç içleri sıkılırsa rahatlatılır (Nuhoğluları,2022)

5. İyi yapılandırılmış bir çevrede aile çocuğu/yakını ile birlikte eğitim almalıdır.
6. Ailede eğitimde öğrendiklerini düzenli olarak evde tekrar etmeli ve unutilan noktada uzmandan tekrar bilgi desteği almalıdır.
7. Acil durum ve afet çantası özel gereksinimli bireyle birlikte hazırlanmalıdır. Görme yetersizliği olan birey varsa Braille alfabesi ile üzerine yazı yazılmalıdır. İşitme yetersizliği olan birey varsa üzerine fosforlu görseller koyarak acil durum çantasının belli olduğu işaretler konulmalıdır.
8. Aile evde tekrar yaparken çocuklarının anlamayacağını düşünmemelidir. Japonya’da yapılan eğitimlerde özel gereksinimli bireylerin eğitimlerinde düzenli tekrarların önemli olduğu görülmüş ve başarı sağlanmıştır. Hafif zihinsel yetersizliği olan bireylere Japonya’da temel ilk yardım bilgileri de verilmektedir. Başarı da sağlanmıştır (Örenoğlu-Toraman,2018)
9. Evde tekrar yaparken afetle ilgili bilgiler kısa ve açık cümleler kullanılarak anlatılmalıdır.
10. Evde birlikte tahliye planı yapılmalıdır. Tahliye planı yapıldıktan sonra evde eşyaların yeri değiştirilirse tekrardan plan gözden geçirilmelidir.

11. Afet eğitimi ile ilgili evde kurallar koymak gerekir. Bu kuralları açıklayıcı görsellerden yararlanılmalıdır.
12. Eğitimde ve problem davranışı yönetmede en önemli başarı ev ve okul ortamında özel gereksinimli bireye olumlu ve güvenli bir ortam yaratmaktır.
13. Kuralları uygularken tutarlı olmak gerekir. Her durum ve her yerde aynı tutarlılıkta hareket edilmelidir.
14. Kuralları anlatırken olumlu cümleler kullanmak gerekir. Nelerin yapılmaması gerektiğinin değil de nelerin yapılması gerektiği anlatılmalıdır.
15. Kuralları belirlerken emir cümleleri kullanmak gerekir. Yalnız bu emir cümleleri yüksek sesle söylenmemelidir. Sadece net olduğunu anlatmak için emir cümleleri kullanmak gerekir.
16. Afet eğitiminde öğrenilenlerin kalıcı olması için yapılması gereken aşamaları odasının duvarına asmalı ve belli aralıklarla birlikte tekrar edilmelidir.
17. Afetle ilgili bir konuda bilgi verilecekse tek bir uygulama örneği verilmelidir. Aynı anda birden fazla afetle ilgili bilgi vermek kafa karışıklığına yol açabilir.
18. Olumsuz odaklanmayıp olumlu görülen her davranış pekiştirilmelidir.
19. Zaman içerisinde yaşla bulunulan ortamla konulan kurallar değiştirilebilir. Bu kurallarla ilgili gözden geçirme özel gereksinimli bireyle birlikte yapılmalıdır.
20. İşlevini yitirenlerin yerine yeni kurallar koyulmalıdır ya da artık olmayan olumsuz olarak nitelenen davranışlar yerine mutlaka olumlu davranışlar geliştirilmelidir.
21. Ortamı Sadeleştirme: Evde onu rahatsız eden dikkatini dağıtan eşyalar nesnelere varsa kaldırıp daha sade bir ortam hazırlanmalıdır.
22. İstenmeyen davranış karşısında net tepkiyi belirtmek önemlidir.
23. Problem/olumsuz davranışlar önce görmezden gelinir ve beklenir.
24. Problem davranış devam ediyorsa sözel olarak uyarıp yanlış olduğu belirtilmelidir.
25. Problem davranış yerine istenen olumlu davranış anlatılmalıdır.
26. Problem davranışı azaltmak için bireye seçenek sunulmalıdır. İki yiyecek, iki oyuncak, iki etkinlik arasından birini seçmesini istemek problem davranışların ortaya çıkmasını engelleyerek olumlu davranışları arttırmaya fayda sağlayacaktır.
27. Problem davranışların çözümü için olumlu görseller kullanmak fayda sağlayacaktır.
28. Problem davranışın çözümünde özel gereksinimli bireyin kendi kendine çözmesi için fırsat verilmelidir.

29. Problem davranış devam ediyorsa bir uzmandan destek alınarak çözüm üretilmelidir.
(Yücesoy-Özkan, 2013, 193-260; Yıkılmış ve Terzioğlu, 2018,131-152)

Kazanım	<ol style="list-style-type: none">1. Temel yaşam desteği verir.2. Kanama durdurma tekniklerini uygular.3. Kırıklar durumunda kırığa müdahale eder.
Süre	120 dakika
Konu	İlk yardım bilgisi
Araç gereç ve materyal	Videolar, maket
Derse giriş, dikkat çekme ve motivasyon çalışması ya da soruları	
Ailelere daha önce ilk yardım eğitimi alıp almadıkları sorulur. İlk yardım eğitiminin son derece önemli olduğu ve özel gereksinimli bir çocuğu olan ailenin mutlaka bu konuda bilgisi olması gerektiği ifade edilir.	
Süreç	
İlk yardımı eğitimi ve bu konuda bilgi sahibi olmak son derece önemlidir. Bu nedenle ilk yardımla ilgili bilgi verilirken “Bursa 112 Acil” tarafından hazırlanan ve “Bursa AFAD Eğitim Merkezinde” kullanılan eğitim materyallerinden yararlanılmıştır. Eğitim kılavuzunu hazırlayan kişilerden gerek eğitimin anlatılması ve gerekse ilgili görsellerin kullanımı konusunda izinler alınmıştır. (Araştırmacının Hemşirelik Diploması bulunmaktadır.)	
İLKYARDIM NEDİR?	
Herhangi bir kaza ya da yaşamı tehlikeye düşüren bir durumda, sağlık görevlilerinin tıbbi yardımını sağlanıncaya kadar, hayatın kurtarılması ya da durumun daha kötüye gitmesini önleyebilmek amacıyla olay yerinde, tıbbi araç gereç aranmaksızın <u>mevcut araç ve gereçlerle yapılan ilaçsız uygulamalardır.</u>	
‘İLKYARDIM BİLMİYORSAN DOKUNMA HEMEN 112 ‘Yİ ARA!’	

SOLUNUM YOLU TIKANIKLIĞINDA İLK YARDIM:

Yetişkin ve Çocuk (1-8 yaş)

- Hastanın arkasında durulur
- Bir elle göğsü destekleyerek öne eğilmesi sağlanır,
- Diğer elin topuğuyla hızla 5 kez sırta (iki kürek kemiği arasında) süpürür tarzda vurulur,
- Tıkanıklık açılmadıysa karına bası manevrasına geçilir,
- Hastanın arkasından sarılarak gövdesi kavranır,
- Bir el yumruk yapılarak, başparmak çıkıntısı midenin üst bölümüne(göğüs kemiği altına) gelecek şekilde yerleştirilir ve diğer el ile desteklenir,
- Kuvvetli bir şekilde arkaya ve yukarı doğru 5 kez bastırılır,
- Sırta vurma ve karın basısına dönüşümlü olarak yabancı cisim çıkana kadar veya hasta bilincini kaybedene kadar devam edilir,
- Hasta bilincini kaybederse hemen 112 aranır, tıbbi yardım istenir.

BİLİNÇ BOZUKLUKLARINDA İLK YARDIM:

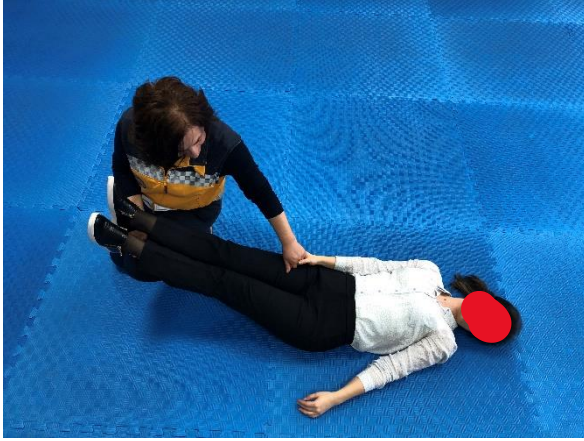
BAYILMA/ŞOK:

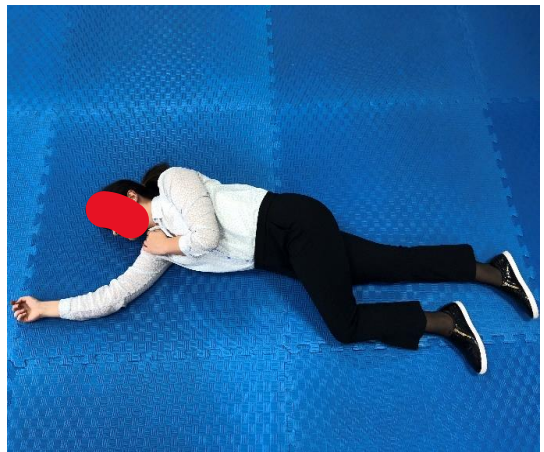
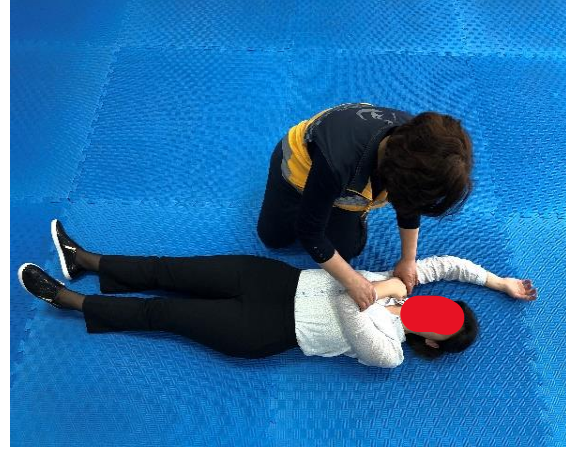
- Olay yeri güvenliği sağlanır,
- Hasta sırtüstü yatırılır ve ayakları 30 cm. kaldırılır,
- Sıkan giysileri gevşetilir, kendini iyi hissedene kadar dinlenmesi sağlanır,

- Ağızdan yiyecek ve içecek verilmez,
- 112 aranır, tıbbi yardım istenir.

KOMA:

- Olay yeri güvenliği sağlanır,
- Hastanın bilinci kontrol edilir,
- Sıkan giysiler gevşetilir, ağız içerisinde yabancı cisim olup olmadığına bakılır,
- Hasta nefes alıp veriyorsa **”KOMA POZİSYONU (YAN YATIS)”** verilir,
- İlkyardımcıya yakın olan kolu başa paralel olarak uzatılır,
- Hastanın karşı taraftaki kolu göğsü üzerine konulur,
- Karşı taraftaki bacağı dik açı yapacak şekilde kıvrılır,
- Karşıdaki omuz ve kalçadan tutularak bir hamlede çevrilir,
- Üstteki bacak öne doğru destek yapılır,
- 112 aranır, tıbbi yardım istenir.

(Görseller uygulama sırasına göre verilmiştir.)

HAYVAN ISIRIKLARI VE BÖCEK SOKMALARINDA İLKYARDIM:

KEDİ VE KÖPEK ISIRIKLARINDA İLKYARDIM:

- Hafif yaralanmalarda yara 5 dk. Süreyle sabun ve suyla yıkanır,
- Yaranın üzeri temiz bir bezle kapatılır,
- Ciddi yaralanma ve kanama varsa yaraya temiz bir bezle basınç uygulanarak kanama durdurulur,
- Hasta kuduz ve/veya tetanos aşısı için uyarılmalıdır,
- 112 aranır, tıbbi yardım istenir.

ARI SOKMALARINDA İLKYARDIM:

- Yaralı bölge suyla yıkanır,
- Arının iğnesi derinin üzerinde görülüyorsa, sert bir kartla yukarıdan aşağıya süpürür tarzda çıkartılır,
- Soğuk uygulama yapılır,
- Eğer arı ağızdan sokmuş ise, şişme nedenli solunum yolu tıkanabileceğinde hastanın buz emmesi sağlanır,
- 112 aranır, tıbbi yardım istenir.

KAN ŞEKERİ DÜŞÜKLÜĞÜNDE İLKYARDIM:

- Kan şekeri düşüklüğü belirtileri; terleme, titreme, baş ağrısı, bilinç bulanıklığı konuşma güçlüğüdür,
- Hastanın bilinci yerindeyse şekerli su içirilir,
- Yukarıdaki belirtiler 15-20 dakikada geçmiyorsa sağlık kuruluşuna başvurulur,
- Bilinci kapalıysa; Koma Pozisyonu (Yan Yatış) verilir,
- 112 aranır, tıbbi yardım istenir.

Kan şekeri düşük ya da yüksek olsa da bilinci açık hastada 2 kesme şekerinin verilmesi hayat kurtarıcı olabilir.

KANAMALARDA İLK YARDIM:

- Hasta sakinleştirilir,
- Kanayan yer üzerine temiz bir bez ile bastırılır,
- Kanama durmazsa ilk bezi kaldırmadan ikinci temiz bez koyarak bastırmaya devam edilir,
- Gerekliyorsa yara üzerindeki bezler kaldırılmadan bandaj ile sarılarak bastırılır,
- Kanayan bölge yukarı kaldırılır,
- Kanayan yere en yakın basınç noktasına baskı uygulanır,
- 112 aranır, tıbbi yardım istenir.

(Görseller uygulama sırasına göre verilmiştir.)

KIRIKLARDA İLKYARDIM:

- Yaralı zorunlu olmadıkça hareket ettirilmez,
- Şişlik oluşacağından kol kırıklarında saat, yüzük vb. takılar çıkartılır,
- Kırılan kemik düzeltilmeye çalışılmaz,
- Kırık bölge tahta, karton vb. sert ve düz nesne (atel) ile sabitlenir, tespit edilir,
- Açık kırıklarda öncelikle yara üzeri temizlenir ve üzeri temiz bir bezle kapatılır,
- Kırık bölgede sık aralıklarla nabız, derinin rengi ve ısı kontrol edilir,
- Kol kırıklarında üçgen sargı bezi, poşet vb. yardımıyla sabitleme yapılır,
- Ağızdan yiyecek ve içecek verilmez,
- 112 aranır, tıbbi yardım istenir.

(Görseller uygulama sırasına göre verilmiştir.)

BURUN KANAMASINDA İLKYARDIM:

- Hasta sakinleştirilir ve bir yere oturtulur,
- Baş hafifçe öne (çiçek koklar gibi) eğilir,

- Burun kanatları 5 dk. süreyle sıkılır,
- Kanama durmazsa uzman doktora gitmesini sağlayın.

GÖĞÜSTE KUVVETLİ AĞRIDA İLK YARDIM:

- Hasta istirahate alınır, sakinleştirilir,
- Yarı oturur pozisyon verilir,
- Kullandığı ilaçlar var ise alınmasına yardım edilir,
- 112 aranır, tıbbi yardım istenir.

SARA / EPİLEPSİ DURUMUNDA İLK YARDIM :

- Olay yeri güvenliği alınır,
- Kriz kendi sürecine bırakılır,
- Hasta bağlanmaya çalışılmaz,
- Kilitlenmiş çene açılmaya çalışılmaz,
- Yabancı herhangi bir madde kullanılmaz, koklatılmaz (soğan, kolonya vb.)
- Ağızdan yiyecek ve içecek verilmez,
- Hastanın kendisini yaralamamasına dikkat edilir,
- Başının çarpmasını engellemek için altına yumuşak bir malzeme konulur (havlu, mont vb.) ,
- Etraftaki zarar verebilecek malzemeler uzaklaştırılır,

- Sıkan giysileri gevşetilir,
- Kusma durumunda solunum yolu tıkanmaması için dikkatli olunur,
- Düşme sonucu yaralanma varsa müdahale edilir,
- 112 aranır, tıbbi yardım istenir.

ISI İLE OLUŞAN YANIKLARDA İLK YARDIM:

- Yanık bölge en az 20 dk. Soğuk çeşme suyu altında tutulur, (yanık yüzeyi büyük ise ısı kaybı çok olacağından önerilmez) ,
- Ödem oluşabileceği düşünülerek yüzük, saat vb. eşyalar çıkartılır,
- Hijyen ve temizliğe dikkat edilir,
- Su toplanmış yerler patlatılmaz,
- Yanık üzerine ilaç ve yabancı madde (diş macunu, salça, yoğurt vb.) sürülmez,
- Yanmış alandaki deriler kaldırılmadan giysiler çıkartılır,
- Yanık üzeri temiz bir bezle örtülür,
- 112 aranır, tıbbi yardım istenir (Bursa 112-AFAD-2023).

Kazanım	Afet durumunda özel gereksinimli çocuğu ile alabileceği sosyal desteği fark eder.
Süre	30 dakika
Konu	Afet öncesi ve sonrası sosyal destek mekanizmaları
Araç gereç ve materyal	Slayt, videolar
Derse giriş, dikkat çekme ve motivasyon çalışması ya da soruları	
Ailelere TAMP “Türkiye Afet Müdahale Planı”, Yer Seçim Genelgesi, belediyelerin özel gereksinimli bireylere yönelik hizmetleri, Milli Eğitim Bakanlığının çalışmaları hakkında bilgi verildi.	
Süreç	
<p>Okul çağında bir çocukları var ise öncelikle Milli Eğitim Bakanlığının hizmet veren kurumları ile işbirliği yapılmalı, maddi konular ile sosyal destek sağlanması boyutunda bulunulan ilin Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı’nın ilgili il müdürlüklerinden destek alınmalıdır. Ayrıca özel gereksinimli bireyin sağlık geçmiş bilgileri mutlaka aile dışından güvenilen birinde güncel olarak yedeklenmelidir. Olası bir afette evrakların kaybı olursa bu kişiden yardım istenebilir.</p> <p>Belediyelerin Özel Gereksinimli Bireylere Yönelik Hizmetleri: 5393 sayılı Belediye Kanunu’nun 14. Maddesine göre sosyal hizmet kapsamında belediyelerin Özel Gereksinimli bireylere hizmet götürmesi temel işlevleri arasına alınmıştır. Ayrıca bu yasanın “Belediye Hizmetlerine Gönüllü Katılım” başlıklı 77. maddesine göre, belediyeler özel gereksinimli birey kapsamında yer alan kişilere hizmet götürmek amacıyla sivil halkın da desteğini almakla görevlendirilmişlerdir (Fırat, 2008). Bu nedenle özel gereksinimli bireylerin aileleri belediyelerin ilgili birimleri ile tanışmalı ve gönüllü kişiler varsa da onlarla etkileşim kurmalıdır. Bu etkileşim afet ve acil durumlarda ailelerin yardım ihtiyacı olduğunda desteğe ulaşmalarında fayda sağlayacaktır. Yine belediyelerinde içinde yer aldığı “Kent Konseyleri” özel gereksinimli bireylerle ilgilenmek ve onların ihtiyaçlarına göre hizmet vermekle çalışmalar yürütmektedir. Ailelerin kent konseylerine üye olarak yer almaları özel gereksinimli bireyler açısından faydalı olacaktır.</p>	

Milli Eğitim Bakanlığı: Olası bir afet anında aileler yer değişikliği/şehir değişikliği yaşamak durumunda kalırlarsa ve okula devam eden çocukları var ise öncelikli olarak gittikleri ilin Rehberlik ve Araştırma Merkezi'ne başvurmaları gerekmektedir. Bu başvuru sonucunda öğrenci ivedilikle daha önceden devam ettiği okul/sınıf ve yetersizlik türüne göre eğitim öğretimini aksatmadan okula devam edebilecektir. Ayrıca Rehberlik ve Araştırma Merkezi tarafından hem özel gereksinimli bireye hem de ailesine psiko-sosyal destek yapılması gerçekleştirilecektir.

Türkiye Afet Müdahale Planı (TAMP): TAMP afet ve acil durumlarda müdahalede bulunacak çalışma grupları ve onların sorumluluklarını tanımlayıp çalışma prensiplerini belirlemek üzere oluşturulmuştur. Ülkemizde yaşanması muhtemel her türlü afet ve acil durumlarda görev alacak kurum ve kuruluşlar, sivil toplum kuruluşları (STK) ve gerçek kişileri kapsamaktadır (AFAD,2015). TAMP'ın içerisinde Özel Gereksinimli bireylere yönelik yapılacak bir müdahale ve bu müdahaleyi gerçekleştirecek kişi veya kurum/kuruluşlara yer verilmemiştir.

Yer Seçimi Genelgesi: Bu genelge 2013 yılında yürürlüğe girmiştir. Bu genelge ile meydana gelen veya oluşması muhtemel bir afet sonrasında konutların ağır hasar görmesi ve kullanılamaz derecede yıkılması sonucu bu genelge kapsamında hak sahipleri konutla ilgili haklarını alabileceklerdir. Bu genelgede yerleşim yerinde hasar tespitinin nasıl yapılacağı ve bu tespit doğrultusunda nasıl ödeme alacaklarına dair bilgilendirmeler mevcuttur (AFAD,2013).

Türkiye özelinde bakıldığında özel gereksinimli bir çocuğa sahip ailelerin olası afet anında yardımcı olabilecek sistem ve uygulamalarda ciddi eksikliği bulunmaktadır. Bu nedenle ailelere sağlayabilecek destek kurumlarının sayısı çok az olup sadece gönüllü kuruluşlar ve onların desteğiyle şimdilik yol alınabilecek gibi durmaktadır.

EK 4
ETİK KURUL ONAYI

T.C.
ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Etik Kurulu
Bilimsel Araştırma Etik Kurulu

Sayı : E-84026528-050.01.04-2200192804
Konu : Başvuru İncelenmesi

25.08.2022

Sayın Prof. Dr. Tolga BEKLER

Yürüttüğünüzü yapmış olduğumuz 2022-YÖNP-0614 nolu projeniz ile ilgili Bilimsel Araştırmalar Etik Kurulu'nun almış olduğu 25.08.2022 tarih ve 15/22 sayılı kararı aşağıdadır.

Bilgilerinize rica ederim.

KARAR 22- Sorumlu yürüttüğünü **Prof. Dr. Tolga BEKLER**'in yaptığı ve proje araştırmacısı **Sultan ÖRENOĞLU TORAMAN** tarafından gerçekleştirilen “Özel gereksinimli bireylerin ailelerine yönelik afet eğitim programı geliştirilmesi, uygulanması ve değerlendirilmesi” başlıklı araştırmanın, ilgili **kurumun izninin alınması** ve Bilimsel Araştırmalar Etik Kuruluna sunulması koşulu ile Etik Kurul ilkelerine **uygun** olduğuna oy birliği ile karar verilmiştir.

